

**Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Edukologijos katedra**

DINA GRIGONYTĖ

Edukologijos studijų programa

Magistro darbas

**Japonijos tradicinių menų mokymas Lietuvoje: situacija ir
perspektyvos**

Darbo vadovė : doc. dr. Lilija Duoblienė

Vilnius, 2008

SANTRAUKA

Dina Grigonytė

Japonijos tradicinių menų mokymas Lietuvoje: situacija ir perspektyvos

Magistro darbas

Magistro darbe ištirta Japonijos tradicinių menų mokymo Lietuvoje situacija ir ypatumai. Išanalizuota įvairi lietuvių ir užsienio autorių literatūra apie Rytų tradicinius menus ir filosofiją. Atliktas kokybinis tyrimas ir ištirta Lietuvos menų mokytojų, besidominčių Rytų tradiciniais menais, specialistų nuomonė apie Japonijos tradicinių menų mokymo situaciją. Nustatyta, kad Japonijos tradiciniai menai daro teigiamą įtaką jaunimo ir vaikų estetiniam ugdymui. Tyrimo metu buvo sužinota: kaip taikomi Japonijos tradicinių menų mokymo metodai dirbant su vaikais ir jaunimu; kokie yra reikšmingiausi pasiekimai taikant šiuos metodus Lietuvoje; kuo toks mokymas (metodų taikymas) yra naudingas Lietuvos švietimo sistemai; kokie yra esminiai tokio mokymo privalumai; ką pozityvaus duotų Lietuvai Rytų menų mokyklų steigimas. Darbe bandoma numatyti galimas Japonijos tradicinių menų mokymo Lietuvoje perspektyvas. Kadangi Lietuvoje Japonijos tradiciniai menai edukologiniu aspektu beveik netyrinėti arba mažai tyrinėti, darbo įžvalgos yra reikšmingos rekonstruojant Japonijos tradicinių menų mokymo šiuolaikiniame pasaulyje ir Lietuvoje vaizdą. Patvirtinta autorės suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad Lietuvoje nepakankamai skiriama dėmesio Japonijos tradicinių menų mokymui, kuris būtų labai naudingas vaikų ir jaunimo pasaulėžiūriniam ir estetiniam ugdymui.

SUMMARY

Dina Grigonytė

Japanese Traditional Art Learning in Lithuania: Situation and Perspectives

Master's degree work.

The situation and peculiarities of Japanese traditional arts teaching and education in Lithuanian educational institutions are surveyed (investigated) in this thesis.

In this work different Lithuanian and foreign authors' literature devoted to Eastern traditional arts is analysed in Eastern philosophy approach. The empirical research was done: the opinion of Lithuanian art teachers and specialists in Japanese traditional arts about these arts teaching of these arts in different educational institutions is surveyed. During the survey was discovered, firstly, how Japanese traditional arts teaching methods in work with children and young people are applied. Secondly, was found what are achievements applying these methods in Lithuania and what perspectives can be prognosed.

Also in the thesis was analysed why this method is useful to Lithuanian educational system and what advantages of applying such studies are. In this survey was presented the positive effects of Japanese traditional arts promotion in Lithuanian schools. Japanese traditional arts haven't been researched in Lithuania from an educational perspective, so thesis puts significant influence to reconstructing of the teaching model of Japanese traditional arts in modern society and especially in Lithuania. The author's hypothesis has been confirmed that attention designed to Japanese traditional arts teaching in Lithuania is not sufficient and it would be very useful for children's and young people's world outlook and aesthetical education.

TURINYS

IVADAS.....	5
1. JAPONIJOS RELIGIJOS FILOSOFIJA: PASAULĖŽIŪRINIS UGDYMO ASPEKTAS....	9
1.1. Šintoizmas.....	9
1.2. Konfucianizmas	12
1.3. Budizmas	15
1.4. Daoizmas	19
1.5. Dzenbudizmas.....	21
2. JAPONIJOS MENAS: ESTETINIS UGDYMO ASPEKTAS.....	23
2.1. Japonijos tradicinių menų raida	23
2.2. Grožio supratimas Japonijoje	28
2.3. Tradicinių menų mokymas Japonijos švietimo sistemoje.....	30
2.3.1. Japonijos švietimo sistemos ugdymo turinio ir taikomų metodų ypatumai.....	30
2.3.2. Estetinis lavinimas.....	32
3. JAPONIJOS TRADICINIŲ MENŲ MOKYMAS LIETUVOJE: EMPIRINIS TYRIMAS.....	36
3.1. Empirinio tyrimo organizavimas.....	36
3.2. Empirinio tyrimo duomenų aptarimas ir vertinimas.....	38
3.2.1. Rytų (Japonijos) tradicinių menų mokymo metodai Lietuvoje.....	38
3.2.2. Japonijos tradicinių menų įtaka vaikų ir jaunimo sociokultūriniam ir estetiniam ugdymui.....	51
3.2.3. Japonijos menų mokymo Lietuvoje perspektyvos.....	58
IŠVADOS.....	61
LITERATŪRA	68
PRIEDAI	79

IVADAS

Temos aktualumas.

Japonija –unikali ir nuostabi šalis, turinti daug paslapčių, keliančių susižavėjimo, nuostabos jausmus. Daugelis pasaulio techninių mokslų atstovų, filosofų, švietėjų ir menininkų bando atskleisti Japonijos paslaptį, suprasti ir panaudoti žinias apie ją savo ir savo šalies naudai.

Kuo gi Japonija patraukli? Japonija užima visai mažą pasaulio plotą, bet šalies techninis ir ekonominis progresas yra milžiniškas. Japonijos (kaip ir visą Rytų) filosofija turi pasaulyje daug gerbėjų ir išpažįstančių ją žmonių, nes japonams filosofinė mintis yra daugiau, nei filosofija – tai yra gyvenimo būdas. Japonijos kultūrinis ir meninis paveldas turtingas ir labai savotiškas, todėl daugelis žmonių visame pasaulyje mėgsta *kabuki* teatrą, grožisi japonų akmenų sodais ir *bonsai* medžiais, stebisi geišų šokiu, pokalbio menu ir arbatos ceremonijos paslaptimis, kolekcionuoja japoniškus paveikslus ir mokosi *sumi-e* piešimo technikos. Koku gi keliu eina Vakarų mokslininkai Japonijos pažinimo link? Yra keletas pagrindinių kelių. Populiariausi – Japonijos pažinimas per: japonų kalbos mokymąsi, per istorijos, filosofijos ir kultūros pažinimą ir per japoniško ugdymo bei švietimo pažinimą. Ugdymui ir švietimui būdinga nuolatinė kaita, kita vertus, Japonijos švietimas yra glaudžiai susijęs su šalies giliomis kultūrinėmis tradicijomis, o tai reiškia – pastoviu paveldu. Būtent kaitos ir pastovumo santykio dermę nuolat stebi Vakarų mokslininkai, tame tarpe ir edukologai. Tam yra daug priežasčių, viena jų – glaudus ryšis tarp švietimo ir šalies mokslinių pasiekimų, techninio progreso, kurie neabejotinai yra labiausiai pažangūs visame pasaulyje.

Kiekvienam tyrinėtojų svarbu žinoti, kad nagrinėjant bet kurios šalies vieną kurį gyvenimo aspektą, verta prisiminti, kad jis yra vientisos sistemos elementas: glaudžiai susijęs ir su šalies istorija, tradicijomis, filosofija, kultūra, kitais svarbiais socialinio gyvenimo aspektais. Todėl būtina pažinti kuo daugiau aspektų, sužinoti kaip veikia visa sistema ir kuo svarbus kiekvienas jos „sraigtelis“.

Japonijos šalies istorija, filosofija, jos kultūros paveldas, moksliniai pasiekimai labai įspūdingi. Šiuo metu visame pasaulyje Japonijos nacionalinis paveldas ir šiuolaikiniai pasiekimai kelia didelį susidomėjimą. Japonijos vardas nuolat kartojamas spaudoje, dideliais tiražais leidžiamos knygos apie Japoniją; madinga mokytis japonų kalbos, Japonijos kaligrafijos, kuriami Japonijos menų būreliai, studijos, klubai, internete galima surasti daug pačios įvairiausios informacijos apie šią nuostabią šalį.

Didelio susidomėjimo sulaukė tie darbai apie Japoniją, kuriuose buvo bandoma nustatyti tradicinės Japonijos kultūros vietą pasaulinėje kultūroje. Priklausomai nuo tyrimų tikslo dėmesys kreipiamas arba į Japonijos kultūros indėlį į pasaulio kultūrą (teatras *kabuki*, *haiku* poezija, tapyba *uki-e*, *ikebana*, *bonsai* ir kt.), arba į lengvumą, su kuriuo įvairiuose savo istorijos etapuose japonai įsisavindavo svetimoms kultūros elementus, priderindami naujoves prie savo nusistovėjusių tradicijų, orientuodamiesi į svetimoms kultūros tipologines paraleles ir į Japonijos kultūrinio fenomeno unikalumą. Kiekvienas iš šių aspektų nėra izoliuotas, susijungia (persipina) su kitais. Perdėtas dėmesys kuriam nors vienam iš šių aspektų gali iškraipyti reiškinių esmę, verčia daryti neadekvačias išvadas. Ypač dažnai taip atsitinka, kada bandoma vertinti kultūrą vienareikšmiškai, siekiama daryti nepagrįstus palyginimus su kitomis kultūromis. Reikia aiškiai suprasti, kad kiekviena kultūra yra savita, jos negalima lyginti su kita, lyginti galima tik konkrečius reiškinius, turinčius panašumą, bendrą (panašią) kilmę. Bet kokie kultūrų plačiąja prasme palyginimai neeis daryti objektyvių išvadų, neeis tokiu būdu suprasti kultūros ypatumus, kaip visumos dalį.

Kiek gi dėmesio skiriama Lietuvos visuomenei, ir ypač jaunimui, supažindinti su Japonijos kultūra, estetika, o mokytojus – su praktikoje taikomais jų mokymo metodais?

Remiantis vienu iš svarbiausių švietimo dokumentų - Bendrojo lavinimo mokyklų programa, galima teigti, kad Lietuvoje su Rytų (Japonijos) tradiciniais menais, mokiniai nesupažindinami, juolab nesupažindinami mokytojai su unikaliais jų mokymo metodais. Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2002) dėmesys daugiausiai kreipiamas į vaiko meninio ugdymo kokybę, kūrybiškumo ugdymą per Lietuvos ir Europos kultūros pažinimą. Prie meninio ugdymo sampratos rašoma, kad „svarbiausia yra ugdyti moksleivių visuminio *estetinio suvokimo* gebėjimus, nes ne visi moksleiviai taps menininkais ar meno srities darbuotojais. Ugdant meninius moksleivių gebėjimus, plėtojamos ir jų estetinio suvokimo galios. Kad estetiškas suvokimas, interpretavimas bei vertinimas būtų pagrįstesni, įvairiapusiškesni, būtina moksleiviams suteikti **meno teorijos, istorijos, kritikos ir estetikos žinių**.“ (Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2002).

Viena svarbiausių meninio ugdymo vertybinių nuostatų – „nusiteikimas perimti **tautinės, tradicinės kultūros ir šių dienų Europos bei pasaulio kultūros etinius ir estetinius idealus, būti atviriems vykstantiems pokyčiams ir kritiškiems bei atspariems destruktiviems masinės kultūros reiškiniams**“ (Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2002).

Matome, kad nors dėmesys kitų pasaulio kultūroms meno ugdymo bendrose programose yra skiriamas tačiau, jeigu vertintume dailės, muzikos, šokio ir teatro dalykų struktūrą, ugdymo turinį matytume, kad dėmesys daugiausiai kreipiamas į europinį ir lietuviškąjį kontekstą. Šiame dokumente yra akcentuojama „meninė raiška“, „socialinė kultūrinė raiška“, „muzikinė raiška“. Tuo pabrėžiama saviraiškos (asmenybinis aspektas) ir išraiškos (socialinis aspektas) konkrečioje kultūroje vienovė (istorinis kultūrinis aspektas, tradicijos).

Japonijos tradicinių menų mokymas, kaip ir kitų šalių tradicinių menų mokymas, naujų metodų taikymas būtų naudingas menų mokytojams, padėtų jiems, taikant naujuos metodus, praplėsti mokinių akiratį, supažindinti su kitomis kultūromis. Naujos žinios būtų labai naudingos mokinių saviraiškai, „asmenybės prigimties ir patirties realizavimui veikloje ir elgesyje“ (Jovaiša, 1993, p.256). Tai yra labai svarbus dalykas, nes „atskleidžiant žmogaus vidinį pasaulį, susidaro galimybės jį veikti, o koreguojant elgseną įtvirtinti dvasinių vertybių sistemą“ (Kievišas, 2007, p. 19). Galima sakyti, kad kitų pasaulio šalių menų mokymo metodų integravimas būtų naudingas ne tik mokinio estetinio skonio, meninių gebėjimų lavinimui, bet ir ugdytų jį kaip asmenybę.

Darant prielaidą, kad Rytų (Japonijos) menų mokymas atskirais atvejais Lietuvoje vyksta, yra pavieniai šio mokymo židiniai, buvo nutarta nuodugnai iširti šią mokymo situaciją.

Literatūros rytų tradicinių menų mokymo ir estetinio ugdymo tematika Lietuvoje randama gana nedaug, kitose šalyse tyrinėjimų yra daugiau. Galime paminėti B.M. Anesaki (1973), B. Lanham (1986), I. Kazuo (1988), K.Okamoto (1992), E. O. Reischauer (1996), N. I. Kijašenko (1998), N. Inoue (2000), D. T. Sudzuki (2004), G. Carevą (2001), A. Juniper (2003), P. Dž. Devis ir O. Ikeno (2007) ir kt.; Lietuvoje – T. Munro (1997), A. Andrijauską (2001), L. Poškaite (2002), J.Stauskaitę (2002), A. Biliūnaite (2004) ir kt. Žinoma, šis sąrašas nėra baigtinis, tačiau visi autoriai tyrinėja labai specifiskas sritis, todėl išsamesnio vaizdo apie tradicinių rytų menų mokymo ypatumus ir ypač jų mokymą Lietuvoje nėra.

Mokslinė **problema**. Japonijos tradiciniai menai ir jų mokymo metodai ekspertų pripažįstami kaip labai vertingi, tačiau Lietuvoje mažai praktikuojami. Todėl norima giliau ir plačiau iširti jų nepakankamos sklaidos, o iš kitos pusės - populiarumo priežastis.

Darbo tyrimo **objektas** – Japonijos tradicinių menų mokymas Lietuvoje

Darbo tikslas – apžvelgti Japonijos filosofiją/ religiją ir tradicinius menus kaip prielaidas pasaulėžiūriniam ir estetiniam ugdymui ir iširti Japonijos tradicinių menų mokymo situaciją Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti Rytų (Japonijos) pagrindines filosofines/religines kryptis ir jų ypatumus kaip pasaulėžiūrinio ugdymo prielaidą;
2. Apžvelgti Japonijos tradicinius menus kaip prielaidas estetiniam ugdymui;
3. Apžvelgti Japonijos švietimo sistemos ir ugdymo turinio (formaliajame ir neformaliajame ugdyme) ypatumus;
4. Ištirti Lietuvos menų mokytojų, specialistų nuomonę apie Japonijos tradicinių menų mokymo situaciją;
5. Ištirti Lietuvoje esančių Japonijos kultūros centrų, menų mokyklų veiklą Japonijos tradicinių menų mokymo požiūriu ir nustatyti taikomus metodus;
6. Ištirti menų mokytojų, specialistų nuomonę apie Japonijos tradicinių menų teigiamą įtaką jaunimo ir vaikų estetiniam ugdymui;
7. Numatyti galimas Japonijos menų mokymo Lietuvoje perspektyvas.

Tyrimo metodologija pasirinkta istorinė - lyginamoji kultūrų analizė, fenomenologinis naratyvas ir nuosaikiosios interpretacijos teorija. **Tyrimo metodiką** sudarė teorinis tyrimas (mokslinės ir pedagoginės, artimos temai literatūros analizė, interpretavimas), empirinis tyrimas (tiriamųjų ekspertų apklausa, gautų duomenų analizė ir interpretavimas).

Tiriamieji: šiame darbe buvo pasirinkti ekspertai, kurie taiko savo veikloje Rytų (Japonijos) tradicinių menų mokymo metodus. Buvo apklausti penki Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos Japonijos tradicinės ir moderniosios kultūros žinovai, meno mokyklų mokytojai.

Darbe keliami hipotezė: Lietuvoje skiriama nepakankamai dėmesio Japonijos tradicinių menų mokymui, kuris būtų labai naudingas vaikų ir jaunimo pasaulėžiūriniam ir estetiniam ugdymui.

1. JAPONIJOS RELIGIJOS FILOSOFIJA: PASAULĖŽIŪRINIS UGDYMO ASPEKTAS

1.1. Šintoizmas

Japonijos filosofinės minties atsiradimas tradiciškai siejamas su Kinijos ir Korėjos filosofijos (budizmo ir konfucianizmo) įtaka. Iš esmės Japonijoje seniai neliko aiškių ribų tarp religijų. Tačiau šintoizmas, kuris yra visiškai originali ir tik Japonijai būdinga religija turi giliausias istorines šaknis. Bet iš kitos pusės, šintoizmas įsisavino daugelį konfucianizmo, budizmo, daoizmo filosofinių minčių. Vienuolis Dzihen sukūrė formulę, pagal kurią: „Japonijos religijos medyje: sinito – šaknys, konfucianizmas – kamienas ir šakos, budizmas – žiedai ir vaisiai“ (Цапева, 2001, p.258). Žymus Japonijos mokslininkas Ninomia Sontoku tęsdamas šią mintį pasakė: „Sinto – tai kelias, kuris sudaro šalies pagrindą, konfucianizmas – kelias į šalies valdymą, budizmas – kelias į savo širdies ir proto valdymą“ (Цапева, 2001, p.258).

„Šintoizmas formavosi iš japonams įgimtos visuotinio pasaulio sakralumo pajautos. Šintoizmas laikytinas ne intelektine, o veikliau „emocine“ religija, besiorientuojančia į žemiškosios gerovės problemas, o ne į metafizinius apmąstymus“ (Poškaitė L., 2002, p.144). „Sinto“ – reiškia „dievų kelią“, šis žodis sudarytas iš dviejų kiniškų hieroglifų – „šen“, kuris reiškia „dievybės sielą“ ir „dao“ – kelias. Svarbu yra tai, kad senovės Japonijoje nebuvo vakarietiško „religijos“ termino ekvivalento, egzistavo sąvoka „tikėjimas“ (sindzi), kurios prasmė buvo siejama su konkrečiais dievais. Įdomu, kad pačios religijos bei filosofijos sąvokos kinų ir japonų žodyne „pradėtos vartoti tik dėl Vakarų kultūros daromos įtakos devynioliktojo amžiaus pabaigoje. Iki tol konfucianizmas, kaip ir daoizmas bei budizmas, vadinti mokymais arba mokyklomis“ (Dulskis R., p. 107).

„Sinto“ neturi įkūrėjo, švento rašto ir pamokslų, todėl žodis „kelias“ labiausiai tinka šintoizmui apibūdinti“ (Цапева, 2001, p.239). Pirmą kartą raštiniuose paminkluose šintoizmo sąvoka buvo paminėta 720 metais, kur buvo rašoma – „Imperatorius tikėjo Buda ir garbino dievų kelią“.

Teorinis šintoizmo mokymas susideda iš mitų apie pasaulio sutvėrimą ir begalybės dievų gimimą. Šis šintoistinis dievų panteonas vadinamas „kami“. Šintoistiniai mitai liudija, kad šintoizmas – panteoninis tikėjimas, turintis bendrų bruožų su antikos mitologija. Šintoizmas – bendruomeninė religija, nes leidžia kartu egzistuoti įvairių konfesijų dievams,

kur nėra aiškios ribos tarp žmogaus ir dievo. Be visų kitų dalykų šintoizme nėra „kanoninio“ dievo apibūdinimo, aliuzija – vienas pagrindinių šintoizmo ir Japonijos filosofijos bruožų.

Praktinis šintoizmo tikslas ir jo prasmė – senovės garbinimas ir visos japonų tautos dieviškos prigimties teigimas. Japonai tiki, kad japonų tautos valdovai – „mikado“ – Dangaus dievų palikuoniai, kiekvienas japonas – atnros eilės dievų palikuonis. Kiekvienam japonui labai svarbus yra dalyvavimas tradiciniame gyvenime ir jo ritualuose, ypač susijusiuose su šventyklų lankymu ir namų tradicinių apeigų (ritualų) vykdymu. Labai svarbus yra ir dievų ir protėvių garbinimas, nes nuo jų priklauso žmogaus dabartinis gyvenimas. Garbinimo tikslas – dievų ir protėvių valios supratimas ir vykdymas šeimoje, visuomenėje, valstybėje.

Senovėje kiekvienas japonų klanas turėjo savų dievų – užtarėjų. Nuo imperijos formavimosi prasidėjo ir šventojo klano formavimasis, šio klano viršūnėje atsirado – imperatorius – dangaus sūnus ir deivės Amaterasu palikuonis.

„Kami“ yra pagrindinė šintoizmo sąvoka, jos teisingas supratimas – kelias japonų filosofijos ir bendros pasaulėžiūros pažinimo link. Japonų kalba yra nepaprastai sudėtinga ir turtinga, kiekviena sąvoka, kiekvienas žodis gali turėti daugelį reikšmių, kiekvieną reikšmę – keletą akcentų. „Kami“ gali reikšti „aukščiausiąjį“, bet XVI amžiaus teologai interpretavo „kami“ sąvoką, kaip „viską, kas turi nepaprastai didelės galios nepriklausomai nuo to kur tai pasireiškia: bloguose ar geruose žmonėse ar daiktuose“ (Цапева, 2001, p. 240). Žodis *kami* susideda iš dviejų sąvokų: *ka* – reiškia kažką, kas sunkiai pastebima, *mi* – kažkas stebuklingo, nepaprasto. Toks šios sąvokos interpretavimas labiausiai atskleidžia šintoizmo prasmę – *kami* taikomas visiems šintoizmo dievams, kurie sudvasina gamtą. *Kami* – šventos jėgos, kurios egzistuoja visur pasaulyje. *Kami* gali būti viskas – žmonės, gyvūnai, medžiai, jūra, kalnai, netgi piktos ir paslaptingos jėgos. Pačiais svarbiausiais Japonijos *kami* laikomi – Japonijos salų sutvėrėjai Idzanagi ir Idzanami ir Saulės deivė Amaterasu.

Žmonės irgi yra *kami* vaikai: tai iš esmės reiškia, kad iš prigimties žmonės yra geri ir jiems reikia tik apsivalyti nuo ydų ir nuodėmių, tam reikia vadovautis moralinėmis normomis.

Šintoizmas yra grindžiamas penkiomis koncepcijomis:

1. Gyvybės jėga priklauso ne nuo aukščiausios dievybės, bet nuo pasaulio, nes pasaulis egzistuoja pats savaime ir yra tobulas. Šintoizmas neturi ryškaus dievo ir žmogaus priešpriešos, yra pabrėžiamas jų genetinis ryšis, nes žmonės nebuvo sutverti *kami*, žmonės gimę nuo *kami*, kaip ir visas pasaulis.
2. Gyvenimo energija egzistuoja visur ir visame. *Tama* – žmogaus dvasia asocijuojasi su šviesa, kuri yra energijos koncentratas; koncentracija gali būti

įvairi. Kuo ji didesnė, tuo stipresnė yra žmogaus dvasia, vadinasi, tuo didesnių gebėjimų jis turi. Bet dvasią turi ne tik žmogus – viskas gamtoje turi dvasinį pradą, tik dvasingumo lygis yra skirtingas. Visi procesai vykstantys pasaulyje, turi teisę egzistuoti, tai kas egzistuoja – turi būti gerbiama.

3. Trečia koncepcija teigia, kad viskas pasaulyje turi dvasią ir nėra aiškaus pasiskirstymo tarp gyvo ir negyvo, nes ir akmenyje, ir daiktuose, ir augale, ir gyvūne, ir žmoguje gyvena *kami* dievybė. Todėl žmogui nereikia ieškoti išsigelbėjimo kitame pasaulyje, nes kitas pasaulis yra žmoguje, ir žmogus galiausiai gali pats tapti dievybe.
4. Ketvirta koncepcija vysto daugiadietybės idėją. Japonų dievų panteone telpa 3132 dievai.
5. *Kami* sukūrė ne abstraktų žmogų, bet tik japonus, todėl nuo pat vaikystės japonai jaučia pranašumą prieš kitos tautybės žmones. Būtent todėl kitataučiui nelemta tapti šintoistu, nes jame nėra *kami* dievybės, bet iš kitos pusės, japonams yra leidžiama išpažinti kitą religiją (Цапева, 2001, p. 245).

Japonijos istorijoje nereikia ieškoti kovos dėl asmeninės laisvės, dėl pilietinės lygybės, dėl „žmogaus teisių“ pėdsakų. Paprastam tautiečiui buvo draudžiama turėti ginklą, joti, net rengtis pagal savo valią. Japonijos valstybė visada vertė žmogų jai tarnauti: asmenybė visuomenei, bet ne visuomenė asmenybei. Todėl, be abejo, pats netikėčiausias ir sunkiausiai suprantamas Vakarų kultūros dalykas, su kurio susiduria japonas – individualizmo principų įtaka, nesusitaikymas ir kova su visuomenės ir šeimos tradicijomis ir taisyklėmis.

Tradicinė japoniška šeima gyvuoja panašiu principu – paklusnumo principu. Ne tik žmona ir vaikai paklūsta tėvui, bet ir šeimos galva yra paklusnus tradicijoms: jo elgsena, jo savigarbos jausmas, jo autoritetas siekia šeimos vienybės ir savigarbos. Vyras ir tėvas – šeimos, kaip vientisos visuomenės ląstelės atstovas. Jis visą gyvenimą atlieka šį vaidmenį.

Daug senovinių ritualų šiuolaikinėje Japonijoje yra pamiršta, bet šintoizmo dvasia ir šiandien gyvuoja japonų gyvenime: nuo pirmųjų gyvenimo dienų vaikas šventinamas šventykloje; mokiniai, studentai kreipiasi pagalbos moksluose į žinių dievybę Tendzin; sergantys prašo išsilaisvinimo nuo ligų; jauni žmonės – laimingos santuokos; visi nauji daiktai yra pašventinami.

Šintoizmas išugdė labai savitą japonų požiūrį į pasaulį, gamtą, žmogų, daiktus, tarpusavio santykius, tapo japonų kultūros neatsiejama dalimi, jos tvirtu dvasiniu pagrindu.

1.2. Konfucianizmas

Konfucianizmo religija užima svarbią vietą tarp pagrindinių pasaulio religijų. Konfucianizmas yra artimas krikščionybei. Pirmiausia aiškiai pabrėžiamu etiniu aspektu. Antra, ryškia socialine orientacija siekti visuomeninės darnos bei gerovės. Trečia, ilgainiui konfucianizme išsiskleidusiu metafiziniu matmeniu, grindžiamu esminiu konfucianizmo atvirumu transcendencijai. “Konfucianizmo idėjos apie prigimtinių asmens orumą ir nuolatinį poreikį tobulintis, politikos skaidrumą ir žmogaus atvirumą Dievybei artimos krikščionims, tačiau drauge aktualios ir visai žmonijos bendruomenei, net ir netikintiesiems jos nariams” (Dulskis R., p. 108) .

Konfucianizmo istorija Japonijoje vystėsi kartu su Japonijos, kaip valstybės vystymusi. Šią religiją, kaip ir budizmą į Japoniją „atgabeno“ kinai ir korėjiečiai. Jie vežė ne tik konfucianizmo tekstus (knygas), bet ir konfucianistines moralės normas.

Konfucianizmo pradininkas – Konfucijus (551 – 479 pr. Kr.). Konfucijus nepaliko rašytinių veikalų. Konfucianizmas neturi savo teologijos, šventraščio, neturi atskiro dvasininkijos luomo, šventyklų“. Konfucijaus mokslas vėliau buvo surinktas knygoje „Lun Ju“ . Šita ir kitos knygos tapo Kinijos švietimo sistemos pagrindu. Pagal šias knygas buvo rengiami Kinijos valstybės tarnautojai iki pat XX amžiaus. Konfucianizmo idėjos sėkmingai tarnavo valstybei. Valstybei buvo naudinga skleisti Konfucijaus mokslą, nes pats svarbiausias jo principas – pagarba mokytojui ir tradicijoms, pagarbūs santykiai tarp valstybės valdovo ir pavaldinių, tarp vyrų ir žmonių, tėvų ir vaikų. Konfucijus sakė: „Jauni žmonės privalo reikšti pagarbą savo tėvams, rimtai ir nuoširdžiai dirbti, mylėti savo tautą ir artimai bendrauti su žmogų mylinčiais ir gerbiančiais žmonėmis. Jei po viso to jiems dar liks jėgų, laisvą laiką galima skirti knygų skaitymui“ (cit pagal Царева, 2001, p. 259).

Konfucianizmas – praktinė filosofija, atstovaujanti „konservatyviai moralės ir valstybės filosofijai“. Konfucianizmo moraliniai principai akcentavo socialinės harmonijos principus, kurie realizavosi per bendruomenės narių santykių hierarchiją. Šios hierarchijos svarbiausia taisyklė – pavaldinys turi reikšti pagarbą ir paklusnumą aukščiau pagal hierarchiją esančiam žmogui, aukštesnę padėtį užimantis žmogus užtaria žemiau esantį. Konfucianizmas Japonijoje – daugiau humanistinis moralės kodeksas, nei religija. Konfucijaus mokslas orientuotas į konkretų žmogaus gyvenimą, todėl lengvai buvo priimtas Japonijos visuomenės, bet greitai susimaišė su kitomis religijomis (tikėjimais).

Konfucianizmo idėjos akcentuoja glaudų ryšį tarp valstybės ir šeimos gyvenimo, buvo neatsiejamoms nuo konkrečių etikos, politikos, švietimo klausimų sprendimo. Pagal

konfucianizmą: „Valstybės stabilumo pagrindas yra kiekvieno žmogaus moralė bei šeima, kuriai tenka svarbiausias vaidmuo. Tikras valdovas savo tautą valdo tik savo paties moraliniu pavyzdžiu“ (Kunzmann, 2000, p.23). Šintoizmas yra daugiau tikėjimas, nei religija, konfucianizmą siūloma laikyti ritualizuota etika. „Daugelyje didžiųjų pasaulio religijų etika paprastai tampa „išvestine“, papildančia ir praktiškai paaiškinančia pagrindinius religinius pastulatus, o konfucianizme, atvirkščiai, religinės idėjos, šventybės samprata tarnavo tradicinių moralinių bei socialinių normų pagrindui bei įgyvendinimui“ (Poškaitė, 2002, p.9). Konfucianizmas rūpinasi dabartiniu, žmogiškuoju gyvenimu. Žmogaus gyvenimo tikslas pagal Konfucijaus mokslą – žmogiškųjų vertybių įgyvendinimas, įgimtų teigiamų žmogaus savybių atskleidimas, tarnavimas žmonėms. Pagrindinės šios filosofijos dorybės:

1. žmogiškumas;
2. dorybingumas;
3. priedermė;
4. išmintis;
5. lojalumas.

Konfucianizmo priėmimui japonus paruošė šintoizmo tikėjimas. Konfucianizmas savo ruožtu tik aiškiai suformulavo (įformino) tai, kas jau ir taip gyvavo japonų pasaulėžiūroje, turėjo glaudų ryšį su šintoizmu. Konfucianizmas teigiamai paveikė Japoniją ir japonus, tautos dorybės pradėjo dar labiau „skleistis“ ir tai tęsiasi iki šiol. Kiekvienas japonas patriotiškai myli savo šalį, yra ištikimas *mikado*, yra besąlygiškai pavaldus savo tėvams.

Tačiau Vadim Elseeff ir Daniel Eliseeff (2005) savo knygoje „Japonijos civilizacija“ rašo, kad gryno kiniško konfucianizmo Japonijoje niekada nebuvo. Šios filosofijos idėjos iš karto (nuo XI a.) susiliejo su šintoizmu, budizmo ir kitais vietiniais tikėjimais. Vėliau, XVI-XVII a. Japoniją pasiekė dvi kiniškos neokonfucianizmo šakos, dvi neokonfucianizmo mokyklos: Dvasios ir proto mokykla (*Sin Jue*) ir Įstatymo ir principo mokykla (*Li Jue*). Šios mokyklos surado Japonijoje savo pasekėjų, pirmai vadovavo – Hajasi Kadzan, arba Dosiun (1585-1659), antrai – Jamadzaki Ansai (1618-1682). Pagrindinis šių mokyklų intelektinis skirtumas – kam atiduodamas vadovavimas: Principui (*Li*) arba Protui (*Sin*) ir jam priklausančiai esybei. (*ki*). *Ki* – nedaloma pirminė materija, iš kurios atsirado visi daiktai. Būtent tą „klajojantį orą“ veikia papildomos jėgos *in* ir *jan*, kurios nulemia jo susitelkimą ar išsiskleidimą, konkrečių daiktų atsiradimą ir jų išnykimą. Todėl, žmonės privalo elgtis dvasiškai, mylėti bendruomenę.

Principo mokyklai egzistuoja abstraktus pasaulis, kuriam vadovauja Principas, ir konkretus pasaulis, sutvertas iš Esybės; viskas pasaulyje yra įstatymo, Principo išsikūnijimas,

kuris veikia materiją, Esybę. Dvasios ir Proto mokyklai neegzistuoja du pasauliai, yra tik vienas – Proto pasaulis: „, Visata – mano protas, mano protas – visata“ (Елисеєфф, 2005, p.178).

Proto mokyklai ir jo kūrėjui Hajasi Kadzanui pagrindinis dalykas buvo žinios, siekimas įsigilinti į gamtos dėsnius. Ši paieška atvedė prie intelektualizmo, racionalizmo, mokslinių žinių, ir privertė nuolat peržvelgti etines normas. Principo mokykla ir Jamadzaki Anasai asmeninė patirtis buvo vertinama labiau, negu erudicija, žinojimas galėjo tapti nušvitimu, todėl reikėjo saugotis pačio Principo, universalios ir pastovios tvarkos. Šis idealizmas siejamas su etine disciplina, gėrio siekimu, kuris (gėris) leidžia žmogui suprasti Principą.

Šios dvi neokonfucianizmo srovės paveikė japonų mąstyseną, turėjo įtakos intelektiniam ir dvasiniam tautos augimui.

XIX amžiuje neokonfucianizmo pasekėjai buvo samurajų patarėjais. Neokonfucianistai, nors ir atvirai nedalyvavo šalies politikoje, bet jų išsilavinimas, kritika, veikla veikė valdžios elitą, nes būtent neokonfucianistai buvo pagrindiniais aukštojo luomo švietėjais (mokytojais). Nors jie faktiškai nebuvo suinteresuoti šalies politika ir nesiekė politinės valdžios, jų neutrali pozicija tapo atgimimo priežastimi.

Neokonfucianizmas mūsų amžiuje prarado savo pozicijas, bet XIX amžiuje jis labai stipriai paveikė įvairias socialines klases. Kiekvienam luomui buvo sukurta sava doktrina – samurajams, valstiečiams, prekyautojams, bet būtent samurajų doktrina yra labiausiai žinoma. Joje buvo stengiamasi versti kario gyvenimo būdą išsilavinusio žmogaus gyvenimo būdu, kuris taptų konfucianizmo dorybių pavyzdžiu. Paprastiems Japonijos piliečiams konfucianizmo idėjos buvo pateikiamos, kaip senovinių budizmo ir šintoizmo apeigų intelektualinis pagrindas.

1.3. Budizmas

Budizmas Japoniją pasiekė VI amžiuje. Oficialus budizmo kaip religijos pristatymas imperatoriui įvyko 538 metais Korėjos kunigaikščio Pekče pasiuntinio vizito Japonijoje metu. Budizmas padarė Japonijos imperatoriui labai didelį įspūdį. Nuo to laiko, nežiūrint į tai, kad visos šintoistinės ceremonijos buvo vykdomos reguliariai, visa aukštuomenė ir pats imperatorius teikdavo pirmenybę naujam tikėjimui.

Budizmo plitimą labai skatino Japonijos princas Shitoku Taisi (573-621), būtent jo valdymo metu Japonijoje buvo pradėta statyti budistų šventyklas, buvo kviečiami budistų šventikai iš Kinijos ir Korėjos. Budizmas buvo traktuojamas kaip magiška jėga, kuri gali duoti žmogui daugiau gerovių, nei šintoizmas. Labiausiai japonams patiko budizmo apeigų, šventyklų, jų architektūros grožis ir budizmo pamokslų paslaptینگumas.

Kodėl gi budizmas taip greitai ir visiškai be pasipriešinimo užkariavo Japoniją? Kodėl neištūmė šintoizmo, o netgi susiliejo, „susidraugavo“ su juo? Budizmas priskiriamas prie ateistinių pasaulio religijų, nes „neišpažįsta amžinojo Dievo“. Budizmas, panašiai, kaip ir šintoizmas, turi savą dievų panteoną. Apskritai, japonai perimdami daugybę naujovių iš kontinento (daugiausiai iš Kinijos ir Korėjos) per šimtmečius išsiugdė labai savitą elgseną: „viena vertus, visiškai nesipriešina įvairių skolinių plitimui ir noriai juos taiko, bet, kita vertus, sugeba ypač uoliai tausoti savas tradicijas“ (Mikailionis V., p.6). Todėl budizmas ne pakeitė, o daugiau ar mažiau darniai papildė japonų tautos pasaulėvaizdį ir pasaulėjautą. Įdomu yra tai, kad budizmo ir šintoizmo dievybės pasiskirstė ir pareigas: jei „sinto dievybės daugiausia rūpinasi bendruomeniniais – giminės, genties, klanų ir valstybės – poreikiais, tai budizmui skirta rūpintis asmens ugdymu ir tobulėjimu“ (Mikailionis V., p.6). Faktiškai japonas gimsta pagal šintoizmo nustatytą tvarką, o pereiti į kitą pasaulį ruošiasi kaip budistas.

Jau 621 m. Japonijoje buvo apie 46 budistinių šventyklų ir vienuolynų, 816 vienuolių. 685 metais buvo išleistas imperatorius įsakymas, kuris faktiškai suteikė budizmui valstybinės religijos statusą. Pagal įstatymą visuose Japonijos miestuose ir valstybinėse institucijose turėjo būti pastatyti altoriai su Budos atvaizdu. Kaip jau buvo sakoma aukščiau, budizmas puikiai sugyveno su šintoizmu. Šių religijų lygias teises įtvirtino imperatorienė Setoku, ji 765 m. įstatyme paskelbė, kad „yra ištikima „trims budizmo brangenybėms“ – Budai, jo tikėjimui ir bendruomenei“ (Царева, 2001, p. 264). Imperatorienė rėmėsi tuo, kad šintoistinės dievybės pačios išpažįsta budizmą. Japonų *kami* buvo natūraliai įjungti į budizmo gynėjų nuo piktu dvasių panteoną. Palaipsniui „vietiniai“ *kami* ir budizmo „ateiviai“ susiliejo į vieną dievybę, kas paskatino šių religijų susipynimą į vieną. Taip, pavyzdžiui, buda Amida tapo pomirtinio

pasaulio *kami*, susijungusi su deivės Amaterasu broliu, kuris tapo vietiniu japonišku budos Amidos įsikūnijimu.

Budizmo „vedliais“ buvo ir japonų vienuoliai, kurie viešėjo Kinijos vienuolynuose. Nuo to laiko budizmas pradėjo brautis į Japonijos visuomenės socialinį ir kultūrinį gyvenimą. Budizmas įsibrovė į tuos dvasinio gyvenimo aspektus, kurių nepavyko paveikti nei šintoizmui, nei konfucianizmui. Tačiau budizmas taip greitai užkariavo tik Japonijos aukštuomenę, platus budizmo plitimas tuo metu dar buvo svetimas paprastiems Japonijos piliečiams, nes budizmas grasino sunaikinti šintoistinę tautos pasaulėžiūrą ir *mikado* autoritetą. Aukštuomenės rankose budizmas tapo kovos ginklu prieš pagrindinį šintoizmo principą: „vykdyk *mikado* valią, jei nori eiti dievų keliu“. Todėl, nors tarp pačių *mikado* buvo daug tų, kurie tapo ištikimais budistais, siekis išsaugoti senovinį nacionalinį tikėjimą ir skatinti jo atgimimą buvo labai stiprus. Būtent dėl šios priežasties, nors budizmas japonams atrodė labai patrauklus, į jį buvo žiūrima gana atsargiai ir todėl dažniausiai paviršutiniškai.

„Budizmas skelbia, kad esti ne pastovi būtis, o nuolatinis visa ko *tapsmas ir nyksmas*“ (Kunzmann, 2000, p.21). Budizmas neigia sielos sąvoką, nes nėra jokių patvarių substancijų. Budizmo pripažįstami, pirminiai, pasaulio vyksmą grindžiantys elementai – taip pat ne materialios arba dvasinės substancijos, o nepatvarios savybės ir būklės. Tų būties faktorių, vadinamu *dharmomis*, yra penkios grupės:

- 1) kūniškumas;
- 2) pojūčiai;
- 3) skirtumai;
- 4) instinktai;
- 5) sąmonės aktai.

Iš jų susideda visi apčiuopiami reiškiniai (akmenys, gyvūnai, žmonės). Jų atsiradimą ir sunykimą sąlygoja priežastinė priklausomybė.

Šakja-Muni, kas reiškia „išminčius iš Šakijų giminės“, kuris vėliau buvo pavadintas Buda, savo tikėjimo pagrindu sukūrė pasaulio kaip iliuzijos vaizdą ir žmogų, kuriam lemta kentėti visą savo gyvenimą. Žmonių kančių priežastis kyla iš siekio patirti kuo daugiau gyvenimo malonumų, iš meilės gyvenimui. Tam, kad pavyktų nutraukti kančias, pirmiausia reikia nužudyti savyje prisirišimą prie gyvenimo ir jo teikiamų malonumų, tapti visiškai abejingam visoms gyvenimo gerovėms. Žmogaus kančia nesibaigia net po jo mirties: po mirties žmogaus dvasia atgimsta iš naujo ir jeigu žmogus nieko nepadarė dėl savo dvasios išgelbėjimo praeitame gyvenime, tai kito gyvenimo sąlygos gali būti dar blogesnės.

Budos persikūnijimo mokslą ir *karminį* atlyginimą už gerus ar blogus darbus paaiškina H. Van Glasenppo (1949) *priežastinės sekos* mokslas.

Žmogaus gyvenimo pagal budizmo principus priežastinė seka atrodo taip:

„Iš 1) nežinojimo kyla 2) karma formuojantys instinktai, iš kurių kyla 3) sąmonė, o iš jos 4) vardas ir kūniškas pavidalas (individas), taip randasi 5) joslės, o drauge 6) sąlytis su išoriniu pasauliu (juslinis suvokimas), iš 7) pojūčio kyla 8) troškulys (geismas), o sykiu ir 9) prisirišimas prie gyvenimo, dėl to randasi 10) karminis tapsmas, o su juo ir 11) naujas gimimas bei 12) senėjimas ir mirtis“ (Kunzmann, 2000, p.21).

Šis ratas gali būti nutrauktas tik sunaikinus nežinojimą ir iš jo kylantį blogį.

Žmogaus dvasios klajojimas iš vieno kūno į kitą gali tęstis iki begalybės. Norintis pagerinti savo gyvenimo sąlygas po perkėlimo į kitos gyvos būtybės kūną turi laikytis tam tikrų taisyklių:

- 1) ginti bet kokios gyvos būtybės gyvenimą ir nedaryti jai blogo;
- 2) gerbti kito nuosavybę;
- 3) būti doras;
- 4) būti teisingas;
- 5) saikingai valgyti ir gerti;
- 6) vengti visų kūniškų malonumų;
- 7) būti dosnus;
- 8) visada duoti išmaldą ir būti gailestingas;
- 9) teikti maistą badaujantiems;
- 10) rūpintis ligoniais.

Ištikimas budistas, be šitų taisyklių, turi eiti „tauriuoju aštuongubu keliu“, kuris veda į gyvenimo troškimo numalšinimą, tas kelias – etiniai Budos priesaikai:

1. teisinga nuomonė;
2. teisingi įsitikinimai;
3. teisingas bylojimas;
4. teisingi darbai;
5. Teisinga gyvensena;
6. teisingi siekiai;
7. teisingi apmąstymai;
8. teisingas nugarimzdimas.

Tokiu būdu galima tik gauti galimybę dvasiai persikelti į kitą kūną, kuris gyvena geresnėmis sąlygomis. Tai yra vienas, bet labai svarbus žingsnis link išsilaisvinimo. Nirvanos

(jap. satori) būseną, Budos įsitikinimu, yra tikinčiojo pastangų galutinis tikslas. Nirvana – tokia būklė, kai žmogaus daugiau „nebekamuoja gyvenimo troškimas ir nutrūksta atgimimų ratas“ (Kunzmann, 2000, p.21). Nirvanos būseną galima pasiekti tik tada, kai žmogus visiškai atsisakys visko, kas yra žemiška ir taps atsiskyrėliu. Taip gyveno Buda ir geriausi jo pasekėjai.

Buda neatliko jokių apeigų, jis teigė, kad žmogus turi siekti tik dvasinio „skaistumo“ savo gerais darbais. Tikrai tokiu būdu galima pasiekti aukščiausio tobulumo laipsnį – atsiskyrimo nuo visko, kas yra žemiška ir visiško įsigilinto į savo vidinį pasaulį.

1.4. Daoizmas

Daoizmas – filosofinis bei mistinis mokymas atsirado Kinijoje VI a. pr. Kr. Jo iškūrėju laikomas *Lao Dži* (V-VI a. pr. Kr). Pagrindine daoizmo knyga laikoma „*Dao De Dzing*“ – „Dorybės ir kelio knyga“. Pagrindine daoistinės filosofinės minties kategorija laikoma *dao* kategorija – kelias, kuris nulemia viską pasaulyje, bet paslėptas nuo žmonių. Lao-Dži teigė, kad tikrąjį *dao* neįmanoma apibrėžti žodžiais ir suprasti protu. Viskas, kas egzistuoja priklauso nuo *dao*, vystosi pagal jo taisykles ir, nukeliavus tam tikrą gyvenimo ratą, sugrįžta prie *dao*. „Daoizmas išmokė žiūrėti į pavienį žmogų ar daiktą kaip į visą pasaulį, t.y. visuotinio *dao* iškūnijimą per konkrečią nuorodą į jį, o į pasaulį kaip į žmogų – savą ir kartu iki galo neperprantamą, nedalomą organizmą“ (Poškaitė, 2002, p.101). Ši subtilų požiūrį iliustruoja daoistų pamėgta peizažinė tapyba, kuri laiko tapybą gamtos pagerbimo aktu, „tapybos ritinėlį – ikona, sakraliu menu“ (Poškaitė, 2002, p. 101).

Dao reiškiasi pasaulyje per *de* – dorybę, kurios esmė – eiti teisingu keliu. Kad siektų *dao*, žmogus privalo atmesti visas socialinio gyvenimo permainas, paklusti permainoms, kurios vykta gamtoje, daiktuose ir pasaulio vystymosi kelyje. Nereikia bandyti perdaryti ar pakeisti šį kelią, nes žmogaus veiklos pagal daoizmą pagrindinis principas – „neveikimo“ principas. Bet tas principas nereiškia „nieko neveikimą“, o tik nesikišimą į vyksmą be reikalo. Stebint absoliutaus *dao* raišką, galima suprasti visų daiktų esmę. Sąmoningas stebėjimas veda prie absoliutaus *dao* suvokimo.

Daoistai mano, kad gyvybė ir mirtis – įvairūs absoliutaus *dao* raiškos slenksčiai. Į nemirtingumą veda įvairi ritualinė praktika, meditacija, alchemija ir filosofija. Daoizmo pasekėjai stengiasi kosmose ir savo kūne pasiekti *in* ir *jan* pusiausvyros. Tapti nemirtingam galima atsisakius materialinių gerovių ir įtvirtinus gyvenime natūralumą ir harmoniją.

Kaip ir konfucianizmui, taip ir daoizmui pavyko įsiskverbti į japonų gyvenimą šintoizmo ir kitų senų Japonijos tikėjimų pagalba. Pagarba gamtai, kaip vienas svarbiausių daoizmo principų, padėjo jam susigyventi ir papildyti šintoizmą, kuris buvo grindžiamas harmonijos tarp žmogaus ir gamtos principu.

Daoizmas Kinijoje buvo laikomas magiška religija, daoistai –magais, pranašais, kūno ir sielos gydytojais, savotiškais žmonių ir dvasių pasaulio tarpininkais. Daoistai – kinų meno žymiausi kūrėjai: poezijos, muzikos, kaligrafijos, tapybos, sodų aranžavimo meno – puoselėtojai. Daoistai suvokė meną, kaip „žmogaus ir gamtos darnos įprasminimo, universalių būties principų perteikimo, dieviškos ir dvasinės tikrovės patyrimo būdą, padedantį palaikyti energetinį dvasinį daiktų ryšį“ (Poškaitė, 2002, p.102).

VIII amžiuje Japonijoje atsirado pranašysčių žinyba. Jos pagrindinis tikslas – fiksuoti, aiškinti ir pranešinėti imperatoriui apie gerus ir blogus pranašiškus ženklus, kurie atsiranda gamtoje. Be viso kito, ši žinyba prognozavo geriausią laiką įvairioms valstybinėms ceremonijom ir kitiems renginiams. Būrimo ir pranašysčių praktika tapo vienu iš vadovaujančių valstybinės politikos principų.

Hadziri – daoistinės technikos meistrai keliavo po Japoniją, skleidė savo mokslą tarp paprastų tautiečių. Palaipsniui daoizmas tapo japonų religinės ir filosofinės sistemos dalimi, todėl dauguma japonų nesugebėtų atpažinti daoizmo bruožų savo kultūroje.

1.5. Dzenbudizmas

Dzen (zen), Kinijoje vadinamas chan, kilęs iš sanskrito Dhyana, reiškusio meditaciją. Dzenbudizmas – tai Mahajanos budizmo pakraipa, mąstymas bei gyvenimo būdas, sąlygoti chanbudizmo idėjų, plitusių Kinijoje VI a. Jas pradėjo skelbti iš Indijos atkeliavęs dvidešimt aštuntasis budizmo patriarchas Bodhidharma. Suklestėjęs Japonijoje XII-XIII a. dzenbudizmas moko, kad pagrindinė priemonė ir kelias, vedantis į „Budos prigimtį“, yra meditacija, „Budos atradimas savyje“. Dzen mokslas laikomas tos meditacijos paseka, kurios pagalba Buda pasiekė nušvitimo, bet dzenbudizmui turėjo įtakos ir daoizmo idealai (pavyzdžiui, meilė gamtai). „Tačiau ši meditacija – tai ne vien pasyvus atsiribojimas nuo išorinio pasaulio, susitelkus savyje, - tai kasdienė veikla, visuose daiktuose bei reiškiniuose stengiantis išvelgti Budos prigimtį. Prašviesėjimas gali ateiti bet kurią akimirką, net nelaukiant, tik vidumi pasiruošus jį sutikti“ (Munro, 1997, p. 55-56).

Iki šiol neaišku, ar į Japoniją dzenbudizmas buvo atgabentas iš Kinijos, ar Japonijos dzenbudizmas yra tiesiog gerokai pakeistas budizmas, pritaikytas prie japonų kultūros, paveiktas japonų senoviniu tikėjimu ir šintoizmu.

Manoma, kad budizmas pasiekė Kiniją I a., bet čia susidūrė su stipriu priešišku, kuri ypač rodė praktiška konfucianizmo filosofija. 526 Bodhidharma, indų meditatyvinės sektos dvidešimt aštuntasis vadas, atkeliavo į Kiniją ir įkūrė pirmąją čan mokyklą. Čan judėjimas sparčiai augo ir tapo labiau nepriklausomas nuo tikėjimo, iš kurio gavo pradžią, - Mahajamos budizmo. XII a. Bodhidharmos mokykla persikėlė ir į Japoniją, ten naujoji religija įsitvirtino dzen vardu.

Esminis dalykas tiek kinų čan, tiek Japonų dzen sistemose yra meditacija pagal griežtus kanonus. Meditacija yra būdas pasiekti nušvitimo būsenos, *satori*.

Sėdimosios meditacijos (dza – dzen) itin svarbus yra koanas, paradoksalus klausimas – mįslė. Šie klausimai praktiškai neturi jokio atsakymo, jų tikslas tėra radikaliai pakeisti dzen adepto mąstyseną, padėti pasiekti ypatingą sąmonės būseną. Tokios meditacijos metu mąstymas nustumiamas iki absurdo ribos. Į koan klausimus ieškoti racionalių atsakymų beprasmiška. Įtampa, kurią jie sukuria, privalo pasiekti ribą. Ir dzadzenu, ir koanu leidžiama užsiiminėti tik dzen mokytojo priežiūroje, kai šis kontroliuoja ir drausmina mokinį. Dvi dzenbudizmo atšakos, rindzai ir soto, nesutaria dėl to, ar satori turėtų būti ūmi ir spontaniška patirtis, ar jai derėtų skleistis palaipsniui. Tačiau bendra abiem šioms mokykloms neslepiamas priešiškus intelektualizmui bei įsitikinimui proto panašumu. Dzen neteikia reikšmės šventų raštų studijoms, jis iš esmės intuityvus. Dzen meditaciją paaiškina J. Smith mintis: „Kadaise

Dekartas pasakė “Mąstau, vadinasi esu“. Čia prasideda filosofija. O kas tada, kai nemąstai? Čia prasideda Dzen praktika“(Smith, 2004, p.3). Šią mintį galima suprast taip: tik visiškas atsiribojimas nuo mąstymo meditacijos metu padeda suprasi dzen. Meditacija, kurios pagrindinė taisyklė yra atsiriboti nuo nereikalingo mąstymo triukšmo, savo tikslu laiko nušvitimą, kuris pagimdo visiškai kitokio lygio mąstymą.

Dzenbudizmas palieka aiškius ženklus toje visuomenėje, kuri jį praktikuoja. Neretai dzen palenkia net ir žymias asmenybes, kurios dzen religinės dvasios principus pritaiko politikai. Dzen dvasios fizinės apraiškos – tokie menai ir ritualai kaip arbatos ceremonija, dziudo imtynės, ikebana, peizažų tapyba, kaligrafija, šaudymas iš lanko, fechtavimas. Visi šie menai kupini didaus religinio prasmingumo. Dzen paveldėjo šintoizmo pagarbų požiūrį į gamtą, pagarbą daiktų prigimčiai. “Dzen yra visuotinė tiesa, suteikianti teisingą išmintį ir ramybę viso pasaulio žmonių gyvenimui” (Shibayama, 1970, p. 81).

2. JAPONIJOS MENAS: ESTETINIS UGDYMO ASPEKTAS

3.1. Japonijos tradicinių menų raida

Pradedant brandžiaisiais viduramžiais šalyje matyti nuoseklus estetikos ir meno skverbimasis į įvairias žmogaus gyvenimo sritis. Skirtingai nei vakaruose, kur estetika ir menas neretai virsdavo abstrakčių teorinių spekuliacijų objektu, Japonijoje šios dvi dvasinės veiklos sritys tapo itin svarbia kasdieninio gyvenimo kultūros dalimi.

„Menas, - rašo *Masaharu Anesaki*, - paplitęs kiekvienoje Japonijos gyvenimo srityje, nes įkvėpimo ir meno motyvų Japonija semiasi iš gamtos. Japonas gėrisi ir džiaugiasi laukų gėlės žiedu, pamerkia jį inde, išskobtame iš medžio. Kabindamas paveikslą ant sienos menui skirtoje nišoje, pasirūpina, kad jis derintųsi prie besikeičiančių metų laikų. Kai visas pasaulis apklotas sniegu, jis parenka paveikslą su rudu jaučiu sniege ar šaltyje sustirusiu adoniu; vasarą pasikabina kūrinį, vaizduojantį krioklį ar žalius medžius; rudenį – nupieštą purpurinį klevą ir elnią, besiganantį po klevu. Jis mėgsta stebėti besikeičiantį Motinos Gamtos veidą, nori juo mėgautis namuose taip pat kaip lauke ar sode“ (*Anesaki, 1973, p.6-7*).

Japonų estetikos ir meno savitumą bei nuoseklų kultūros formų tęstinumą lėmė įvairūs veiksniai, iš kurių pirmiausia reikėtų išskirti sąlyginę šalies atskirtį nuo žemyninės Azijos. Japonija yra kraštas, išsidėstęs rytinėje Eurazijos dalyje esančiame salyne. Atskirtis padėjo išsaugoti nuoseklų archajiškų kultūros formų perimamumą. Kita vertus, Japonija yra unikali šalis, niekuomet nepatyrusi niokojančių užkariautojų antplūdžių ir prievartinio kitų civilizacijų kultūros formų diegimo.

Žymus orientalistas A. Andrijauskas (2001) pažymi, kad vertėtų, analizuojant japonų meninį paveldą, paminėti ir nepaprastą kraštovaizdį, kuris visuomet stipriai veikia žmonių mentalitetą, gyvenimo būdą, estetinius skonius. Japonijos gamta yra graži ir įvairi. Japonų jautrumą grožiui ugdė nepakartojama įvairių šalies regionų gamta. Su nacionaline šintoizmo religija susijęs gebėjimas žavėtis nuolatos besikeičiančiu gamtos grožiu tapo neatsiejama japonų tautinio charakterio dalimi. Gamtos grožis jiems yra nuolatinis įkvėpimo šaltinis įgyvendinti pirmaprados Visatos harmonijos idėją. Visi, net didingiausi iš akmens ir kitų patvarių medžiagų pastatyti kultūros ir meno paminklai, pakludami nenumaldomai laiko tėkmei, yra tik didinga, išgyvenanti savo metamorfozių ciklus gamta, kiekvienai japonų kartai iš naujo aiškinti savąjį mįslingą amžinybės šriftą. Gamtos formų kaitos suvokimas japonams siejasi su žmogaus būties laikinumumu ir skatina garbinti grožio amžinumą bei kartu laikinumą.

Japonijos meno ištakų reikia ieškoti neolito kultūroje, jau nuo to laiko Japonijoje formavosi pirmasis tikėjimas (religija) – šintoizmas. Šintoizmas priskiriamas bendruomeninei politeistinei artimai šamanizmui religijai. Šis senovinis japonų tikėjimas labai artimas mitologijai, kur pasaulis vaizduojamas kaip nedalijamas kosmosas, kuriame egzistuoja tam tikras požiūris į senovės istoriją, pasaulio, tautos, amatų atsiradimą. Būtent gamtos garbinimas, A. Andrijausko teigimu, tapo šintoizmo pamatu, nes „periodiški taifūnai, žemės drebėjimai, ugnikalnių išsiveržimai ir jų pasekmės vertė Japonijos gyventojus pagarbiai žvelgti į gamtos stichiją“ (Andrijauskas, 2001, p. 31). Būtent šintoizmas išmokė japonus garbinti ir puoselėti gamtos grožį, mokėti jį stebėti. Vienas svarbiausių japonų kultūros elementų, atkeliavęs būtent iš šintoizmo, yra gamtos ir žmogaus pasaulių sąveika ir kova. Dažnai gamtos pasaulis reiškiasi per žmogaus pasaulį, ir, priešingai, žmogaus pasaulis vaizduojamas per gamtos vaizdą.

Archainė šintoizmo kultūra negali pasigirti daugeliu tautos meninės kūrybos pavyzdžių. Pasak A. Andrijausko – vienas vertingiausių to laikotarpio žinių šaltinių apie Japonijos meninės raidos tarpsnį yra keramika ir skulptūra. Šių meno formų atsiradimas tiesiogiai siejasi su kasdieninio gyvenimo poreikiais, pagoniškais ritualais ir papročiais. Vėliau pradėjo vystytis architektūra. Iki šių dienų Japonijoje yra išlikęs ankstyvosios šintoistinės sakralinės architektūros paminklas – pirmiausias amžiuje po Kristaus gimimo pastatytas Ise šventyklų ansamblis Isuzu upės žiotyse. „Šis šedevras, sukurtas sekant kinų architektūra, davė poreikį vėlesnei japonų sakralinei ir reprezentacinei pasaulietinei architektūrai“ (Andrijauskas, 2001, p.36).

Ankstyvaisiais viduramžiais maždaug IV a. Iš Kinijos į Japoniją vežamos pirmosios knygos, japonai perima iš kinų hieroglifų raštą, literatūrinę kalbą. Pirmoji Japonijos aristokratija semdavosi iš kinų valstybės valdymo struktūros pagrindų, stengdavosi įvaldyti budizmo kultūrą. Japonai perėmė iš kinų ir mokslo bei švietimo sistemą. Budizmo kultūra atrodė japonams labai patraukli, nes „turėjo visapusiškai išplėtotą religinę sistemą, bažnytinę hierarchiją, aiškius idealus, filosofines mokyklas, daugybę atsidavusių ir gerai organizuotų misionierių, daug budistinės literatūros ir turtingas architektūros, vaizduojamosios ir taikomios dailės tradicijas“ (Andrijauskas, 2001, p.37). Todėl šintoizmui sunkiai sekėsi konkuruoti su nauja religija.

Nuo VI a., po budizmo paskelbimo oficialia Japonijos religija, budistiniai vienuolynai pasidarė pagrindiniais šalies aristokratijos mokslo židiniais. Vienuolynai tapo tikrais universitetais, juose buvo kaupiamos knygos, religinių relikvijų ir meno kūrinių kolekcijos. Būtent vienuolynuose ir budizmo šventyklose vystėsi menai: kaligrafija, tapyba, skulptūra,

taikomoji dailė. Bet iki VII am. budistinio meno formos buvo perkeliamos beveik mechaniškai, nes tiek budizmo filosofija, tiek kiniško meno kultūra dar buvo japonams visiškai svetimos

“Mene reiškiasi ypatingas japonų kūrybos genijus. Tapyboje japonai tebenaudėjo iš kinų išmokus techninės raiškos būdus, bet sykiu išpuoselėjo Yamato-e, arba japonų tapybą, kurios drąsūs spalvos eksperimentai, taip pat kompozicijos pojūtis atskleidė savitą, skirtingą nuo kinų, japonų meninį skonį. Taip japonai ne pademonstravo savo kultūrinę identitetą, bet ir įrodė esą nepaprastai kūrybinga tauta“(Reischauer, 1996, p. 46).

Dzenbudizmas atkeliavo į Japoniją iš Kinijos. Japonijoje Dzen paveikė beveik visus japonų kultūros sritis. Svarbu pažymėti, kad Kinijos dzenbudizmas turėjo įtakos menų vystymuisi, o ypač kai kurių tapybos mokyklų formavimuisi. Daugelio šių tapybos mokyklų meistrų darbai buvo vežami dzenbudistų vienuolių į Japoniją, kur rado daug gerbėjų. Atvežti iš Kinijos meno kūriniai laikomi Japonijoje nacionalinėmis vertybėmis, tačiau Kinijoje šio laikotarpio meno kūrinius nepavyko išsaugoti.

Dzenbudizmo filosofiniai ir estetiniai pagrindai davė stimulą japonų tautos meniniams impulsams, suteikė jiems tam tikrą idėjinį atspalvį. Dzen remiasi meditacija ir paprastumo bei artumo gamtai idėjomis. Pagarba bei artumas gamtai turėjo glaudų ryšį su senoviniu šintoizmo tikėjimu, todėl buvo artimas japonų pasaulėžiūrai.

Lemiamą vaidmenį dzen mokyklos idėjų įsisavinimo procese turėjo dzen išpažįstantys vienuoliai. Dzen vienuolynai atlikdavo žinių ir menų saugyklų vaidmenį; vienuoliai daug keliaudavo, turėjo daug kultūrinių kontaktų. Sukauptą patirtį Dzen vienuoliai, kurie patys buvo tapytojais, poetais, mokslininkais ir mistikais, nešdavo tautai: visa japonų tauta, ypač aristokratijos visuomenės sluoksniams ieškojo įkvėpimo ir kūrybinės laisvės būtent Dzen vienuolynuose. Asketiškas vienuolynų gyvenimas traukė ir spartietiškos dvasios karius, kurie į griežtą savikontrolę, kurios reikalavo dzen praktikuojama meditacija, „žiūrėjo kaip į būdą išsiugdyti savitvardą ir tvirtą charakterį, kurių jiems reiks gyvenime“(Reischauer, 1996, p. 56). Naudos iš tokio bendravimo turėjo ir vienuoliai: turtingi Japonijos piliečiai už vežamus iš Kinijos meno kūrinius ir knygas gausiai atsidėkodavo vienuoliams, aukojo dideles sumas vienuolynams, statydavo šventyklas. Turtingų feodalų didikų globojami dzen vienuolynai aplink Kamakurą ir Kyotą tapo iškiliais viduramžių Japonijos intelektualiniais židiniais. Vienuolių, o vėliau jų mokinių ir pasekėjų pastangomis vėl susidomėta kinų mokslu ir literatūra, jie atgaivino ir puoselėjo rašymo kinų kalba įgūdžius. „Dzen vienuoliai supažindino ir su tuomet palyginti nauju monochrominės gamtovaizdžių tapybos Sung stiliumi, kuri japonų menininkai išstobulino kaip ankstesnius kinų stilius. Per dzen iš Kinijos atkeliavo ir

kraštovaizdžių planavimo bei priežiūros menas, taip pat mediatoriaus budrumui palaikyti geriamo arbata“ (Reischauer, 1996, p.57).

Dzen labai paveikė ne tik japonų kasdieninį gyvenimą, jo dėka japonų pasaulėžiūroje atsirado daugiau demokratiškos ideologijos. Suklestėjo kultūra bei menas, dzen papildė japonų estetiškes teorijas, paveikė menininkų pasaulėžiūrą. „Tai, kad dzenbudizmas taip veikia japonų gyvenimą, ypač estetiką, paaiškinama tuo, jog jis tiesiogiai remiasi gyvenimo realijomis, o ne abstrakčiomis teorinėmis konstrukcijomis“ (Sudzuki, 1956, p. 288). Šią mintį pabrėžia ir Alan W. Wats (1957), kuris teigia, kad „menas gimęs iš dzen, ne toks simbolinis, kaip kiti budistiniai kūriniai ir „religinis“ menas apskritai“ (Wats, 1957, p. 1). Japonų estetika, paveikta dzenbudizmo, pagrindiniais savo principais laikė paprastumą, santūrumą bei neryškų grožį. Dzen menininkų kūriniai labai konkretūs, žemiški.

Tačiau svarbu yra pažymėti, kad dzen estetinėms kategorijoms suteikia religinę prasmę. Dzen pasaulėžiūros populiarintojas ir teoretikas D.T. Sudzuki (2004) mano, kad dzen menas, nors ir vaizduoja realų, žemišką pasaulį, padeda matyti daiktus tokius, kokie jie yra: tikrąjį dievų kelią, „absoliučiai pasyvų“ dvasinį atsivadimą Budai.

Kenneth K. Inada (1962), aptardamas Shinichi Hisamatsu veikalą „Dzen vaizduojamieji menai“ (Hisamatsu, 1958, p.253), įvardija septynias specifines ir unikalias savybes, atsispindinčias šios pasaulėžiūros idėjų įkvėptuose meno kūriniuose. Jos egzistuoja „vienalaikiškai, paraleliai ir yra glaudžiai susipynusios viena su kita“ .

Tai:

- 1) simetriškumas (fukinsei);
- 2) kasdienybės ir paprastumo poetika (kanso);
- 3) asketizuotas griežtumas ir laiko užgrūdintas tvirtumas (koko);
- 4) natūralumas (shizen);
- 5) giliaprasmiškas nutylėjimas arba užslėpta užuomina (yugen);
- 6) nežabotas formų laisvumas arba formos neapibrėžtumas (datsuzoku) (cit pagal

Munro, 1997, p.56)

Japonai estetinį pasaulį suvokia dvejopai. Pirmas požiūris : erdviškumas, arba vadinamasis toliaregiškumas, t.y. sugebėjimas vientisu žvilgsniu aprėpti plačią perspektyvą (tai itin būdinga japonų peizažinės tapybos tradicijai), antras – išskirtinis dėmesys detalei, arba vadinamasis artimasis regėjimas, kuomet pagrindinis dėmesys sutelkiamas ne į visumą, o į kokią nors, menininko akimis žvelgiant, itin svarbią detalę. Todėl jo kontempliacijos objektu gali tapti ne tik bekraštis dangaus skliautas ar jūros erdvė, bet ir rasos lašelis, ne tik miškas, medis, grakščios jo šakos siluetas, bet taip pat lentoje ryškėjančios rėvos ar vos regimos lapo

gyslės. Toks juslinis, atrodytų, smulkmenišką prisirišimas prie detalės ir įdėmus, tarsi per didinamąjį stiklą jos stebėjimas, tyrinėjimas, aprašinėjimas tiesiogiai siejasi su požiūriu į harmoningą Visatos sandarą, įsitikinimu, kad per mažą detalę galima suvokti visumos esmę.

Estetinės minties raida Tekančios Saulės šalyje sukuria ypatingą kategorijų pasaulį, savitus estetinio suvokimo ir meno vertinimo principus. Jokioje kitoje pasaulio šalyje estetiškumo jausmas ir meninės vertybės nepajėgia taip įsitvirtinti žmonių buityje, jų kasdieniniame gyvenime. Tikriausiai istorinė japonų tautos misija siejasi su grožio ir meniškumo išaukštinimu. Vienas savičiausių japonų kultūros ir estetinės sąmonės bruožų yra tas, kad žmogaus kūrybinės raiškos sritys, kurios liko kitų kultūrų marginalijose, Japonijoje nepaprastai svarbios ir atsiduria intensyvių apmastytųjų bei meninės kūrybos centre.

Iš dzen mokymo išsiskleidusi estetinė sistema, nors buvo visiškai nauja japonams, bet dzen vienuolių pastangomis tapo neatskiriama japonų kultūros dalimi. Ir anksčiau japonai labiau vertino tai, kas smulku, natūralu, paprasta, tegul ne visai tobula, tokia yra Japonijos salos gamta. Būtent todėl stambi, grandioziška, monumentali budistinė kinų architektūra buvo japonų supaprastinta, sušvelninta. „Natūralaus medžio faktūra ir vingiuotos architektūros linijos žavėjo labiau nei kruopščiai apdirbtą, o paprastą, nebūtinai taisyklingų formų, bet prie kraštovaizdžio derantys statiniai buvo labiau mėgstami negu išbalansuota kinų pastatų didybė“ (Reischauer, 1996, p. 57). Iki šių dienų daugelis keliautojų, mokslininkų ir paprastų turistų pripažįsta, kad Japonijos nedideliuose soduose jautiesi tarsi mikrokosmose, kuris miniatiūriškai atspindinti natūralios gamtos didingumą. Japonų skonį aiškiai atspindi garsieji akmenų sodai, kur keletas akmenų, išdėstytų nedideliame plote, auksinis smėlis, leidžia pasijusti esant prie jūros. Tokios pačios taisyklės galioja ir tapyboje: kad keletas drąsių, sumanių brūkštelėjimų juodu tušu geriau atspindi gamtos esmę nei galėtų perteikti spalvų ir detalių prisotintas realistinis paveikslas. Kiniškos arbatos gėrimas virto Japonijoje tikra ceremonija, „gracingai atliekamas paprasčiausioje aplinkoje su paprasčiausiais indais, buvo išplėtotas iki estetinio kulto“ (Reischauer, 1996, p. 57).

2.2. Grožio supratimas Japonijoje

Japonijos estetikos viena pagrindinių sąvokų yra *vabi - sabi*. *Vabi-sabi* (jap. kuklus paprastumas) sudaro japonų estetiškos pasaulėžiūros pagrindą. Šias sąvokas ganėtinai sunku paaiškinti vartojant vakarietiškas sąvokas, bet ši estetika dažnai aiškinama kaip grožis, kuris yra netobulas, trumpalaikis ir neužbaigtas. Iš esmės, *vabi-sabi* – tai sąvoka, kuri charakterizuoja japonų estetinį skonį, gebėjimą suvokti grožį, meno kūrinis.

Tradicinės Japonijos kultūros grožis, kuris telpa į *vabi-sabi* sąvoką, užima panašią vietą Japonų kultūroje, kaip Vakaruose graikų grožio ir tobulumo idealai. A. Juniper teigia, kad „jeigu objektas gali pažadinti mums šviesos, melancholijos ir dvasinio troškimo jausmus, galima sakyti, kad tai yra *vabi-sabi* objektas“. Šios sąvokos įsisavinimas vyksta per trijų pagrindinių faktų suvokimą: nėra nieko amžino, niekas neužbaigta ir nėra nieko tobulo (Juniper, 2003). Grožis ir natūralumas yra sinonimai japonų kultūroje. Viskas kas nenatūralu negali būti laikoma gražiu.

Japonų tapyba savo istorijos pradžioje buvo juodai balta, bet keli paprasti brūkštelėjimai teptuku galėjo perduoti japoniškos gamtos tobulumą. Japonai piešė tušu ant ryžių popieriaus arba ant šilko, naudojo paprasčiausias priemones, bet toks piešinys puikiai perteikdavo dailininko nuotaikas ir jausmus. Vakarų tapyba skiriasi nuo japoniškos spalvų ryškumu ir turi aiškią formą, bei tam tikra piešimo maniera. Svarbiausią skirtumą tarp japoniškos ir Vakarų dailės principų galima pavadinti „taikomosios dailės dvasia“. Tokijo universiteto mokslininkai Hirajyama ir Takasina (Hirayama, Takasina, 1994, p. 22-23) teigia, kad japonų grožio supratimas grindžiamas *mono-no aware* sąvoka – menine ir estetinė nuostata, kurią formuoja žmogaus pojūčiai ir jausmai. Tuo metu Vakarų menininkai bando sukurti kažką nuostabaus, gražaus, tobulo, remdamiesi grožio, kaip sąvokos, logika. Japonijos taikomoji dailė nesistengia logiškai analizuoti grožio sąvoką ir kurti priklausomai nuo gaunamų išvadų; japonai mano, kad grožis – tai žmonių pojūčiai ir jausmai. Japonų estetika labai subjektyvi (egzistuoja individo sąmonėje ir priklauso nuo jos) ir negali būti aiškių jos vertinimo kriterijų. Vakaruose, atvirkščiai, „grožis gyvenime ir grožis mene – turi gerai suformuotus kriterijus“ (Дэвис, Икэно, 2007, p. 44). *Aware* sąvoka (jap. liūdesys, gailestis) leidžia pajusti japonų grožio supratimo subtilumą. Vakariečiai negali suprasti japoniško grožio, gali tik pajusti, prisiliesti prie jo, nes japonai turi specifinį gabumą jausti ir matyti skirtumus tuose dalykuose, kurių vakariečiai net nepastebi. Pavyzdžiui, europiečiai (vakariečiai) laiko nuostabiais visiškai išsiskleidusias, bet ne nuvytusias, gėles. Visiškai kitaip gėlių grožis suprantamas japonų: žinoma, japonus žavi visiškai išsiskleidusios gėlės, bet juos

labiau jaudina, kada jie mato gėlių nuvytimą. Japonai taip pat mano, kad mėnulis, pasislėpęs už debesio, labiau patrauklus už ryškią pilnatį. *Avare* tokiu būdu reiškia gailėsčio, užuojautos jausmą reiškiniams bei daiktams, kurie prarado savo grožį ir, kaip nebūtų paradoksalu, surado jį savo priešingybėje. Tačiau, niekas negali būti besąlygiškai laikomas gražiu Japonijoje, ir grožio sąvoka priklauso nuo subjektyvaus žmogaus požiūrio. Šiais laikais toks požiūris į grožį Japonijoje vis dažniau kritikuojamas už savo miglotumą ir, panašu, kad vis mažiau vertinamas (Дэвис, Икэно, 2007, p. 45).

Japonai nors nuo senųjų laikų demonstravo savo unikalų gebėjimą ne tik pasisavinti kitų tautų idėjas ir kultūrinės vertybes, bet ir pritaikyti jas prie reikalavimų ir normų, kurias kelia japoniško charakterio ypatumai. Tokiu būdu japonai kūrė visiškai naujus ir visapusiškai naudingus jų atžvilgiu savo kultūros elementus. Manoma, kad ir dabar šiuolaikiniai japonai bando tęsti šį naudingą savo kultūrai vertingų naujovių stebėjimo procesą. Tačiau šiuolaikinis jaunimas dažnai tik akiai imituoja vakarietiškus kultūros pavyzdžius. Todėl kyla pavojus prarasti tik japonams būdingą gebėjimą taip jautriai ir savitai jausti grožį.

2.3. Tradicinių menų mokymas Japonijos švietimo sistemoje

2.3.1. Japonijos švietimo sistemos ugdymo turinio ir taikomų metodų ypatumai

Japonija pasiekė labai aukšto visuotino išsilavinimo lygio, kas labai svarbu ir būtina šiuolaikiniam šalies kultūriniam gyvenimui. Jau 1872 m. Japonijos švietimo nuostatuose buvo aiškiai suformuluotas Japonijos švietimo pagrindinis siekis ir strateginis tikslas: „Nė viena šeima, gyvenanti mieste ar kaime, neturi likti be išsilavinimo. Tuo reikalauja valstybės stiprinimo interesai“. Taip buvo formuluojama visuotino išsilavinimo „strateginė“ reikšmė, nuo to laiko išsilavinimas tapo pareiga, trečia pagal reikšmingumą po tarnavimo kariuomenėje ir mokesčių mokėjimo.

Japonijos švietimo šiuolaikinės sistemos formavimuisi įtakos turėjo dvi švietimo reformos: pirma įvyko 1872 m., antra, įvykusi po Antrojo pasaulinio karo, susistemino švietimo sistemą. Susiformavusi vientisa švietimo sistema, pasisavinusi amerikietišką švietimo modelį (6-3-3-4) gyvuoja Japonijoje iki šiol. Nuo XIX am. 70-ųjų metų Japonijoje buvo įvestas visuotinas privalomas keturmetis išsilavinimas. XX am. septintame dešimtmetyje tapo privalomas ir nemokamas devynmetis išsilavinimas: 6 metų pradinė mokykla ir 3 metų –žemesnioji vidurinė mokykla; dabar tokį išsilavinimą turi beveik 100 % Japonijos vaikų. Kita vidurinio išsilavinimo pakopa (trijų metų vyresnioji vidurinė mokykla) jau nėra privaloma, bet dvylikametį išsilavinimą turi 97% Japonijos jaunimo. Kiekvienas japonas gali tęsti mokslą universitete (4 metai) arba koledže (2 metai). Jau XX amžiaus pabaigoje pilną vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą Japonijoje turi daugiau nei pusė Japonijos gyventojų (Kazuo, 1988, p.7).

Pagal pradinių Japonijos mokyklų mokymo programas dalykų sąrašas, kurių mokosi japonų vaikai, yra pakankamai platus: japonų kalba, socialiniai mokslai, aritmetika, gamtos mokslai, gyvenimo aplinkos studijos (Life Environmental Studies), muzika, piešimas ir darbai (Handicrafts), namų ruošia, fizinis lavinimas, moralinis ugdymas ir individualūs užsiėmimai.

Tokie dalykai, kaip muzika, piešimas ir darbai, fizinis lavinimas ir namų ruošia niekada nebuvo laikomi mažiau svarbiais, nei kiti dalykai. Jų mokymo sistema grindžiama gerai išvystytais mokymo programos standartais, kurios paruošė švietimo ministerija. Šie dalykai yra vertinami ne kaip vaikų pramoga, o kaip integruota mokymo programos dalis. Vaikams šie dalykai labai patinka. (Okamoto K., 1992, p.42-43).

Japonijoje išsilavinimas visada buvo labai aukštai vertinamas, jis buvo laikomas esmine ir pagrindine asmenybės tobulėjimo sąlyga. Ypač didelę vertę visada turėjo vidurinis

išsilavinimas, nes būtent jis suteikia žmogui platų žinių akiratį, kuris savo ruožtu padeda pasirinkti žmogui gyvenimo kryptį. Japonijos švietimo specialistai mano, kad išsilavinimas – ne tik tradicinių japonų vertybių perdavimo iš kartos į kartą priemonė, bet ir žmogaus meninių gabumų atskleidimo būdas.

Japonų mokykla, nors jos formavimuisi įtakos turėjo kai kurie amerikietiškos ir prancūziškos švietimo sistemų pavyzdžiai, yra visiškai unikali. Japonų ugdymo sistema remiasi japonų, klasikiniiais Rytų ir tam tikromis Vakarų pasaulėžiūrinių ir elgesio nuostatų sinteze. „Japonijos mokykla kultivuoja nacionalinę dvasią, formuoja atitinkamus moralinius principus, siekia išvystyti tradicinius nacionalinio charakterio bruožus, kurių pagrindas – įtakingos filosofinės, religinės, etinės: šintoizmo, budizmo, konfucianizmo, busido mokymų idėjos“ (Inoue, 2000, p.50). Religijos Japonijoje atlieka daugelį funkcijų. Tačiau svarbu yra pažymėti, kad japonų mokyklose nėra religijos pamokų. Vaikai susipažįsta su tradiciniais tikėjimais šeimose nuo pirmųjų gyvenimo dienų, stebėdami ir dalyvaudami tradiciniuose ritualinėse apeigose, šventėse, susipažindami su moraliniais principais, elgesio taisyklėmis. „Mokykloje vaikams suteikiamos bendros žinios apie įvairias Japonijos ir pasaulio religijas, paaiškinama jų klasifikaciją bei ugdomi religiniai jausmai“. (Inoue, 2000, p.50). Nacionalizmo, „tradicinių moralinių vertybių“ auklėjimo ir ugdymo idėjos turi įtakos estetinių idealų formavimui bei tradicinių menų, tokių kaip dailė ir muzika, mokymui.

Japonijos švietimo sistemos veiksmingumas ir rezultatyvumas paaiškinamas ne tik japonų nepaprastu darbštumu ir disciplina, bet ir istorinėmis bei kultūrinėmis tradicijomis, kalbos ir kultūros istorija.

Svarbu pažymėti, kad svarbiu japonų valstybinės švietimo sistemos papildomo elementu yra laikoma privačių kursų sistema (*dziuku*). Tokie kursai garantuoja ne tik privalomų mokyklinių dalykų sustiprintą mokymą, bet ir tradicinių menų mokymą (kaligrafijos, dailės, tradicinių šokių, tradicinių kovos menų).

2.3.2. Estetinis lavinimas

Japonijos tradiciniai menai tai – tapyba (*sumi-e*, *uki-e* ir kt.), kaligrafija, muzika, teatras (*no* ir *kabuki*), *origami*, *bonsai*, arbatos gėrimo ceremonija, tradicinis šokis ir kt.. Darbe daugiausiai dėmesio skiriama tradicinei japonų dailei, kaligrafijai, *origami* (mažiau). Šios Japonijos tradicinio meno sritys buvo pasirinktos todėl, nes jie yra dar visiškai netirti Lietuvoje edukologiniu aspektu.

Nuo senų laikų Japonijoje ypatingas dėmesys buvo skiriamas estetiniam ir meniniam auklėjimui. Jeigu Europoje etika ir estetika yra atskiros kategorijos, tai Rytuose etiniai ir estetiški principai sudaro visą normų ir idėjų kompleksą. Kinijoje ypač stiprus yra etinis pradas (konfucianizmo idėjos), Japonijoje – estetiški (šintoizmas ir dzen) (Poškaitė, 2002, p.11). Japonijoje estetiški pasaulio jutimas yra neatskiriamas nuo bendros japonų pasaulėžiūros, meniniai ir estetiški elementai nuolat gyvuoja kiekviename bendravimo su pasauliu procese.

Pagal japonų tradicijas, visos jaunos japonės turi iki santuokos išmokti: groti vienu tradiciniu japonų muzikos instrumentu, *ikebanos* meno, arbatos ceremonijos, tradicinių šokių. Visi Japonijos berniukai ir jaunuoliai lanko Rytų kovos menų mokyklas. Vyras Japonijoje – šeimos galva, todėl jis turi būti visada pasiryžęs apginti savo šeimą. Rytų kovos menai, kaip ir visi kiti Rytų tradiciniai menai turi gilų filosofinį pagrindą (Позднеев, 2001, p.516).

Susipažinimas su japonų grožio idealu vyksta įvairiais būdais: per specialių tarnybų steigimą, kurios finansuoja įvairius meninius konkursus, kitus meninius renginius, parodas; per centralizuotai funkcionuojantį platų švietimo ir ugdymo tinklą; per specialių tradicinių menų apsaugos bendrovių (*hodzonkaj*) sistemos organizavimą; per patį aktyviausią Japonijos piliečių praktinį įtraukimą (nuo ankstyvos vaikystės) į kultūrinį šalies gyvenimą.

Taikomosios dailės, skulptūros žurnalai ir enciklopedijos, įvairių tipų žinytai, kurie skatina žinių apie įvairius menus ir menines tradicijas plitimą, orientuotų į įvairią auditoriją amžiaus ir išsilavinimo atžvilgiu, leidžiami Japonijoje dideliais tiražais. Tokie leidiniai yra skirti netgi ikimokyklinio amžiaus vaikams. Jau vaikų darželių jauniausiose grupėse (vaikai nuo 3 iki 6 metų; (nuo 6 vaikai pradeda lankyti mokyklą) vaikai yra mokomi rašyti, bet juos moko ne tik paprastai rašyti hieroglifus, bet rašyti labai gražiai, bandant atrasti simboliuje paslėptą piešinį (piktogramą). Mokymas rašyti užima svarbią vietą vaiko estetinio ugdymo procese. Kaligrafija tradiciškai yra priskiriama prie taikomosios dailės rūšių (egzistuoja netgi įvairios kaligrafijos mokyklos, tame tarpe ir abstrakčios kaligrafijos mokykla). Kaligrafija skatina siekti piešinio tikslumo, kiekvieno štricho, kiekvienos linijos tobulumo. Tačiau,

svarbiausias dalykas – hieroglifo rašymas atskleidžia meninio apibendrinimo esmę, simbolizavimo principą, parodantį kelią nuo gyvo daikto iki jo tapsmo ženklų. Mąstymo proceso subtilumas, pasireiškiantis linijų lakoniškumu ir įmantrumu, padeda įvaldyti meninės formos kūrimo principus (Киященко, 1998, p.112-113).

Kiekvienas hieroglifas turi savą ritmą, struktūrą, harmoniją, perteikia judesio plastika, kuri slypi daikto ir jį vaizduojančio hieroglifo santykiuose. Hieroglifas – tai ženklas, vaizdas, kuris yra ir piešinys, grafinis vaizdas, kuris saugoja savyje daikto, reiškinio, kurį jis vaizduoja, formą, bei esmę. Būtent todėl jis yra ne tik komunikacijos priemonė, bet ir estetinio ugdymo objektas. Kaligrafija – piešimo bei tapybos principų pamatas. Kaligrafija moko lakoniškai reikšti daikto esmę, atsisakant nereikalingų paaiškinimų, kurie, japonų manymu, apsunkina minties judėjimą. Būtent šie esminiai kaligrafijos principai paaiškina, kodėl Japonijoje siekiama nuo pat pirmųjų mokymo dienų pirmiausiai mokyti vaikus gražiai rašyti. Šis siekis yra paaiškinamas ir tuo, kad tokiu būdu formuojami ir meninio mąstymo principai, meninės raiškos principai, kurie yra būdingi tradiciniam japonų menui (Biliūnaitė, 2004).

Ikimokyklinukas jau vaikų darželyje susipažįsta su 25 spalvų palete, antroklas jau turi mokėti naudotis 36 spalvų dažais ir žinoti jų pavadinimus. Tačiau, *sumi-e* tapyboje naudojant tik vieną juodą tušo spalvą gali nupiešti puikius piešinius (Киященко, 1998, p.113)

Japonai negaili pinigų, kuriuos įdeda į vaikų auklėjimą, mano, kad tai yra labai pelningas dalykas, nes taip yra kuriama šalies ateitis. Taip, pavyzdžiui, jie yra įsitikinę, kad optimalus vaikų skaičius tenkantis auklėtojuvi vaikų darželyje – tai trys, bet nedaugiau kaip penki vaikai (Киященко, 1998, p.120). Toks rimtas nusiteikimas šios taisyklės atžvilgiu yra paaiškinamas tuo, kad japonai sąmoningai jau tokiam amžiuje pirmiausiai ugdo vaikų jausmus, o tam reikia dėmesingo bendravimo, nes tik tokiu būdu galima išugdyti aukštos emocinės ir dvasinės kultūros piliečius.

Mažus japonus moko pačius kurti nesudėtingus meno dirbinius: figūrėles iš popieriaus, žaisliukus iš molio, simbolių gyvūnų kaukes ir kostiumus įvairioms vaikiškoms šventėms. Egzistuoja Berniukų šventė (irisų dieną gegužės mėnesį), Mergaičių šventė (lėlių diena kovo mėnesį), „Trys, penki, septyni“ šventė (lapkričio mėnesį) trijų, penkių, septynių metų vaikams (Позднеев, 2001, p.516). Šios šventės yra būdas spalvinga, emocine forma įtraukti vaikus į šalies socialinį gyvenimą, susipažindinti su kultūrinėmis tradicijomis.

Svarbiu estetinio lavinimo elementu yra laikomas žaidimas. Žaidimai yra konstruojami kaip pažinimo procesas, kai vaikams yra siūloma stebėti ir atkurti gamtą piešinių pagalba. Žaidimas ir gamta kaip grožėjimosi objektas ir išpūdžių šaltinis – pagrindiniai meninio

elgesio, meninio skonio, formos ir spalvos jutimo formavimo faktoriai. Žaidimo procese ir žaidimo kontekste ugdomi žmogui reikalingi mokėjimai.

Mokykloje maži japonai mokami groti 2-3 dažniausiai tradiciniais japonų muzikos instrumentais (Бернштейн, 2001, p. 206). Taipogi mokykloje suteikiamos taikomosios dailės teorinės ir praktinės žinios. Vaikai yra mokomi tapyti graviūras. Kiekviena mokykla turi savą himną, kurio atlikimas turi kelis tikslus: organizacinį, kuris ugdo bendrumo jausmą ir meninį bei estetinį.

Pagrindinė Japonijos pedagogikos idėja – „mokymasis visą gyvenimą“, nes šis procesas niekada nesibaigia: bet kurio amžiaus, bet kurios profesijos žmogus gali pasirinkti meno sritį ir tobulintis šioje srityje. Dažniausia tai vienas iš tradicinių japonų menų – arbatos ceremonija arba *kodo* (aromatų parinkimo menas; jų japonai atskiria apie 200), kovos menai, pavyzdžiui, *karate* arba šaudymo iš lanko menas, tapyba. Tobulėjimas šiose menuose gali tęstis visą gyvenimą, nes meistriškumo kategorijų ir grandžių egzistuoja labai daug ir tobulėjimo kelias yra begalinis. Čia mes galime matyti, Rytų filosofijos vieną iš esminių sąvokų, jos praktinį įgyvendinimą: tai gyvenimo kelias (*dao*), kuris tampa konkrečios veiklos nuostata. Visi dzen menai apibrėžiami kelio, kaip prasmės ieškojimo, sąvoka. Visi tradiciniai japonų menai (*kabuki* teatras, *haiku*, tapyba, kaligrafija, muzika, *ikebana*, arbatos ceremonija, akmenų sodai, kovos menai) demonstruoja specifinį pasaulio jutimą ir subtilių kūrybinio akto supratimą. Grožis suprantamas ne metodinio išskaidymo būdu, bet įsijaučiant į pasaulį, susitapatinant su juo, į jį įsigyvenant, o tai leidžia pajauti kiekvieno daikto ar reiškinio grožį (*avare*).

Tradicinių japonų menų realizavimo „institutai“ yra mokyklos, kurios – organizacinė jų egzistavimo, vystymo, saugojimo ir sklaidos forma. Būtent menų mokyklos saugo tradicinės kultūros perdavimo iš kartos į kartą tradicijas. Kiekviena mokykla turi puikiai sukurtą žinių ir mokėjimų tiesioginio perdavimo – mokytojo mokiniui – sistemą. Mokinys jaučia mokytojui (*sensej*) gilų pagarbos ir padėkos jausmus, mokytojas gerbia savo mokinį. „Rytietiška mokytojo samprata (konfucianizmo, budizmo, dzenbudizmo) skatina mokytojo autoriteto pripažinimą, pasitikėjimą juo ir siekimą jo pavyzdžiu“ (Duoblienė, 2005, p. 84). Be tokios abipusės pagarbos negali įvykti nė vienas mokymo ar mokymosi aktas. Būtent tokios mokyklos su tradicijų gerbimu ir siekimu nuolat tobulėti yra tikri Japonijos piliečių šiuolaikinio meno skonio formavimo institutai.

Kiekvienas Japonijos pilietis susiduria su menu kiekvieną dieną savo buityje. Kiekvienas užsienietis, atvykęs į Japoniją, pastebi, kad japonai ne tik puikūs dailininkai – jų kasdieninis gyvenimas tapo savotišku menu. Kiekvienuose japonų namuose yra vieta, kur

stovi ikebana, kabinamas kimono, paveikslas. Tokiu būdu namų šeimininkai meniškai išreiškia save: demonstruoja savo skonį, savo meninius sugebėjimus, savo grožio supratimą. Harmonija su aplinka, su gamta – japonų meno ir bendrai pasaulėžiūros charakterinis bruožas. Japonų gebėjimas jausti ir matyti grožį pačiose paprasčiausiose reiškiniuose atsispindi visuose japonų meno kuriniuose. Gamtos ir žmogaus pasauliai nėra atskiriami vienas nuo kito japonų sąmonėje, mene. „Sugebėjimas jausti gamtą, jausti save jos dalimi, mokėjimas reikšti gamtos supratimą visuose žmogaus veiklos formose visada buvo vertinami Japonijoje kaip būtinas išsilavinusio, kultūringo žmogaus bruožai. Tik tai toks žmogus gali tinkamai vertinti mėnulio šviesos, saulėlydžio grožį“ (Киященко, 1998, p.114-115).

Toks neatskiriamumo nuo gamtos pasaulio supratimas remiasi filosofinėmis šintoizmo ir dzenbudizmo idėjomis. Pasak jų, žmogus yra neatskiriama gamtos dalis, todėl turi laikytis pasaulio taisyklių, kurios yra ir jo gyvenimo taisyklės. Pasaulio supratimo buvo siekiama ne per protinę veiklą, bet per jutiminį vientisumo su pasauliu siekimą. Toks pasaulio supratimas negalėjo neatsispindėti ir mene. Siekti grožio – sekti gamtą.

Taigi įvertinus visus išvardytus kultūrinius ir meninius estetinio lavinimo faktorius galima sakyti, kad visi jie sudaro tam tikrą reiškinių visumą. Sudaro kompleksą reiškinių, kurie ugdo jauną žmogų ir formuoja jos estetinę sąmonę. Estetinės sąmonės formavimas – sąveikos su pasauliu kultūros formavimas. Japonų kultūrinė tradicija teikia didelį dėmesį jausmų ugdymo kultūrai. To pagrindas – žmogaus prigimties tobulinimas (konfucianizmo idėjos), vidinė kova su „protu“ ir grįžimas prie žmogaus ir pasaulio vienovės (dzenbudizmo idėjos).

3. JAPONIJOS TRADICINIŲ MENŲ MOKYMAS LIETUVOJE: EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Empirinio tyrimo organizavimas

Tyrimo tikslas. Empirinio darbo tikslas – ištirti Japonijos tradicinių menų mokymo Lietuvoje situaciją ir ypatumus.

Tyrimo metu bus bandoma sužinoti: 1) ar meno mokyklose, neformaliojo ugdymo centruose taikomi Rytų menų mokymo metodai; 2) kaip taikomi metodai dirbant su vaikais ir jaunimu; 3) kokie yra reikšmingiausi pasiekimai taikant šiuos metodus Lietuvoje; 4) ar reikia Lietuvos švietimui integruoti Japonijos tradicinę kultūrą; 5) kuo toks mokymas (metodų taikymas) yra naudingas Lietuvos švietimo sistemai; 6) kokie yra esminiai tokio mokymo privalumai; 7) ką pozityvaus duotų Lietuvai Rytų menų mokyklų steigimas; 8) ar domėjimasis Japonijos tradiciniais, o ne moderniais menais Lietuvoje yra natūralus reiškinys; 9) kokios yra Japonijos menų mokymo perspektyvos Lietuvoje.

Siekiant pateikti kuo platesnę Japonijos tradicinių menų mokymo Lietuvoje situacijos vaizdą, papildomai siekiama sužinoti įvairių šios srities specialistų nuomonę apie: 1) japonų tradicinių menų specifiką; 2) jų propaguojamas vertybes; 3) jų naudą žmogaus estetiniam ir meniniam lavinimui.

Tyrimo uždaviniai.

1. Ištirti Lietuvos menų mokytojų, specialistų nuomonę apie Japonijos tradicinių menų mokymo situaciją Lietuvoje.
2. Ištirti Lietuvoje esančių Japonijos kultūros centrų, menų mokyklų veiklą Japonijos tradicinių menų mokymo požiūriu ir išsiaiškinti mokymo turinį bei metodus.
3. Išanalizuoti menų mokytojų, specialistų nuomonę apie Japonijos tradicinių menų įtaką vaikų ir jaunimo estetiniam ugdymui.
4. Numatyti galimas Japonijos menų mokymo Lietuvoje perspektyvas.

Tyrimo hipotezė. Lietuvoje skiriama nepakankamai dėmesio Japonijos tradicinių menų mokymui, kuris būtų labai naudingas vaikų ir jaunimo pasaulėžiūriniam ir estetiniam ugdymui.

Tyrimo metodas. Empirinio tyrimo duomenų rinkimo metodu pasirinktas kokybinis metodas, atliekant atvirų klausimų interviu. Kokybinis interviu buvo atliktas su Japonijos tradicinių menų specialistais, dailininkais, mokytojais.

Respondentų atranka. Šiame darbe atranka vyko 2 etapais. Pirmame atrankos etape buvo ieškoma žmonių, kurie ne tik yra Japonijos kultūros žinovai, bet ir dirba švietimo srityje. Šiuo tikslu buvo apklaustos Japonijos ambasados Lietuvoje darbuotojos. Tyrimo antrame etape, atsižvelgiant į pateiktą informaciją, buvo atlikti penkių ekspertų interviu. Buvo stengiamasi parinkti respondentus taip, kad jų požiūris į empirinio tyrimo problemą būtų kuo išsamesnis ir apimtu: 1) skirtingus švietimo lygius (vaikų, jaunimo, suaugusiųjų) ir sritis (formalųjį ir neformalųjį) 2) didžiuosius Lietuvos miestus. Nustatyta, kad Lietuvoje žmonių, kurie tikrai gerai išmano Rytų (Japonijos) tradicinių menų specifiką ir dirba taikant atitinkamus metodus nėra daug, todėl ekspertų atranka vyko nesunkiai.

Antrame etape, gegužės mėnesį, buvo atlikti interviu su 1) Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklos direktoriumi (orientalistikos specialistu), kurio metu buvo surinkta informacija apie Japonijos tradicinių menų mokymo situaciją ir perspektyvas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Siekiant iširti Lietuvos neformaliojo ugdymo institucijų požiūrį į šį klausimą buvo apklausta: 2) Vilniaus menų mokyklos direktore, kurios mokykloje yra taikomi Japonijos tradicinių menų mokymo metodai; 3) žymi Lietuvos dailininkė, gavusi pačius aukščiausius ir Lietuvos, ir Japonijos apdovanojimus, turinti savo Japonų menų studiją, dirbanti su vaikais ir jaunimu ir taikanti Japonų menų mokymo (dailės) metodus įvairiuose švietimo institucijose. 4) Buvo apklaustas Japonistikos klubo darbuotojas, japonų kultūros žinovas ir specialistas, tyrinėjantys ne tik Japonijos tradicinę kultūrą, bet ir šios šalies šiuolaikinę kultūrą; 5) Japonijos kultūros centro vadovė. Paskutinių dviejų ekspertų interviu metu buvo bandoma sužinoti, kokias perspektyvas turi Rytų menų mokymas Lietuvoje ir ar domėjimasis šios šalies menais, kultūra yra natūralus lietuviams reiškinys.

Respondentų darbo įstaigų pavadinimai darbe nenurodomi norint išsaugoti tyrimo metu gautos informacijos konfidencialumą.

3.2 Empirinio tyrimo duomenų aptarimas ir vertinimas

3.2.1. Rytų (Japonijos) tradicinių menų mokymo turinys ir metodai Lietuvoje

Nagrinėjant respondentų sukaupią patirtį Japonijos menų mokymo srityje pirmiausia norėta išsiaiškinti, kokios Japonijos tradicinių menų kryptys labiausiai domina respondentus:

A.: „Esu dailininkė, domiuosi japonų tradicine sumi-e tapyba. Tačiau, manau, kad menininkai, aplamai žmogus plačiąja prasme tai ne tik meno žmogus, bet ir mąstanti asmenybė. Čia ir yra toks požiūris, kad neskirstyti menų. Mane labiausia domina, aš siekiu to, einu į tai...neskirstyti menų, neskirstyti aplamai mokslą nuo meno. Viskas turi būti harmoningai žmoguje. Reikia viskuo domėtis, save tobulinti“.

B.: „Ir ikebana, arbatos gėrimo ceremonija, kovinės sporto šakos, tradicinė dailė. Bet tiesiog žmogus jis pats atsirenka kas jam yra įdomu. Pavyzdžiui, auginti bonsai yra jau gyvenimo būdas,- daugiau yra žmogaus gyvenimo būdas, nei to medžio. Nes kiekvieną dieną reikia juo rūpintis, prižiūrėti jį. Tai ne mano charakterio menas. Kaip ir, pavyzdžiui, origami, nes paprasčiausiai užmirštu, kaip reikia lankstyti. Muzikos nemoku visiškai, balso ir klausos visiškai neturiu. Man visada rūpėjo paveikslai, medžio skulptūros, paprastos skulptūros, piešiniai“.

E.: „Labai domina japonų tekstilė. Kimono gamybos menas. Ta tradicija irgi yra tūkstančio metų senumo. Tos spalvos...<...> Arbatos gėrimo ceremonija man yra labai įdomi. Kodėl? Tikslas lyg tai arbatos išgerti, bet taip nėra. Iš arbatos gėrimo ceremonijos mokausi ramybės, susikaupimo.

Šiais visais dalykais domiuosi jau daugiau septynių metų, bet tik dabar pradėdi suprasti kas slepiasi už visų šitų dalykų.

Domiuosi ir kaligrafija, sumi-e tapyba. Metus turėjau Japonijoje sumi-e tapybos kursą“.

Analizuojant šiuos duomenis buvos pastebėta įdomi tendencija. Respondentus domina įvairios Japonų tradicinio meno kryptys, jiems sunku išsirinkti vieną, labiausiai dominančią. To priežastį labai gerai paaiškina vieną iš respondentų. „Mąstantis žmogus neskiria mokslo nuo meno, jis domisi daugeliu dalykų“ ,– sako ji. Kad palaikytum savyje harmoniją, reikia domėtis pačiais įvairiausiais dalykais, nuolat tobulinti save.

Pokalbio pradžioje, siekiant sužinoti apie respondentų turimą patirtį šioje srityje bei pasiruošti tolimesniam pokalbiui, bandyta išsiaiškinti, kaip respondentai susipažino su Japonijos kultūra, tradiciniais menais, kokias emocijas sukėlė pirmasis susipažinimas su jais.

Šis klausimas, kaip ir buvo tikimasi, sulaukė skirtingos respondentų reakcijos ir atsakymų įvairovės. Visus juos vienijo tai, kad su Japonų kultūra ir tradiciniais menais buvo giliau susipažinta Japonijoje, t.y. autentiškai, o ne iš antrinių šaltinių.

A...: „Nuo 1995 metų jau turėjau artimus ryšius su Japonija ir beveik kasmet važinėju į Japoniją. Ten galėjau praktiškai su viskuo, kas mane domino toje teorijoje, susipažint, prisiliesti prie to“.

B.: „Atsirado proga važiuoti į Japoniją...Tada tie visi akcentai ir buvo sudėlioti. Aš turėjau studijuoti savivaldybės darbo principus, o laisvalaikiu visas laisvas laikas buvo skiriamas menams...“.

D.: „Buvau Japonijoje, tenai prie to prisiliečiau. Daugiau, žinoma, teoriškai, nes nesu menininkas. Viskas prasidėjo nuo kalbos. Kalbos dėstymas prasidėjo nuo kokių 1994 metų universitete. Po to atsirado galimybė visiems išvažiuoti per tarptautines programas. Išvažiavus į Japoniją natūraliai atsiranda susidomėjimas. Tiek visuomene, tiek tradicine kultūra. Taip ir įsitrauki. Japonai irgi yra labai aktyvūs savo kultūros propagavime. Dauguma mūsų, kurie dirbame šiame centre taip ir susipažinome“.

E.: „Gilesnis susipažinimas įvyko, žinoma, jau Japonijoje. Kelis metus studijavau Osakoj universitete. Japonija yra aukso amžius, nes tada galėjau arčiau prisiliesti prie visų menų, kurias domėjausi. Prie arbatos gėrimo ceremonijos....Kardų gamybos menas labai sudomino. Mane šiaip domina viskas: nuo sporto iki....Viskas yra įdomu“.

Tačiau, informaciją apie Japonijos menus respondentai gaudavo ir iš kitų šaltinių, - būtent jų dėka įvyko pirmoji artimesnė pažintis, peraugusi į profesionalų Japonijos kultūros ir menų žinojimą:

A...: „Šiaip jau visas gyvenimas yra susipažinti....Kas Lietuvoje? Tai knygos, knygos kurios žinoma lietuviui, rusų kalba... Anglų kalba taip pat... kas jau po to galima buvo gauti. Ta teoriją tokią, nes dailės akademijoje, kurią esu baigusi, tų dalykų tikrai nieks nepasakojo“.

B.: „Prieš važiuodamas į Japonija jau žinojau kas yra tie pagrindiniai japonų menai. Ir ikebana, arbatos gėrimo ceremonija, kovinės sporto šakos, tradicinė dailė“.

C.: „Daug skaičiau. Susipažįstu kartu su vaikais. Viską gavau pati. Specialiai nieko nestudijavau. Ir bendrai turiu tokį bruožą, kad ką aš bestudijuočiau, aš viską užmirštu. Bet jei man lieka emociškai, tai aš jau žinau, kad kažką žinau. <...> Ir mano santykis su Rytų kultūra yra emocinis. Aš juos ne tiek suprantu, kiek juntū. Kiek aš juntū, man užtenka to minimumo. Ir tai aš galiu pasakyti savo mokiniams“.

E.: „Studentai, Japonijos kultūros gerbėjai susibūrėme į tokį klubą. Mes kviesdavome japonus, kurie atvykdavo pas mus pagal mainų programas, skaityti paskaitų“

Analizuojant tyrimo rezultatus buvo pastebėta, kad pagrindiniai pirminiai žinių šaltiniai yra knygos, paskaitos. Tačiau tas pirminis ryšis su Japonijos tradiciniais menais gali būti ir emocinis. Mokytojų pažinimas atsiranda jau darbo su mokiniais metu, jis yra gaunamas per mokymo patirtį. Bet toks emocinis ryšis negali atsirasti iš niekur, jis visgi paremtas iš knygų pasisemtomis žiniomis.

Respondentai pokalbio metu daug kartų sugrįžta prie tradicinių Japonijos menų apibūdinimo, jų specifikos, estetinių vertybių. Pastebėta, kad visi respondentai labai nuoširdžiai dalinasi savo patirtimi. Galima spėti, kad taip yra todėl, kad Lietuvoje nepakankamai skiriama dėmesio Rytų ir Japonijos tradicinių menų ugdymui, jie beveik neintegruojami į mokyklų Bendrąsias programas.

Japonijos tradicinių menų mokymo metodai. Visi apklausti respondentai savo veikloje taiko Japonijos tradicinių menų mokymo metodus. Bet požiūris į juos yra visiškai skirtingas. Tai priklauso ir nuo to, kur, su kokiais žmonėmis dirba, kiek turi patirties šioje srityje kiekvienas iš respondentų. Pagrindiniai taikomi metodai yra:

A.: „Visą laiką ieškau naujų dėstymo kelių. Vienas iš pagrindinių tapybos ir kaligrafijos principų yra kopijavimas senųjų gerų meistrų darbų. Stengiamasi kopijuojant darbus perteikti jų gyvybinę energiją. Dėl to tą kopija yra tiek pat vertinga, kaip jos originalas. Dažnai būna, kad kopija yra vertingesnė už originalą. Tai priklauso nuo to, kiek yra perteikiama tą gyvybės energija, tas prisilietimas prie seno meistro gyvybės energijos. Tai nėra vergiškas kopijavimas“.

B.: „Taip, taikau. Bet nedarau to specialiai...<...> Visi japonų menai akcentuoja pojūtį. Bet iš kur pojūtis atsiranda? Pojūtis ateina per techniką. Per tobulai įvaldytą techniką.<...> Vaikams yra duodama didžiulė laisvė. Ir ta laisvė yra suvokiama šiek tiek kitaip. Jei paprastai ketvirtos klasės mokiniui liepia nupiešti plakatą prieš dantų ėduonį. Tai jis ima tą didelį lapą (piešia ant popieriaus gabaliuko). Jis be mokytojo pagalbos piešia, nes gavo užduotį. Reikia nupiešti ėduonį, tai reiškia, kad galvos piešti nereikia. Ir visas lapas nuo krašto iki krašto bus išžiota burna. Bus nupaišytos labai schematiškai akys, nosis. Bus tik burna ir dantys. Bet tie piešiniai yra labai spalvingi. Vaikas turi temą ir į ją žiūri šiek tiek kitaip. Aš kai kuriuos dalykus panaudoju per pamokas. Aš liepiu vaikams palįsti po stalą ir rašyti rašinį iš po stalo. Tada vaikas mato vaizdą kitaip.

Jeigu toliau kalbėti apie tuos meno dalykus...tai man labai patiko jų vienas metodas. Jis yra be galo platus, nes į save talpina labai daug dalių. Tai yra hieroglifų rašymas. Bet hieroglifų rašymas susijęs su jo kilme. Ypač pradinių klasių vaikai yra pratinami įsivaizduoti“.

D.: „Galbūt vienintelis menų mokymo metodas kurį taikome... tai per kalbos mokymosi pamokas. Mūsų dėstytojai moko ne tik rašyti, bet rašyti gražiai. Kaligrafija bendrai labai disciplinuoja žmogų. Mes mokome tuos vidinės disciplinos, susikaupimo...jei galima taip pasakyti vidinės ramybės.

Ir bendrai mes daugiau sudarome sąlygas tą tradicinį japonų meną propaguoti“.

E.: „Dirbau su mažais vaikais nuo pirmos iki ketvirtos klasės. Kadangi vaikai yra maži, tai ir metodai šitie nėra labai sudėtingi. Švęsdavom japonų šventes, nes tai yra labai svarbus kultūros pažinimo elementas. Susidomėjimas vaikų buvo tikrai labai didelis.

Ir dabar dėstau kaligrafiją, nes tai yra neatskirama Japonų kalbos dalykas. Hieroglifas turi būti užrašytas taip, kaip jis yra gimęs....tušu, teptuku.To reikia tam, kad pajusti visą tą grožį. Visai yra kitaip kada tu parašai tušinuku, pieštuku. Tas dalykas yra labai svarbus estetiškumo, meniškumo lavinimui. Kaligrafija yra menas.

Ir iš viso besimokant japonų kalbą mums reikia žinoti visą kontekstą. Kultūrinį, istorinį, meno istorijos. Daugelių dalykų u nesuprasi, nes japonų mąstymo būdas yra kitoks. Kol nesuprasi kaip japonas masto, tu negalėsi ir taisyklingai sakinio suformuluoti, kalbėti apskritai. Visada ir kultūra, ir menas eina šalia kalbos. Ir aš taikau tuos metodus“.

Žinoma, pokalbio metu respondentai negalėjo papasakoti apie visus Japonijos tradicinių menų mokymo metodus. Tam, kad būtų galima giliau juos suprasti, reikėtų daug metų mokytis atitinkamuose mokyklose, studijose, centruose, klubuose. Kadangi visi apklausti respondentai ilgus metus studijavo Japonijos tradicinius menus, yra gerai susipažinę su šios šalies kultūra, kai kuriais vaikų meninio, estetinio ugdymo metodais, tai jų darbe jie taikomi natūraliai, jau tapę jų mokymo stiliaus dalimi ar net savastimi. Visi šioje srityje dirbantys respondentai yra savo dalyko profesionalai. Todėl jie nuolat ieško ir naujų darbo su vaikais ir jaunimu metodų.

Kokius pagrindinius metodus išskyrė respondentai? Pirma respondente (A) išskiria „senujų gerų meistrų darbų kopijavimo“ metodą. Jis yra labai specifiškas, bet laikomas vienu pagrindiniu kaligrafijos ir tapybos mokymo principu. Svarbu pabrėžti, kad tai nėra „vergiškas“ kopijavimas. Darbo metų tiek meistras, tiek mokinys stengiasi perteikti kopijuojamo kūrinio „gyvybinę energiją“. Kuo didesnis menininko meistriškumas, tuo vertingesnis kūrinys, tuo didesnė jo „gyvybinė energija“. Kūrinys gali tapti dar vertingesnis už jo originalą. Jeigu prisiminti japonų tapybos istoriją, tai matysime, kad ir japonai patys ėjo

šituo keliu. Jie kopijavo kinų senąsias graviūras, bet suteikdavo joms visiškai kitą nacionalinį atspalvį, patobulindavo. Pažvelgę dar giliau galėsime pamatyti, kad toks „mokymosi“ iš kitų metodas buvo taikomas ir kituose srityse. Budizmo, dzenbudizmo, konfucianizmo religijų filosofiniai principai atkeliavo į Japoniją tokiu keliu. Japonai ne tik pasisavino juos, bet ir gerokai pakeitė, pritaikydami prie savo tradicijų, pasaulėžiūros.

Antras ekspertas (B) yra lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas, orientalistas, mokyklos direktorius. Tačiau, jis yra ir menininkas. Juo pateikiami pavyzdžiai yra labai vaizdingi, tikslūs, išsamūs. Jis irgi savo darbe taiko Japonijos tradicinių menų mokymo metodus, bet taiko juos per kalbos, literatūros dėstymą, panaudoja juos ir bendrai mokyklos administravimo darbe. Respondentas B nedaro to specialiai, galima sakyti jis tikrai panaudoja tas žinias, kurias įgijo studijuodamas Japonijos tradicinius menus, kultūrą. Jis turbūt daugiausiai iš visų respondentų studijavo tuos dalykus ne tik teoriškai, bet ir praktiškai. Stebėjęs japonų mokyklos gyvenimą, pamokas jis bandė sukauptą patirtį panaudoti savo mokykloje. Jis labiausiai akcentavo tris Japonų tradicinių menų mokymo metodus, kurie būtų labiausiai naudingi Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms. Tuos metodus būtų galima naudoti ne tik dailės, technologijų pamokų metu, bet ir per kalbų pamokas.

Pirmiausia ekspertas B akcentuoja pojūtį, kuris ateina per tobulai įvaldytą techniką. Toks požiūris turi daug bendro su ekspertės A pateikiamu metodu. Techniką galima įvaldyti tik įdėjus daug darbo, tik daugelį kartų kartojant tuos pačius veiksmus, judesius, žingsnius. Iš pradžių tai gali būti tik kopijavimas, bet vėliau ateina pojūtis. Toks pojūtis savo ruožtu yra kelias meistriško link.

Antras eksperto B taikomas metodas yra laisvės mokiniams suteikimas. Šis metodas yra labai svarbus. Pateikiamas pavyzdys vaizduoja kaip šis metodas yra taikomas Japonijoje. Mokiniam suteikta laisvė padeda jiems susikaupti, bet ir apsaugoja nuo šablonų taikymo, leidžia pamatyti daiktą, reiškini savaip, leidžia fantazuoti. Ekspertas B, savo mokiniams priklausomai nuo tikslo, kurio norima pasiekti, suteikdamas laisvę, leidžia rašyti rašinius po stalą. Vaikai ne tik pamato vaizdą kitaip, bet tai yra ir savotiška priemonė lavinti jų vaizduotę.

Trečias metodas, yra labai geras, bet vargu ar galima panaudoti jį Lietuvoje. Tai japonų kaligrafijos mene taikomas metodas. Kiekvienas japonų hieroglifas turi savo kilmę, jis yra simboliškas. Mokytojas ne tik aiškina, kaip rašyti vieną ar kitą hieroglifą, bet ir paaiškina jo kilmę. Hieroglifų rašymas taipogi labai lavina vaikų vaizduotę. Lietuvių abėcėlės raidės neturi specifinės kilmės, juos nepagimdo jokių asociacijų. Tačiau pagrindinis šio metodo principas – paaiškinti hieroglifo kilmę būtų naudingas ir kitų dalykų dėstyme. Mokykloje dažnai yra susiduriama su tuo, kad mokytojai pateikdami taisyklę neatskleidžia jos kilmės,

nepaaiškina žodžio etimologijos. Nors šitie dalykai tikrai padėtų mokiniui geriau įsiminti dėstomą medžiagą.

Ekspertas D savo veikloje mažai taiko Rytų menų mokymo metodus. Klubas, kuriame jis dirba, daugiau propaguoja japonų tradicinius menus, suteikia galimybių domėtis jais, bet ne dėsto juos taikydami specialiuosius dėstymo metodus. Vienintelis Japonijos tradicinių menų dėstymo metodas, kurį taiko Japonų kultūros centro darbuotojai, taikomas kalbos ir hieroglifų rašymo pratybose. Mokiniai mokomi ne tik rašyti, bet rašyti gražiai. Toks požiūris į rašymą būtų naudingas ir Lietuvos mokyklose, nes į tai dėmesys kreipiamas vis mažiau. Negalima paneigti, kad kaligrafija labai disciplinuoja žmogų. Toks iš pirmo žvilgsnio nesudėtingas kaligrafijos mokymo metodas padeda žmogui atsipalaiduoti, suteikia vidinės ramybės.

Ekspertė E dirba su mažais vaikais, moko vaikus Japonų kalbos, supažindina su Japonijos tradicine kultūra. Ji pateikė labai svarbų ir paprastą metodą, kuris galėtų būti plačiau taikomas ir Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Tradicinių japonų švenčių šventimas labai priimtiniu būdu supažindina mokinius su šalies kultūra, tradicijomis. Toks mokymas yra labai panašus į žaidimą, bet yra labai svarbus šalies kultūros pažinimui.

Ekspertė E dar kartą kartoja eksperto B pateiktą mintį, kad tam, kad japonų hieroglifų mokymas būtų labiau efektyvus, vaikui visada reikia pateikti hieroglifo atsiradimo istorinį kontekstą. Svarbus dalykas kalbos, menų įsisavinimui yra bendras istorinis ir meninis dalyko kontekstas. Kad įvaldytum tam tikro stiliaus piešimo techniką, išmoktum užsienio kalbą, reikia suprasti tam tikras taisykles, mąstymo būdą.

Beveik visi šie Japonijos tradicinių menų mokymo metodai gali būti pritaikyti Lietuvos mokyklose. Jie labai pajvairintų menų mokymą. Japonų tradicinė kultūra turi savyje labai daug estetinių, meninių elementų. Susipažinimas su ją būtų labai naudingas estetiniam, meniniam jaunos kartos ugdymui.

Atskirai reikia paminėti ekspertės C pateiktą medžiagą, pateiktus Japonų tradicinių menų metodus.

Šitie metodai sudaro Japonijos tradicinių menų mokymo programą. Programa skirta vaikams supažindinti su Japonijos dailės principais. Programa yra suskirstyta į atskiras pamokas, kurias lengvai galima taikyti tiek meno, tiek bendrojo lavinimo mokyklose. Plačiau su šia programa galima susipažinti ekspertės C išleistame vadovėlyje. Tai yra vienintelis išleistas tokio pobūdžio vadovėlis Lietuvoje. Jis turi didžiulę paklausą, jau buvo išleisti du jo tiražai. Vadovėlyje šitą medžiagą pateikta labai aiškiai, praktiškai. Ekspertė C taip papasakoja apie jos meno mokykloje taikomus Japonijos tradicinių menų mokymo metodus:

C., : „Aš pati nesu labai didelė rytų specialistė. Yra tam tikri pasaulėjautos dalykai. Žinau ką turiu pasakyti, pateikti visai žaliems jaunuoliams tą dalyko esmę. Jie ateina pas tave ir jie dažnai net nežino kur yra Onos bažnyčia Vilniuje. Ką tu jiems gali pasakyti? Nuo ko turi pradėti? Kaip tu gali juos įvesti į tą Rytų pasaulį? Jeigu tu pradėsi nuo pat pradžios paskaitą skaityti, tai vienas miegos, kitas telefonu kalbės. Ir tu vis tiek jų nesudominsi...

Tarp kitko japonų meną mes dėstome tikrai žiemą. Tik tada, kai iškrenta sniegas. Kodėl? Nes mano yra toks įsitikinimas, kad žmogus eina, ir jis jau yra paveikiamas gamtos. Jeigu jis eina per baltą sniegą ir mato tik baltą ir juodą. Jis jau atėjęs labiau susikoncentruos, nei jis atėjęs iš kažkokios sumaišties, iš spalvingos aplinkos. Mes šriftą, grafiką ir japonus visada einam žiemos metu.

Kitas dalykas. Vaikas turi ateiti į visiškai kitą erdvę, kuri jį nustebintų. Tai reiškia, kad aš turiu pasiruošti taip: pirmiausia, turi būti visiškai sutvarkyta auditorija. Ant stalų turi būti patiestas švarus baltas popierius.

Trečias dalykas – jaunimą labai sunku paveikti. Bet reikia paveikti jį emociškai. Tu visokių žvakelių pridari, muzika groja. Atidarytos durys, manęs nėra...Jie ateina į tokią erdvę. Ir jie sumišta. Kas čia? Kas čia? Jiems niekas nieko neaiškina. Jie renkasi, iš karto nutyla. Nes viskas yra kažkaip kitaip, nei visada buvo. Ir jiems nebuvo nieko pasakytą, kad rytoj viskas bus kitaip. Tas visada būna netikėtai. Kada jie susirenka, susėda...Kiekvienam yra padėta žvakutė, po lapiuką popieriaus, po pieštuką. Viskas, daugiau nieko jiems nėra. Tada aš nepradedu pasakoti apie Rytus, aš paprastai pradėdau su jais apie tai, kad mes turėsime visiškai kitokią pamoką....

Po to aš sakau, kad visi atsistotų, apsidairytų aplinkui ir ilgai negalvoję, paimkite patį pirmą pasitaikiusį daiktą, kokį patį nereikšmingiausių...Kurį jūs išmestumėte į šiukšlių dėžę, arba niekada negalvotumėte, kad jį galima pastebėti, tuo labiau nupiešti. Toki daiktą paimkit. Kas ten bebūtų. Jie taip ir padaro: vienas paima trintuką, kitas – kokį pieštuką, trečias – puoduką, šaukštuką..

Aš ir sakau, kad mes dabar nieko daugiau nedarysime, tik visą valandą žiūrėsime į šį daiktą ir bandysime jį nupiešti. Tik mes turime būtinai išžiūrėti į jį. Taip tas daiktas yra mažas, nereikšmingas, bet ką mes galime jame pamatyti. Viską ką galime pamatyti, mes ir turime nupiešti. Nereikia jokių šešėlių. Turi būti tikrai tas daiktas.

Piešti tai piešti. Reiškia mes piešiame. Paprasčiausiomis priemonėm ant popieriaus. Kada vaikai jau nupiešia, tik pamokos pabaigoj, aš pradėdau sakyti ką mes čia darėme...ir kas čia įvyko. O čia įvyko būtent tai, kad mes susidūrėme su visai kitu dalyku. Prieš tai mes čia darėme visokius medžius, visokias improvizacijas, visokias instaliacijas. Mes europietišškai žiūrėjome į aplinką. Mes sakėme: aš esu ir aš gali viską padaryti. O dabar tu paėmei daiktą visiškai niekingą... Bet visgi vaikas buvo priverstas visą valandą turėt lako ir dėmesio jam...Čia ir yra esmė Rytų filosofijos: nėra nereikšmingų dalykų, nėra nereikšmingų daiktų, netgi manęs nėra. Yra santykis su kitu. Kada nuo pat pradžios jie pajuto tą santykį, tik po to apie jį galima pradėti galvot. Reikia paaiškinti ką jie pajuto.

Jau kokia nors antra pamoka...Jinai gali būti skirta japoniškų trielių „haikū“ skaitymui. Aš pradėdau skaityti. Ir vėl visiems yra padėta popieriaus. Kiek haikū skaitom – tiek yra popieriaus

lapelių. Kiekvienas mokinys turi iliustruoti perskaityta eilėraščių. Tik yra vienas prašymas iliustruoti pirmą savo nuotaiką, o ne Base šokančią į vandenį varlę. Kas pirma ateina į galvą, galvojant apie tai, prašome fiksuoti. Visi paišo tą, po antro eilėraščio skaitymo – kitą. Ir tai dedam į krūvelę. Pamokos pabaigoje paimam vienos trieilės iliustracijas, dar kartą jį perskaitom ir sudedam piešinius ant stalo. Po to renkam visi kartu piešinius, kurie labiausiai artimi tam piešiniui. Tada mes atrandam kodėl tas piešinys yra arčiausiai šito, nors ten nieko nepavaizduota. Gali būti linija, gali būti taškas, gali būti dėmė. Ir vėl tada mes artėjame prie šito. Toks yra mano visiškai autentiškas priėjimas prie tų visų dalykų. Man tai pačiai atėjo į galvą, kaip tai turi būti suprasta.

Čia yra tik įvadas į japonų meną. Šitos pirmos pamokos yra įvadas į sumi-e techniką. Tik po to, kada jau pirmi žingsniai yra padaryti, atsiranda tušas, teptukas, baltas popierius, erdvė“.

Ekspertė C teigia, kad dėstant Japonijos tradicinius menus šiuolaikiniam jaunimui reikia tinkamai pasiruošti, reikia nuteikti mokinius darbui. Paskaitos metodas yra visiškai netinkamas siekiant supažindinti mokinius su japonų daile. Būtent todėl siekiama sukurti ypatingą atmosferą. Susipažinimas su Japonų tradicine daile vyksta tikrai žiemos metu, nes taip galima iš karto nuteikti mokinius tokiam specifiniam dalykui. Gamtos spalvos padeda mokiniui susikaupti, padeda nukrypti jo mintis reikiama linkme. Tai yra labai įdomus dalykas. Nekiekvienam ateitų į galvą tokia paprasta ir tuo pačiu metu gili mintis. Ekspertė teigia, kad toks metų laiko pasirinkimas šiam kursui yra labai tinkamas. Žinoma, kad mažai tikėtina, kad ir bendrojo lavinimo mokyklose mokytojai galėtų taip keisti mokymo programas, kaip jiems liepia širdis, nuojauta, jausmas. Tai yra dažnai neįmanoma.

Ekspertė C teigia, kad svarbu yra nustebinti mokinius. Per pirmą įvadinę pamoką apie Japonijos menus beveik nekalbama. Vaikų yra prašoma pasirinkti patį nereikšmingiausią dalyką ir jį nupiešti. Vaikai piešia visą pamoką. Tokiu būdu mokiniams yra pateikiamas vienas pagrindinių Japonų tradicinio meno principas, labai aiškiai parodoma Rytų filosofijos esmė, kad nėra pasaulyje nereikalingų dalykų, daiktų, yra santykis su kitu. Jeigu nuo pat pradžių vaikai pajuto tą santykį, jau galima tęsti susipažinimą su visiškai svetimu iš pirmo žvilgsnio dalyku. Čia labai svarbus yra mokytojo vaidmuo, nes jis turi paaiškinti vaikams ką jie pajuto. Mokytojo vaidmuo, kaip žinome, yra labai svarbus Rytuose. Todėl taikant Japonijos tradicinių menų mokymo metodus, mokytojui reikia ne tik stebėti mokinių veiklą, bet ir koreguoti. Reikia nuoširdžiai stengtis perteikti savo turimą patirtį.

Jau kita pamoka būna visiškai kitokia. Jis skirta haikų skaitymui. Įvairių meno sričių elementai papildo vienas kitą. Per poeziją vaikai susipažįsta su dailės principais, per daile bando suprasti giluminę japonų poezijos prasmę, pajusti kiekviename kūrinyje slypinčią mintį, bet svarbiausiai emociją, jausmą. Vaikai susipažįsta su japonų mastymo būdu, su juo

subtilumu, su visai kitu pasaulio, gamtos jautumu. Būtent tą jausmą, jutimą, nuotaiką turi perteikti vaikai iliustruodami vieną ar kitą trieilę. Labai svarbu, kad vėl gi tai nėra paskaita, arba kiekvieno mokytojo pateikto pavyzdžio vergiškas kopijavimas. Tokiu paprastu būdu yra lavinama mokinių vaizduotė, vaikai suvokia dalyką ne tiesiogiai, protu, bet per jutimą, patyrimą. Tokios įvadinės pamokos yra labai geras pagrindas jau gilesnio susipažinimo su japoniška sumi-e tapybos technika.

Šis metodas turi daugiau privalumų už visus kitus išvardytus metodus. Jis yra autentiškas. Tačiau, jis talpina savyje visus išvardytus metodus. Taip mokiniams yra aiškinama dalyko esmė, kilmė. Tik po tokių įvadinųjų pamokų vaikai gali kopijuoti senąsias japonų graviūras, galės perteikti jų „gyvybinę energiją“. Vaikams yra suteikta begalinė laisvė, apie kurią kalbėjo ekspertas B. Tinkama aplinka nuteikia mokinius kūrybai. Mokiniams, jiems nesuvokiant, yra pateikiami pagrindiniai Rytų filosofiniai principai. Svarbu, kad tik vėliau jie yra aiškinami. Iš pradžių su jais susipažįstama emocijų pagalba, kas labai padeda ne tik juos suprasti, bet ir įsiminti. Čia labai aiški pamokos „dramaturgija“. Kiekvienas užsiėmimas turi: savo aišką pradžią, kuri nuteikia mokinius darbui; pamokos vystymasis, kurio metu vyksta pats darbas; aiški pabaiga, kurios metu vaikai bando suvokti kokio jie pasiekė rezultato; apibendrinimas, kurio metų mokytojas paaiškina kokio rezultato buvo tikimasi, ir kokia yra jo giluminė prasmė.

Tyrimas parodė, kad Lietuvoje yra taikomi Japonijos menų mokymo metodai. Svarbu, kad vaikai labai gerai juos priima. Ekspertai yra įsitikinę, kad tokių metodų Lietuvos mokiniams labai reikia, nes tai pajvairintų ne tik menų, bet ir kitų dalykų programas. Šitie metodai yra nesudėtingi, nereikalauja ypatingų priemonių. Ekspertė C yra išleidusi dailės vadovėlį, kur galima surasti jos sukurtą Japonų tradicinės dailės mokymo programą. Tikimasi, kad ši medžiaga bus naudinga tiek menų mokyklų, tiek bendrojo lavinimo mokyklų pedagogams.

Japonijos tradicinių menų metodų taikymas Lietuvos mokyklose ir pasiekti rezultatai

Visi apklausti respondentai savo veikloje taiko Rytų menų mokymo metodus. Vieni iš jų taiko juos savo kasdieniniame darbe, per dėstomų dalykų pamokas. Kiti – naudoja turimą patirtį mokyklos administravimo darbe, arba suteikia galimybę savo Japonijos kultūros centruose kitiems dėstyti tuos dalykus, vertinant Japonijos menų mokymo metodą naudą ir svarbą vaikų ir jaunimo estetiniam, meniniam ugdymui. Kaip gi sekasi naudoti tuos metodus?

A.: „Pati užsiimu kūryba. Ta patirtimi, kurią esu sukaupusi dalintis noriu, tirai dalinuosi. Su vaikais dirbu. Tikrai paruošiu programą. Orientuotą į tai kaip būtent reikia dirbti su vaikais. Būtent su japonų tapyba, kaligrafija. Kokia yra tų dalykų esmė, ką galėtų vaikai pasiimti. Bet dėstant vaikams, paaugliams būtinai reikia labai gerai žinoti Vakarų kultūrą.<...> Vaikas, kuris auga, jam reikia daug visko, kad jis savo kelią atrastų. Ta pati kaligrafija yra labai įdomi, nes lavina tą vizualų supratimą <...>. Dirbu meno mokykloje su vaikais, t.y. paaugliais. Su dailės mokyklos direktore mes bendraujame jau daug metų. Turiu 5-6 pamokų įvadinį užsiėmimų kursą, dėstau tiek teoriją, tiek praktiką. Vaikams be galo yra įdomu, jie nori sužinoti labai daug ką. Kadangi tai nėra tiktai praktinis dalykas, o apie praktiką aš labai daug šneku....Tai yra labai gilų ir dėstyti galima būtų ir 4 metus, ir bakalaurą apsigint, ir vėliau magistrą. O tada jau galime tik pradėti kalbėti apie pačią pradžią. Jeigu tai būtų labai paprasta, tai mūsų tada ir nežavėtų tą tolimųjų Rytų kultūrą“.

B.: „Aš kalbėdavau su mūsų mokytojais, dailės mokytojais. Aš sakydavau, kad tegu vaikai nupiešia raidę „A“ . Bet matote už raidės „A“ ar už raidės „T“ nesislepia žodis. Iš „T“ raidės yra ir „tėtis“, ir „tankas“, ir „traktorius“, ir „traukti“, ir „tempti“. Tai tik raidė, o hieroglifas jis visą žodį reiškia. Čia ir yra Rytų ir Vakarų skirtumas. Mes galime raidę parašyti tik gotikos šriftu ar baroko. Mes galime ją išpuošti be galo. Bet tai bus tiktai labai puošnus daiktas. Tokia raidė neturės už savęs jokio prasminio „lobio“ “.

D.: „Dirbti sekasi neblogai. Dirbame daugiau su studentais, jaunimu. Jaunimas tikrai labai domisi japonų kultūra. Nori mokytis kalbos, susipažinti su tą kultūra.

Mes organizuojame ir Japonų tradicinių menų vasaros stovyklą. Šiais metais ji vyks pačiame Lietuvos centre. Labai gražioj vietoj, prie upės. Iš ryto ten vyks paskaitos, po pietų diskusijos visokiausios. Kviečiame mes jaunus žmones, nuo 17 metų.

Skaitysimė paskaitas mes, bet kviečiame ir menininkus. Vyks tradicinio meno dienos. Kiekviena diena turės savo temą. Menininkai galės vaikus supažindinti su pagrindinėm technikom.

Tokia stovykla yra organizuojama pirmą kartą. Žiūrėsime kaip pavyks. Jeigu viskas bus gerai, tai kitais metais galbūt darysime jau tarptautinę stovyklą. Kviesime žmones ir iš Japonijos. Pagal šios mokyklos viziją mes norėtume ne tiek supažindinti jaunimą su Japonija, tradiciniais menais, Japonijos kultūra. Daugiau mokyklą mes norėtume orientuoti į žmonės, kuriems jau turi tą pagrindą. Mes norėtume, kad mokykla būtų orientuota daugiau į žinių apie Japoniją praplėtimą. Jaunimas jau turi žinoti kažką apie Japonijos kultūrą. Bet kai paskelbėm apie šią mokyklą pamatėme, kad labiau tuo domisi ne magistrantai, bet visiškai žalias jaunimas. Teko keisti šiek tiek tą mūsų viziją“.

E.: „Visai neblogai sekasi. Net ir kalbos mokymas tampa efektyvesnis. Iš vis japonų kalbos mokymasis neįmanomas be tų visų metodų.

Kaip jau sakiau ir su vaikais, jaunimu, vyresnio amžiaus žmonėmis. Ir dirbame su paveiksluokais, nes kiekvienas hieroglifas yra tam tiktas simbolis, paveikslukas. Visada dirbu su

įvairiomis kortelėmis, net gi spalvotas turiu. Žaidžiame įvairius žaidimus, dėliojame žodžius. Vaikai, kurie dar patys žaidžia ir yra gabiausi. Galima sakyti net, kad pirmokai yra gabiausi. Jie turi dar daug fantazijos. Vėliau jau ji kažkur dingsta. Pirmokas visada daug stropesnis net už ketvirtoką. Ir Siniti Sudzuki mokyklos vienas pagrindinių principų – mokymasis muzikos nuo pat pirmųjų dienų.

Bet ir suaugusiems tie metodai yra labai veiklūs. Visada svarbi yra pati pradžia. Reikia parodyti kaip tas hieroglifas gimė. Jo visą tą simbolinę reikšmę ir kilmę. Vėliau jau viskas yra paprasčiau.

Hieroglifų rašymas turi aiškias taisykles. Reikia juos rašyti taip, kaip reikia. Pradėti nuo to galo, nuo kurio reikia. Hieroglifų rašymas, kaip ir kaligrafija moko tvarkos“.

Respondentai teigia, kad dirbti sekasi neblogai. Pirmą respondentė (A), nors ir dirba šio metu vienoje meno mokykloje su vaikais, pastaruoju metu ruošia savo Japonijos tradicinių menų (dailės) mokymo programą. Dirbti jai sekasi labai gerai, bet dalykai, kurios ji dėsto yra labai gilūs, sudėtingi. Per tą laiką, kiek trunka užsiėmimai, galima mokiniams pateikti tik mažą dalį jos sukauptų žinių ir gebėjimų. Dėstomas dalykas yra labiau praktinis nei teorinis. Jis sulaukė labai didelio susidomėjimo. Respondentė sutinka, kad dalykas nėra toks paprastas, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Tačiau tai yra jo didelio susidomėjimo juo priežastis. Japonijos tradicinė dailė, kiti menai traukia vakariečius dar ir todėl, kad yra sudėtingi, gilūs, prasmingi.

Ekspertas B papasakojo, kad taikyti tuos metodus mokykloje yra labai sudėtinga, net ir per kalbų mokymą(si) Vakarų kultūroje nėra tokio paslėpto simboliškumo, giluminės prasmės, koks yra Rytų kultūrose.

Japonų kultūros klubas, kuriam atstovauja ekspertas D, nors ir pats orientuotas daugiau į kalbų bei šiuolaikinės Japonijos kultūros mokymą, suteikia puikias galimybes kitiems Japonijos tradicinės kultūros ir menų specialistams surasti savo auditoriją. Šią vasarą klubas planuoja organizuoti Japonijos kultūros vasaros mokyklą (stovyklą) skirta būtent jaunimui. Šioje stovykloje daug dėmesio bus skiriama ir japonų tradiciniams menams: dailei, *bonsai*, Rytų kovos menams. Ekspertas D pasakoja, kad pagal pirminę vasaros mokyklos viziją, organizatoriai norėjo orientuoti mokymus į auditoriją, kuri jau turi žinių apie Japonijos kultūrą, menus. Tačiau vykstant atrankai buvo pastebėta, kad šiais dalykais labiau domisi mokyklinio amžiaus jaunimas. Teko viziją šiek tiek keisti. Klubo darbuotojai labai tikisi, kad jų sumanymas organizuoti tokią vasaros mokyklą bus sėkmingas. Ateityje planuojama organizuoti jau tokio pobūdžio tarptautines stovyklas. Tyrimo duomenys parodė, kad Lietuvos jaunimui dalykai susiję su Japonijos tradicine kultūra ir menais yra labai įdomūs.

Ekspertė E papasakojo, kad Rytų tradicinių menų mokymo metodai labai veiklūs ir japonų kalbos mokyme. Žaidybiniai momentai, kaligrafijos pamokos padeda vaikams įsiminti, kaip rašosi vienas ar kitas hieroglifas. Kuo mažesnis yra vaikas, tuo geriau jam sekasi, nes vaikai labai gerai reaguoja į žaidybinius momentus, yra labai imlūs ir kūrybingi. Taikomi metodai pagyvina pamokas, padeda, ypač vyresnio amžiaus žmonėms, įsiminti dėstomą medžiagą.

Galima padaryti išvadą, kad Lietuvoje Japonijos tradicinių menų mokymo metodai yra tikrai taikomi. Respondentai tikisi, kad ateityje šitie mokymai turės aiškesnę sistemą, bus taikomi žymiai plačiau.

Respondentai, kalbėdami apie savo asmeninius pasiekimus šioje veikloje pažymi:

A.: Reikšmingiausias dalykas, kad aš galiu laisvai kurti. Tiesiog malonumas yra dirbti, jei darai tai ko tu nori. Kūryba šiaip yra baisus dalykas, nes tą savo kelią viduje turi atrasti, eidamas tuo keliu. Radimas kažkokių naujų sprendimų yra džiaugsmas. Esminis dalykas yra darbas, jei nedirbsi nieko nebus.

Jeigu kalbėti apie vaikus. Anksčiau man teko rašyti apie tai, kad teko dirbti ir su mažais vaikais. Jie patys įdomiausi man buvo. Iki penkių metų, kurie fantazijos pilni. Kurios svarbu yra nesugadinti...tai yra labai trapus dalykas. Ir kad su jais mokėti kalbėti. Jie yra patys imliausi. Tik po to atsiranda jau toks dalykas, kad aš nemoku, aš negaliu. Ir tada vėl randi tą kelią. Niekada negalima sakyti, kas tas vaikas yra negabus. Yra žmonių, kurie nejaučia spalvos, bet jie jaučia ką kitą. Reikia atrasti kiekviename žmoguje kas yra jo savastis. Svarbiausia mokytojo pareiga ir principas būtų – rasti, padėti ieškoti. Ne tai kad rasti, nes ir savęs dažnai nesi atradęs, bet padėti ieškoti. Čia yra svarbiausias dalykas“.

E.: „Visos tos padėkos...taip. Bet didžiausias pasiekimas, kai išgirstu iš savų mokinių arba kitų žmonių, kad jie tikrai kažko išmoko. Ta nuoširdi padėka yra man labai svarbi. Kartais net supranti, kad kažkokią įtaką žmogaus gyvenimui esi padarius.

Mūsų centre vykstantys kursai: tapyba ant šilko, kaligrafija, origami...Žmonės, kurie lankė tuos kursus džiaugiasi savo pasiekimais. Bet visi žmonės teigia, kad jiems tas laikas buvo labai ypatingas. Žmonės galėjo pabėgti nuo kasdienybės. Jie tampa laimingesni. Tai yra žymiai svarbiau už tai kiek padėkų esi gavęs, ar kiek projektų yra padaryta.

Buvau Hirosimoje. Labai paveikė mane tie dalykai. Jei jau prisiliečiau prie to...Bendravau su žmonėm, kurie išgyveno tą baisią tragediją. Nuo to laiko pradėjau ir Kaune įvairias taikos akcijas organizuoti. Hirosimos ir Nagasaki atominio sprogimo aukų pagerbimui surengiau Lietuvoje prieš dvejus metus tokią akciją. Akciją – „Išlankstyk gervelę už taikų pasaulį“<...>. Kai nuvažiuoju į Japoniją japonai tikrai buvo labai sužavėti. Net reportažą rodė per nacionalinę televiziją. Ir tiek milijonų žmonių sužinojo apie Lietuvą. Tokie dalykai yra man reikšmingiausi“ .

Tyrimo rezultatai parodė, kad ekspertės A ir E kalba daugiau apie savo asmeninius pasiekimus. Didžiausias jų pasiekimas yra pati veikla, kūryba šioje plotmėje. Ekspertė A teigia, kad pati paieška ir atradimas kažkokių naujų metodikų yra didžiausias pasiekimas. Respondentei yra labai svarbu duoti vaikams žinias, išmokyti tam tiktų gebėjimų, lavinti jų skonį. Bet svarbiausiai yra vaikus nesugadinti, kas dažnai yra daroma mokykloje. Kiekvienas vaikas yra gabus, niekada negalima to neigti. „*Reikia atrasti kiekviename žmoguje kas yra jo savastis. Svarbiausia mokytojo pareiga ir principas būtų – rasti, padėti ieškoti*“ – teigia respondentė.

Ekspertė E pasakoja, kad didžiausias pasiekimas nuoširdi mokinių padėka ir suvokimas to, kad sugebėta pasiekti norimų rezultatų. Kiekvienas rezultatas jau yra pasiekimas. Eksperte E jau kelis metus organizuoja taikos akcijas, Hirosimos ir Nagasakio aukų minėjimą. Šitų akcijų metu vyksta susipažinimas ne tik su Japonijos istorija. Taikos akcijų metu yra ugdoma pilietinė jaunimo atsakomybė. Per šitas akcijas netiesioginiu būdu vyksta susipažinimas su Japonijos tradiciniais menais. Akcijų dalyviai lanksto iš popieriaus gerves, tokiu būdu susipažįstami su *origami* menu, gamina žibintuvėlius iš popieriaus. Tokiu akcijų metu ne tik Lietuvos žmonės susipažįsta su Japonija, bet ir japonai gali susipažinti su Lietuva.

Tačiau, svarbiausias pasiekimas, mūsų manymu, yra ekspertės C išleistas vadovėlis. Juo pagalba visos Lietuvos mokyklų mokytojai galės susipažinti su Japonijos menų mokymo metodais ir taikyti juos savo mokyklose. Mūsų manymu, tai padės dar labiau sudominti jaunimą šitais dalykais. Padės ugdyti jų estetinį ir meninį skonį.

3.2.2. Japonijos tradicinių menų įtaka vaikų ir jaunimo sociokultūriniam estetiniam ugdymui

Visi respondentai kalbėdami apie Japonų kultūros integravimo svarbą, pabrėžia, kad Japonijos tradicinių menų mokymo įtaka jaunimo ir vaikų estetiniam ugdymui yra labai svarbi ir reikšminga. Labai svarbu, kad ir mokiniai patvirtiną tai. Nors Japonijos tradiciniai menai yra labai subtilūs ir ganėtinai svetimi Lietuvos kultūrai, tačiau mokiniai labai teigiamai reaguoja į naujų metodų taikymą, nes tai suteikia mokymosi procesui įdomumo, paįvairina mokymosi programas, supažindina mokinius su kita kultūra, lavina jų fantaziją. Tai parvirtina visi respondentai. Respondentai tikina, kad Japonijos tradiciniai menai, jeigu būtų plačiau dėstomi Lietuvoje, tikrai surastų savo nišą, būtų populiarūs ir naudingi:

A.: „Visam pasauliui, nekalbant apie Lietuvą, Rytų menai yra be galo įdomus dalykas. Pasaulis mūsų tikrai nėra didelis. Ypač pasižiūrėjus į visą tą Visatą, kokie mes esame Saulės sistemoje...Kodėl dar šitoje Žemėje visą laiką mes save varžome? Bent jau paragauk, pabandyk atrasi savo kelią. Tikrai neprisirišk. Tai irgi pavojinga yra. Aš irgi nesu fane tos japonų kultūros. Aš tik domiuosi, vis bandau atrasi tokius dalykus, kurie man būtų tiek įdomus, tiek naudingi. Fane esu lietuvių kultūros, kadangi tai yra man svarbu. Ko gero dabar yra lengviau per tą dalyką su jaunimu kalbėt. Per japonų kultūrą apie savo kultūrą. Ieškoti tų sąsajų. Tada kartais ateini skaityti paskaitą apie Japoniją, bet matai, kad apie Žemaitiją klausosi labiau. Mūsų Lietuva yra graži, reikia atrasi ją, nes mes labai nedaug apie ją žinome.<...> Kada aš galvoju apie bet kokio dalyko privalumus, aš pirmiausiai bandau analizuoti kas man yra svarbu tame dalyke. Japonų menų mokymo pagrindinis privalumas, mano atžvilgiu – tai dvasios tobulinimas. Tobulumo ribų tai nėra, žinoma. Ta pati gamtos samprata yra patraukli. Kaip toje konferencijoje: „Sielos, kūno ir dvasios ekologija“ . Būtent tai padėtų, ko gero, mumyse švarinti, gryninti sielą. Įnešti principų, kurie yra dabar Japonijoje, kurie išsaugoti jų tradicijoje.<...> Vaikai yra labai kūrybingi, to dvasinio potencialo turi dar daugiau“

B.: „ Tikrai reikia. Dauguma tą japonų kultūra priima labai paviršutiniškai, jų visus menus. Bet jei tu ir paviršutiniškai suvoksi, tavo suvokimas pasikeis. Ir tai yra gerai. O Lietuvai reikia dėl to, kad mes su japonais nors esame labai skirtingi, bet ir labai panašūs. Šintoizmas ir mūsų pagonybė iš esmės yra tas pats. Vieno kelmo du medžiai. Ir net gi šintoistiniai pastatai atitinka lietuvių pagoniškus pastatus. Tie žirgeliai, saulutės, augaliniai motyvai yra tie patys. Tikėjimas yra labai artimas. Todėl, lietuviams reikia domėtis, gilumos tos paieškoti. Nes mūsų archetipai yra labai artimi. <...> Vaikams japonų kultūros integravimas duotų, pirmiausiai, savęs suvokimą. Jie suvoktų, kas aš esu. Jie pamatytų, kad aš galiu. Tą patį padaryti kitaip. Kad aš esu kitoks, esu išskirtinis. Gal būt padėtų koncentruotis per tam tikrą ramybę. Tą pačią vidinę kultūrą ugdyti. Atsirastų visai kitos saviraiškos priemonės“

C.: „Mūsų vadovėlis iš esmės skirtas ne meno mokykloms. Jis labiausiai tinka bendrojo lavinimo mokyklai, nes yra nukreiptas į bet koki žmogų. Jis nėra skirtas labai gabiam vaikui. Jis neduoda žmogui nusivilimo. Kaip anksčiau buvo? Ir dabar dar yra. Pastatomas vaikams q̄sotis – pieškite. Bet jeigu tu neturi tos dievo dovanos, taigi tu nenupaišysi. Jeigu tu nenupieši jo – gausi dvejetą. Ir tada viskas...galima padėti kryžių ant to meno ir menininko. Vaikas jau niekada nenorės piešti. Bet jeigu tu pastatysi q̄sotį ir pasakysi, kad vaikai pieštu, kaip Rytų patarlej – ne q̄soti, bet q̄sočio sielą. Tada vaikas padarys kokį nori q̄sotį. Kuo įdomesnį jis jį padarys, tuo aukštesnį pažymį jis turėtų gauti. Tada jis susidomės. Tai yra menas, menininkas ir visą kitą. Jis jau kažką padarė ir gali padaryti. Japonų tradiciniai menai moko to paties.

Revoliucija šitoj plotmėj tikrai vyksta. Dabar labai didelis dėmesys yra kreipiamas į neformalųjį ugdymą: būrelius, neformalias mokyklas. Tai yra priemonė kaip ugdyti žmogų per meną. Tai vyksta, bet viskas labai priklauso nuo dėstytojų”.

D.: “Japonų tradicinė kultūra, menai labai geras dalykas tolerancijos ugdymui. Iki šiol Lietuva yra ganėtinai uždara šalis. Reikia suprasti, kad svetimų kultūrų suvokimas, pažinimas tikrai neatneša grėsmės. Japonais mes tikrai netapsime.

Japonijos tradiciniai menai labai daug duoda žmogaus estetiniam ugdymui. Visi Japonijos menai yra orientuoti į žmogaus vidų, į jo patirtį, jausmus. Tačiau, ten yra ir didžiulė pagarba kitam žmogui. Pagarba kitam yra vertybė. Iš vis Japonijoje išsilavinimas, žinios yra vertybės“

E.: „Pas mus yra didžiulė problema tos netolerancijos kitiems. Tai būtent kitoms kultūroms, kitos tautybės žmonėms. Kiek daugiau atsiras tokių centrų, mokyklų, vyks tarptautinių projektų tuo geriau. Ypač tai yra gerai jaunimui, nes vyresnio amžiaus žmonių požiūrį jau labai sunku yra pakeisti. Lietuvai tai yra labai aktualu. Kai padidės srautai pas mus kitataučių, o tai tikrai atsitiks. Eis tie vaikai į mūsų mokyklas, ir jeigu ir mes tokį požiūrį turėsime. Ir mums bus blogai, ir jiems. Jau šiandien turime apie tai galvoti.

Svarbu yra ir tai, kad susipažindamas su kita kultūra, tu turi ir giliau pažinti, daugiau domėtis savo kultūra. Tu turi palyginti, įsigilinti. Bet ir kitiems turi pateikti savo kultūrą. O mūsų kultūra yra labai savitiška, įdomi, gili, nepakartojama. Bendraudamas, tu nori ir savo šalį pristatyti.

Ir su vaikais per japonų kultūros užsiėmimus yra skatinamas toks dalykas. Vaikai susipažindami su svetimos kultūros elementais turi palyginti, sužinoti kaip tas ar anas reiškiny pasireiškia Lietuvoje, mūsų kultūroje“.

Respondentai labai įvairiai žiūri į Japonijos tradicinių menų ir kultūros naudą Lietuvos jaunimo estetiniam ugdymui. Kiekvienas iš ekspertų pabrėžia išskiria tam tikrus, jų nuomone, svarbiausius, naudingiausius japonų tradicinės kultūros elementus, kurios galima būtų integruoti į mokyklos bendrąsias programas. Kuo gi svetimos kultūros integravimas būtų naudingas?

Ekspertė A pabrėžia, kad susidomėjimas Japonų kultūra ir menais Lietuvoje yra visiškai natūralus reiškinys. Ji yra įsitikinusi, kad šio metu informacinių technologijų dėka pasaulis labai susiaurėjo, todėl nieko nuostabaus, kad Lietuvos visuomenė labai domisi japonų kultūra ir menais. Toks susidomėjimas, galima sakyti, yra natūrali globalizacijos procesų pasekmė. Tačiau, toks domėjimasis nekelia grėsmės Lietuvos kultūrai, net gi gali padėti giliau pažinti save, savo kultūrą. Per sąsajas su kitomis kultūromis išryškėja pagarbos savai kultūrai jausmas.

Ekspertas B tęsia ekspertės A išsakytą mintį. Jo nuomone, Lietuvos pagonybė ir Japonijos šintoizmas labai artimi dalykai. Galime sakyti, kad nors Japonijos tradicinė kultūra yra svetima, bet giliau su ja susipažinus, paaiškėja, kad ir tokioje svetimoje kultūroje yra daug sąsajų su Lietuvos kultūra. Tą dalyką pabrėžia ir ekspertė E. Susipažinimas su Japonijos kultūra skatina domėtis savo šalies kultūra ir todėl, kad norima mokėti tinkamai pristatyti savo šalį. „*Vaikai susipažindami su svetimos kultūros elementais turi palyginti, sužinoti kaip tas ar anas reiškinys pasireiškia Lietuvoje, mūsų kultūroje*“, – teigia ji. Todėl, reikia keisti mūsų pedagogų nuostatą, kad kitų kultūrų integravimas į mokyklų bendrąsias programas yra pavojingas nacionalinei kultūrai.

Ekspertė A pabrėžia, kad Japonijos tradicinių menų mokymas teigiamai veikia mokinių dvasingumą: „*Japonų menų mokymo pagrindinis privalumas, mano atžvilgiu – tai dvasios tobulinimas*“. Japonijos tradicinių menų mokymas padėtų ne tik estetiškai lavinti vaikus, bet ir „svarinti, gryninti sielą“. Kadangi vaikai yra kūrybingi, turi daugiau „dvasinio potencialo“ Japonijos tradicinių menų mokymas padėtų jiems dar labiau praturtinti savo dvasinį potencialą.

Ekspertas B teigia, kad svarbiausias dalykas, kurį padėtų ugdyti Japonijos tradicinių menų ir kultūros mokymas – savęs suvokimas. Savęs suvokimas savo ruožtu padėtų vaikams labiau pasitikėti savimi, pabrėžtų kiekvieno vaiko individualybę, išskirtinumą. Antras dalykas, Rytų tradicinių menų mokymas padėtų žmonėms ne tik pabėgti nuo kasdienybės, bet ir suteiktų dvasinės ramybės, kurią propaguoja Rytų filosofija. Toks artimas dzenbudizmo filosofijai požiūris į kūrybą padėtų ugdyti vaikų vidinę kultūrą. Žinoma, kad taikant Japonų tradicinių menų mokymo metodus atsirastų naujos saviraiškos priemonės. Naujos saviraiškos priemonės padėtų lavinti kūrybiškumą, estetiškai ugdyti. Apibendrinus eksperto B išsakytą nuomone galima sakyti, kad, Japonijos tradicinių menų mokymas turi glaudų ryšį su doriniu, dvasiniu ugdymu. Japonijos tradicinio mokymo metodai yra paremti gilumine filosofine prasme. Rytų menų mokymas padeda surasti naujus saviraiškos kelius tiek mokytojui, tiek mokiniui.

Ekspertė C, kalbėdama apie jos menų mokykloje taikomus Japonijos tradicinių menų metodus, aprašytus jos vadovėlyje, pabrėžia, kad tokie metodai neduoda vaikui nusivilti savo jėgomis, meniniais gabumais. Tačiau Lietuvos mokykloje požiūris į vaiko gabumus yra visiškai kitoks. Iš vaiko reikalaujama tam tikrų techninių dalykų. Dėmesys dažniausiai kreipiamas tik į gabius vaikus. Jeigu vaikas neturi ypatingų gabumų, jis niekada nebus įvertintas, jo fantazija, išradingumas. Rytų tradiciniai menai turi visiškai kitoki filosofinį požiūrį į žmogaus talentą. Pagal rytų filosofiją vaikas turi piešti „ne ašotį, o ašočio sielą“. Toks filosofinis požiūris į meną leistų vaikui laisvai fantazuoti, išsiskleisti. Šablonų kūryboje neturi ir negali būti. Čia yra vėl kalbama apie kūrinio „gyvybinę energiją“. Tok požiūris padėtų vaikams tapti tikrais menininkais, aiškiai matančiais savo išskirtinę individualybę, turinčiais savo nepakartojamą kūrybos stilių, požiūrį į formą, spalvą ir apskritai grožį. Tapti tikrais menininkais, ekspertės C teigimu, šio metu gali padėti tikrai neformalios meno mokyklos, būreliai, meno studijos. Tokios mokyklos suteikia mokiniams daugiau kūrybinės laisvės. Būtent tokiose mokyklose yra taikomi Japonijos tradicinių menų mokymo metodai, kurie turi savyje daug tų dalykų, kurių nėra bendrojo lavinimo mokyklų programose ir išsilavinimo standartuose.

Ekspertai D ir F pabrėžia, kad Japonijos tradicinių menų mokymas padėtų ugdyti toleranciją kitoms kultūroms. Lietuvoje tikrai egzistuoja tokia problema. Galbūt tai ir yra priežastis labai menko kitų kultūrų meninės ir kultūrinės patirties integravimo į bendrojo lavinimo mokyklų programas.

Eksperto D nuomonė dar kartą patvirtina nuostatą, kad Japonijos tradicinių menų mokymas būtų labai vertingas žmogaus estetiniam ugdymui. Jis sako ir apie pagarbą kitam žmogui. Turbūt ekspertas D turi omenyje pagarbius mokytojo ir mokinio santykius. Tokie santykiai yra tapę tradicija Rytų kultūroje. Pagarba kitam, ypač mokytojui yra žinių, gautų iš mokytojo, bendrai išsilavinimo laikymas didžiule vertybe pasekmė.

Respondentų interviu metu buvo siekiama sužinoti ar domėjimasis Japonijos tradicine, o ne moderniąja kultūra yra natūralūs reiškinys. Tyrimas parodė, kad dauguma respondentų yra įsitikinę, kad tai yra tiesa.

A.: „Žinoma, kad tas domėjimasis yra natūralus. Labai daug žmonių domisi japonų kultūra, menais. Pirmas susidomėjimas kyla jaunimui iš filmų apie kokių samurajus. Kąkam kimono yra gražus dalykas. Žmonės užsidega ir nori sužinoti o kas gi ten daugiau yra“.

B.: „Rytų pasaulis jis yra...Kadangi jis yra kitoks, viskas ten yra kitaip. Todėl jis mus natūraliai traukia, mes norime sužinoti: kodėl kitaip? Dėl ko kitaip? Kodėl tas pats žmogus bet elgiasi

skirtingai? Aš ir studentams sakau. Jei europietis sakydamas „aš“ rodo į krutinę, tai japonas, sakydamas „aš“ paliečia nosį. Kodėl taip yra? Tai yra įdomu. Kitas dalykas. Tas įdomumas ateina tam tikrais periodais. Jeigu žiūrėti į kultūrų sąlyčio taškus – jie kažkada labai suintensyvėja, kažkada labai tolsta. Dabar yra toks metas kada viskas yra suintensyvėję. Ir tai kartojasi kas dvylika arba trisdešimt metų. Jeigu pasižiūrėsite, tai prieš trisdešimt metų irgi buvo toks pakilimas.

C.: „Žinoma, kad naturalus. Žmogus visada ieško naujos patirties. O kadangi tradicinio japonų meno istorija yra labai gili, menas yra labai savotiškas, nepakartojamas. Todėl ir traukia tai žmones, jaunimą“.

D.: „Aš jaučiu kad susidomėjimas yra tikrai natūralus. Tikrai susidomėjimu nesiskundžiam. Nes, mano manymų, šita egzotika visgi yra labai artima mums. Pasaulis labai susiaurėjo. Mes jau taip nebijome kitų kultūrų. Be to per kitų kultūrų pažinimą mes geriau galime susipažinti ir su savo kultūra, tradicijomis.

Bet jeigu geriau pastudijuoti tą įvaizdžio politiką, galime teigti, kad tas susidomėjimas gali būti suprantamas kaip dirbtinis. Viskas yra nulemta. Yra gražios strategijos, kurios yra formuojamos. Ir tas pats japonų kultūros išskirtinumo mitas. Kad ši kultūra yra visiškai kitokia, labai ypatinga. Iš mano pozicijos žiūrint, Japonija nėra labiau išskirtinė už Kiniją ar Korėją. Tas susidomėjimas yra Japonijos įvaizdžio kūrimo dalis. Kitaip niekas ir nežinotų apie tą Japoniją“.

E.: „Kai kurie dalykai gali būti kaip ir mada. Tos mangos, tie visi filmukai. Bet kitaip yra su tradiciniais menais. Čia gali būti ir sena žmogaus svajonė ir toks nuoširdus domėjimasis. Čia jau ne mada, o visiškai natūralus dalykas. Tai yra labai natūralu. Tai traukia žmones. Galbūt, jie tiesiog pavargo nuo šitų šiuolaikinių technologijų. Jiems norisi kažko tikro, naujo“.

Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma respondentų laiko susidomėjimą Rytų tradiciniais menais Lietuvoje visiškai natūraliu reiškiniu. Tačiau, toks susidomėjimas turi, eksperto B teigimu, savus dėsningumus, jis yra nepastovus, bet kartas nuo karto atgimstantis. Ekspertė C mano, kad Japonų tradiciniai menai yra naujų kūrybos formų ieškojimo šaltinis, nes menas turi labai galias tradicijas, yra labai savotiškas. Ekspertė E sako, kad domėjimasis Japonų tradiciniais menais yra natūralus, nes taip žmogus visada ieško kažko naujo, pavargęs nuo šiuolaikinių technologijų.

Tačiau, tyrimas parodė, kad yra visiškai kitokia nuomonė. Ekspertas D mano, kad susidomėjimas yra natūralus, nes Rytų menų „egzotika“ tampa mums vis artimesnė. To priežastis yra šiuolaikinių technologijų dėka labai susiaurėjęs pasaulis. Kadangi ekspertas D tyrinėja šiuolaikinę Japonijos kultūrą, šios šalies įvaizdžio formavimo politiką, jo nuomonė šiuo klausimu, skiriasi nuo visų kitų. Iš šių pozicijų vertinant Japonijos tradiciniais menais ir kultūra susidomėjimo priežastys, galima teigti, kad tai yra gerai apgalvota šalies įvaizdžio

formavimo politikos rezultatas. Eksperto D teigimu, tik tokios kryptingos politikos dėka visas pasaulis žino apie Japoniją, domisi juos kultūra.

Pasakodamas apie atlikinėjamus tyrimus, ekspertas D pabrėžia:

D.: „Mūsų tyrimai daugiau susiję su moderniąja Japonija, su moderniąja Japonijos visuomene. Viena tokia yra kryptis – modernioji Japonijos kultūra. Tai yra manga, seksualumas, lytiškumas...Visi šitie dalykai. Ką aš pats tyrinėju – tai yra Japonijos įvaizdis. Įvaizdžio strategija, įvaizdžio politika, kaip Japonija yra suvokiama pasaulyje. Bet tai viskas yra XX – XXI amžius.

Kaip Japonija save anksčiau prisistatinėjo? Kaip tradicinio meno šalis. Tai yra arbatos gėrimo ceremonija, kaligrafija, origami, ikebana ir taip toliau. Tą meną Japoniją pristatinėjo kaip specifinį, kurio niekur nėra, kad Japonija yra tuo išskirtinė. Vėliau japonai suprato, kad tuo jie yra atskiriami nuo pasaulio, kad pasaulis į juos žiūri kaip į tokius labai egzotiškus. Po to jau šiek tiek keitėsi ta strategija. Japonai yra irgi žmonės su tais pačiais jausmais, su tom pačiom emocijom. Iš esmės tas menas šiek tiek pradėjo menkti. Žiūrint pasauliniu mastu. Lietuva šituo atžvilgiu atsilieka. Mes tik dabar pereinam tą kitą fazę. O jau dabar, kokius 3 metus japonai iš vis savo menų nebepropaguoja. Arba kiek įmanoma bando minimalizuoti tą propagavimą. Pereiti prie moderniosios Japonijos kultūros propagavimo. Manga ir anime yra tie dalykai, kurie šio metu turi didžiausią poveikį. Ir kad jie veikia labiausiai veikia jaunimą. Tai yra labai svarbu. Tradiciniai menai yra būtent suaugusiems. Būtent per manga ir anime japonai bando ugdyti jaunus žmonės, kurie domisi Japonija. Tai yra labai apgalvota strategija. Ir valstybė dabar labiausiai remia būtent šitą pusę. Nes tradiciniai menai eina į užmirštį dabar. Žiūrint pasauliniu mastu, ne Lietuvos mastu. O jei Lietuvoje mes padarytume apklausa? Tai rezultatas būtų labai nuspėjamas: geišos, samurajai ir taip toliau“.

Modernioji Japonijos kultūra, eksperto D teigimu, pasižymi visai kitais dalykais, nei įprasta manyti. Tradicinės japonų kultūros propaguojamos vertybės užleidžia vietą „manga, seksualumui, lytiškumui“. Rytų (Japonijos) tradicinio meno šakos: arbatos gėrimo ceremonija, kaligrafija, *origami*, ikebana, anksčiau buvo pristatinėjamos, kaip labai specifinės, išskirtinės. Ekspertas D sako, kad „*vėliau japonai suprato, kad tuo jie yra atskiriami nuo pasaulio, kad pasaulis į juos žiūri kaip į labai egzotiškus*“. Taip, jie savotiškai atskirdavo save nuo pasaulio. Tą supratimą visiškai pakeitė Japonijos įvaizdžio kūrimo strategija, tradicinių menų vertė pradėjo menkti. Rezultate atsirado visiškai kita strategija – „moderniosios Japonijos kultūros propagavimo“ strategija. *Manga* ir *anime* – japoniški komiksai ir animacija sulaukė labai didelio susidomėjimo Japonijoje ir už jos ribų. Labiausiai jie veikia jaunimą. Todėl, būtent per *manga* ir *anime* japonai bando ugdyti jaunus žmonės, kurie domisi Japonija. Nors ši strategija yra labai apgalvota, jos pasekmės gali būti

nenuspėjamos. Japonijos tradicinių menų grožio ir estetiškumo pasaulį gali pakeisti masinė kultūra. Sunku nuspėti, kaip pasikeis jaunos kartos vertybių pasaulis.

Tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvą kol kas modernioji Japonijos kultūra beveik nepasiekė. Visi kiti respondentai atsiliepia apie *manga* ir *anime*, kaip šiuolaikinės Japonijos masinės kultūros padarinius, daugiausiai neigiamai. Yra abejojama, ar japonų moderniosios kultūros propaguojamos vertybės teigiamai paveiks šiuolaikinį jaunimą, bus vertingas jaunimo estetiniam, meniniam, dvasingumo ir moralės ugdymui.

3.2.3. Japonijos tradicinių menų mokymo Lietuvoje perspektyvos

Vienas pagrindinių tyrimo tikslų – numatyti Japonijos tradicinių menų mokymo Lietuvoje perspektyvas. Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai turi labai įvairių nuomonių šio klausimu:

A.: „Tokia patirtis tikrai praplėstų, praturtintų ir kitus užsiėmimus naujais dalykais, nauju pažinimu. Ir darbų (technologijų) mokytojai galėtų praturtinti savo užsiėmimus naujom medžiagom, kitokiu požiūriu į darbą. Piešimo mokytojai – kitokia estetika. Kokią sritį nepaimsi visur tos naujos patirties reikėtų. Ta pati poezija, teatras. Teatro principai yra be galo įdomūs. Ta pati muzika, net klausydamiesi japonų muzikos nauji principai gali atsirasti.<...>. Mes nesame išsekę, bet daugelis mūsų paviršiuje esame. Patys savo šaknų neieškodami, dar neleidžiame sau toliau pasižiūrėti. Iš tos tolimos mes gal ir savo šaknis geriau pastebėsime, savo savastį geriau atrasime“.

B.: „Manau, kad Lietuvoje menų mokyklų yra užtiktinai. Jos labai gerai dirba. Kaip jau sakiau, pasaulis pasidarė labai mažas. Vis daugiau atsiranda ne tik mokyklų, bet ir akcijų visokių. Atvažiuoja japonai ir mes galime stebėti kaip tie dalykai yra daromi. Kada gali japonų keramikas atvažiuoti į bet kurį Lietuvos miestą ir visiems Lietuvos keramikams prarvesti seminarą. Dabar visai nesvarbu, kur žmogus gyvena. Pasaulis universalėja. Kuo išsiskiria menai? Savo unikalumu, o tą unikalumą galima pasiekti tik per kultūros pažinimą. Man labai gaila, kada jaunas žmogus labai mažai gauna savo kultūros meno. Labai nustebau, kad japonų meistras dirba mokykloje mokytoju. Kada mes kalbėjom, jis sakė, kad yra kursas ir tame kurse mes esame dviese. Yra kursas apie meno kultūros istoriją ir kursas apie japonų meno istoriją. Ir jeigu mokykloje trūksta valandų jie braukia japonų meno istoriją, bet palieka pasaulio. Tada kyla labai natūralus klausimas: kodėl mes akcentuojame pasaulio meno istoriją? Gal mums reikia daugiau dėmesio skirti mūsų meno istorijai? Tada ir mūsų tauta išeis į pasaulį šiek tiek kitokį. To balanso turi būti vienodai“.

C.: Aš manau, kad tas domėjimasis Rytai, kaip jūs ir pati jaučiat, yra natūraliai stiprėjantis. Čia girdime, kad kažkur čia japonų sodą daro kažkas, tai dar visokie įdomūs dalykai vyksta. Vis daugiau lietuvių keliauja į Japoniją, bet sugrįžta ir atvežą su savim naujas žinias.

Aš linkėčiau, kad toks, ne tai kad mokykla, bet centas prie kažkokios mokyklos atsirastų. Bet aš manau, kad iš lietuvių nereikia daryti nei indo, nei japono. Bet kitas dalykas, kad apie tai reikia žinoti, tai tikrai. Tokių mokyklų aš įsivaizduočiau ... Reikia, kad tokie populiarūs pagrindai būtų įtraukti į mūsų bendrojo lavinimo mokyklas. Reikia populiariai sudominti, pritraukti. Tai taip. Bet jeigu kurti atskirą japonų menų mokyklą? Aš žiūrėčiau skeptiškai. Man atrodo, kad prie mūsų dabartinio gyvenimo kur yra tiek daug informacijos pasiūly... Gal aš linkėčiau visą energiją nukreipti į savo kultūrą. Ten galime atrasti visokių sąsajų ir su japonais, kinais, indais“.

D.: Aš nelabai įsivaizduoju, ar gali toks dalykas atsirasti Lietuvoje. Bet gi jau yra Kaune ir Sudzuki ir Yamaha mokyklos. Dėl visų kitų dalykų nežinau. Kadangi tai yra ir tam tikras uždarbio šaltinis. Mano manymų, suburti tuos žmonės, kurie galėtų toje mokykloje dirbti bus ganėtinai sunku. Ir ar bus kam dėstyti? Kiek žinau Lietuvoje tokių žmonių yra vienetai. Kviesti iš Japonijos? Galbūt.

Yra vienas labai svarbus dalykas. Būtent integruoti šiek tiek mūsų žmones. Nes dažniausiai Lietuvoje su menais yra dirbama individualiai. Ir todėl norima sukurti kažkokį tinklą. Kad mes galėtume nuolat dalintis informacija. Kas, kur vyksta... Nes lietuviškas yra toks charakteris, kad kartais mes nelabai mėgstame dalintis. Nelabai tas yra įdomu. Kiekvienas savo miestelyje tiktai verda. Todėl labai svarbu būtų turėti tą tinklą. Aš jau seniai apie tai šneku. Bet dar nėra tokios institucijos, organizacijos, kad galima būtų sujungti tuos žmones. Kad mes visi dalintumėmės savo patirtimi. Šitas ir yra didžiausias trūkumas. Mąstant apie perspektyvas šitą dalyką reikia labai keisti“

E.: „Kuo labiau tie menai plinta, tuo labiau populiariesni pasidaro. Ta žinių visuomenė, tuos galimybes, internetas viską paspartina. Daug žmonių sužino apie tai. Ir tas susidomėjimas tik didės. Ir aš tikrai manau, kad tokios mokyklos tikrai kursis. Labai gerai, jei žmonės turės galimybę susipažinti su tais dalykais, į juos pasigilinti“.

Kaip matome, respondentai ganėtinai pesimistiškai žiūri į Rytų menų mokyklų atsiradimą Lietuvoje. Galima sakyti, kad pagrindinės to priežastys: kompetentingų šios srities specialistų, kurie galėtų dirbti tokiose mokyklos stoka; nepakankamas dėmesys Japonų tradicinių menų mokymui Lietuvoje; finansavimo trūkumas.

Tačiau, visi respondentai mano, kad tokių mokyklų nauda mokinių pasaulėžiūriniam, sociokultūriniam, estetiniam ir meniniam ugdymui tikrai būtų labai didelė.

Tyrimo rezultatai rodo, kad Rytų (Japonijos) tradicinių menų mokymo metodai labai praturtintų bendrojo lavinimo mokyklų dailės, technologijų dalykų Bendrąsias programas. Ekspertė A mano, kad Japonijos tradicinių menų integravimas praturtintų programas nauju pažinimu. Naujos medžiagos, visiškai kitoks požiūris į darbą padėtų mokytojams ir vaikams ieškoti naujų saviraiškos kelių. Į dailės pamokas integruoti Japonijos tradicinių menų mokymo metodai supažindintų su visiškai kitokia Rytų menui būdinga estetika. Respondentė dar kartą pakartoja mintį, kad per kitos kultūros pažinimą galima giliau pažinti ir Lietuvos nacionalinę kultūrą. Tai yra labai aktualu, nes bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai dažnai paviršutiniškai supažindina mokinius ir su gimtąja kultūra. „*Patys savo šaknų neieškodami, dar neleidžiame sau toliau pasižiūrėti. Iš tos tolumus mes gal ir savo šaknis geriau pastebėsime, savo savastį geriau atrasime*“, – yra įsitikinusi respondentė.

Ekspertės A mintį tęsia Ekspertas B. Jo nuomone Lietuvoje yra pakankamai daug meno mokyklų, jos dirba labai gerai. Rytų tradicinių menų pažinimas Lietuvoje daugiausiai

vyksta seminarų mentu, kuriuos veda pakviesti iš Japonijos menininkai. Japonų tradiciniai menai yra unikalūs, juos galime suprasti tik per kultūros, filosofijos pažinimą. Ekspertas B pasigenda, tyrinėdamas Japonijos tradicinius menus, Lietuvos žmonių dėmesio savai kultūrai. Mokiniai mokyklose gauna palyginamai mažai savo kultūros meno. Japonijos įvaizdžio kūrimo strategijos tikslas (apie kurią kalbėjo ekspertas D) - supažindinti pasaulį su Japonijos tradicine kultūra. Bet kokią politiką galima kurti tik labai gerai išgilinus į dalyko esmę, jo specifiką, istoriją. Lietuvos kultūrinis paveldas yra turtingas, bet palyginus su Japonijos tradicinės kultūros puoselėjimu Japonijoje, Lietuvos tradicinei kultūrai dėmesio tikrai trūksta. Todėl, Japonijos tradicinės kultūros mokymas, gali natūraliai sustiprinti ir domėjimąsi Lietuvos tradicine kultūra.

Ekspertės C teigimu, Lietuvoje tikrai susidomėjimas Rytų tradiciniais menais yra „natūraliai stiprėjantis“. Integravimas Japonijos tradicinių menų mokymo metodų į bendrojo lavinimo mokyklų programas tikrai būtų labai naudingas. Tačiau, vargu ar reikia Lietuvai atskiros Japonų tradicinių menų mokyklos. Ekspertė, kaip ir kiti juos kolegos, siūlo daugiau dėmesio savo, t. y. Lietuvos nacionalinei kultūrai.

Ekspertas D pabrėžia, kad Kaune jau egzistuoja Siniti Sudzuki muzikos mokykla, kuri jau taiko Japonų tradicinių menų (muzikos, kaligrafijos) mokymo metodus. Labiausiai ekspertas E norėtų, kad japonų tradicinius menus propaguojantys Lietuvos centrai, meno mokyklos, orientalistikos centrai daugiau bendradarbiautų. Tokio bendro tinklo atsiradimas dar labiau paspartintų Japonijos tradicinės ir moderniosios kultūros sklaidą tarp Lietuvos žmonių. Tačiau, kol kas Lietuvoje nėra *„tokios institucijos, organizacijos, kad galima būtų sujungti tuos žmones. Kad mes visi dalintumėmės savo patirtimi. Šitas ir yra didžiausias trūkumas. Mąstant apie perspektyvas šitą dalyką reikia labai keisti“*.

Ekspertės A ir E labiausiai tiki Japonijos tradicinių menų atskiros mokyklos atsiradimu Lietuvoje. Japonijos tradiciniai menai turi perspektyvų tapti dar populiariesniais. Galima tikėtis, kad ateityje jų plitimas galės pakeisti Lietuvos žmonių požiūrį į kitas kultūras, išmokys didesnės tolerancijos kitų kultūrų atžvilgiu.

Tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos visuomenė yra atvira pokyčiams estetinio ugdymo plotmėje. Lietuvos švietimo sistema reikalauja pokyčių menų (dailės ir technologijų) mokyme. Japonijos tradicinių menų integravimas į Bendrąsias programas gali sukurti labai palankias sąlygas mokinių meniniams gebėjimams ugdyti. Japonų tradicinių menų mokymo metodų taikymas padės ieškoti naujų saviraiškos formų, priemonių. Japonų dailės filosofiniai principai, jos propaguojamos vertybės gali teigiamai paveikti mokinių pasaulėžiūrą.

IŠVADOS

1. Japonijos tradiciniai menai yra glaudžiai susiję su šalies istorija, filosofija, kultūra ir kitomis svarbiomis jos gyvenimo sritimis. Japonijos pagrindinės filosofinės/religinės kryptys daro didelę įtaką šalies pasaulėžiūrai, o sykiu ir švietimui. Japonijos mokykla siekia ugdyti mokinių nacionalinę dvasią, meilę savo Tėvynei ir jos gamtai, kultūriniam paveldui, formuoja moralinius principus, siekia ugdyti disciplinuoto ir subtilaus charakterio bruožus. Tokio ugdymo pagrindas – filosofinės/religinės šintoizmo, budizmo, konfucianizmo mokymų idėjos. Japonų kultūrinė tradicija teikia didelį dėmesį jausmų ugdymo kultūrai, kuri paremta konfucianistine žmogaus prigimties tobulinimo samprata bei dzenbudistine vidinės kovos su „protu“ ir grįžimo prie žmogaus ir pasaulio vienovės samprata.

2. Japonijos tradicinių menų mokymas yra japonų pasaulėžiūrinio ir estetinio ugdymo pagrindas. Jis ne tik ugdo vaikų ir jaunimo estetinį skonį, supažindina su grožio pasauliu, padeda suvokti savo kultūros savitumą, be to Japonijos tradicinių menų mokymas yra svarbus dvasinių ir meninių vertybių šaltinis. Gebėjimas jausti ir matyti grožį pačiose paprasčiausiose reiškiniuose atsispindi visuose japonų meno kuriniuose. Gamtos ir žmogaus pasauliai nėra atskiriami vienas nuo kito, akivaizdi jų dermė ir mene, ir žmonių sąmonėje. Tos dermės mokama nuo pat vaikystės. Pagrindinės tradicinių menų mokymo sritys: kaligrafija, *origami*, tradicinė dailė, muzika, šokiai, *bonsai*, arbatos gėrimo ceremonija, tradiciniai kovos menai ir kt.

3. Empirinio tyrimo, atlikto interviu būdu, išvadoje buvo nustatyta, kad Japonijos tradicinių menų mokymo metodai yra taikomi, nors nelabai plačiai. Apklausti respondentai taiko juos savo kasdieniniame darbe, per dėstomų dalykų pamokas, seminarus, naudoja turimą patirtį mokyklos administravimo darbe arba suteikia galimybę savo Japonijos kultūros centruose kitiems dėstyti tuos dalykus, nes labai vertina Japonijos tradicinių menų mokymo metodų naudą ir svarbą vaikų ir jaunimo estetiniam, meniniam ugdymui. Metodų mokymas neatsiejamas nuo ugdymo turinio, kuris prisodrintas filosofinės, religinės tradicijos. Dažniausiai praktikuojami metodai: kartojimas, kopijavimas, žaidimas, rašymas, piešimas, pojūčio ir laisvės mokymas; netikėtumas, siekiant daiktus pamatyti kitaip. Japonijos tradicinių menų mokymas padeda surasti naujus saviraiškos kelius tiek mokytojui, tiek mokiniui. Respondentai tikisi, kad ateityje šitie mokymai turės aiškesnę sistemą, bus taikomi žymiai plačiau.

4. Empirinis tyrimas parodė, kad visi apklausti Japonijos tradicinius menus praktikuojantys mokytojai, specialistai labai myli savo darbą, domisi Japonijos pagrindinėmis religijos ir filosofijos kryptimis, yra ypatingai dėmesingi dvasiniams Japonijos tradicinių menų aspektams. Tačiau, visi respondentai yra nepatenkinti Japonijos tradicinių menų mokymo situacija Lietuvoje: šie menai yra mažai praktikuojami arba visai nepraktikuojami bendrojo lavinimo mokyklose, trūksta tinkamos metodinės literatūros.

5. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad Japonijos tradicinių menų mokymo įtaka vaikų ir jaunimo estetiniam ugdymui yra labai svarbi ir reikšminga. Nors Japonijos tradiciniai menai yra labai subtilūs, be to gana svetimi Lietuvos kultūrai, bet mokiniai labai teigiamai reaguoja į tokių metodų taikymą, nes tai suteikia mokymosi procesui įdomumo, pajvairina individualias mokymo programas, supažindina mokinius su kita kultūra, lavina jų fantaziją. Respondentai tikina, kad Japonų tradiciniai menai, jeigu būtų plačiau dėstomi Lietuvoje, tikrai surastų savo nišą, būtų populiarūs ir naudingi.

6. Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma respondentų laiko susidomėjimą Rytų tradiciniais menais Lietuvoje visiškai natūraliu reiškiniu. Toks susidomėjimas yra natūrali globalizacijos procesų pasekmė. Toks domėjimasis nekelia grėsmės Lietuvos kultūrai, nes provokuoja lyginti kultūras ir padeda giliau pažinti savąją kultūrą. Per sąsajas su kitomis kultūromis išryškėja pagarbos savai kultūrai jausmas, noras ją puoselėti.

7. Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai gana pesimistiškai žiūri į Rytų menų mokyklų atsiradimą Lietuvoje. Jie įvardina tokias pagrindines priežastis: kompetentingų šios srities specialistų, kurie galėtų dirbti tokiose mokyklose, stoka; nepakankamas dėmesys Japonų tradicinių menų mokymui Lietuvoje; finansavimo trūkumas.

8. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad nepaisant išreikšto pesimizmo dėl Rytų menų mokyklų atsiradimo, Japonijos tradicinių menų mokymas Lietuvoje turi perspektyvų. Japonijos tradicinių menų mokymo metodų integravimas praturtintų programas nauju pažinimu. Nauja medžiaga, visiškai kitoks požiūris į darbą padėtų mokytojams ir vaikams ieškoti naujų saviraiškos kelių. Į dailės pamokas integruoti Japonijos tradicinių menų mokymo metodai supažindintų su visiškai kitokia Rytų menui būdinga estetika.

9. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos visuomenė yra atvira pokyčiams estetinio ugdymo plotmėje. Lietuvos švietimo sistema reikalauja pokyčių menų ir technologijų mokyme. Japonijos tradicinių menų integravimas į Bendrąsias programas gali suteikti labai palankias sąlygas mokinių meniniams gebėjimams ugdyti. Japonų dailės filosofiniai principai, jos propaguojamos vertybės gali teigiamai paveikti mokinių pasaulėžiūrą. Japonų tradicinių menų mokymo metodų taikymas padės ieškoti naujų saviraiškos formų, priemonių.

REKOMENDACIJOS

1. Atliktos analizės metu paaiškėjo, kad Japonijos tradicinių menų mokymui Lietuvoje trūksta sistemos. Todėl, vertėtų kurti Japonijos tradicinių menų propaguojančių centrų, meno mokyklų tinklą. Šiam procesui paspartinti vertėtų paremti jau esamus rytų tradicinių menų mokymo židinius, o iškilus iniciatyvai - Japonijos tradicinių menų mokyklą, kuri ne tik apjungtų Japonijos tradicinių menų specialistus, bet ir užtikrintų informacijos, žinių, sukauptos patirties ir gebėjimų mokymo sklaidą.
2. Respondentai tikino, kad Bendrosiose programose nėra kreipiama dėmesio į Rytų kultūrinį ir meninį paveldą. Kai kurių temų (religijos ir meno) integravimas į Bendrąsias programas leistų plačiau supažindinti Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokinius su Rytų tradiciniais menais. Tai padėtų ugdyti vaikų ir jaunimo meninius gebėjimus, estetinį skonį, fantaziją. Naujų metodų taikymas būtų labai naudingas vaikų ir jaunimo saviraiškai.
3. Tyrimo metu paaiškėjo, kad trūksta Lietuvos švietimo politikų dėmesio Japonijos tradicinių menų mokymo metodus taikančioms menų mokykloms, centrams. Vertėtų pamėginti sudominti politikus, įtikinti juos, kad Japonijos tradicinių menų mokymas yra reikalingas, jis nekelia grėsmės Lietuvos nacionalinei kultūrai, Japonijos tradicinių menų specialistų darbas yra pozityvus, turtinantis Lietuvos kultūrą ir palankiai vertinamas visuomenės.
4. Rytų tradicinių menų mokymo situacijai pagerinti vertėtų daugiau dėmesio atkreipti į metodinės medžiagos rengimą ir leidybą, taip pat ir į aprūpinimą vaizdinėmis priemonėmis (šviečiamaisiais filmais, meno technikos mokymo knygomis).

LITERATŪRA

1. Anesaki M. (1973). *Art, Life, and Nature in Japan*. Tokyo.
2. Andrijauskas A. (1996). *Grožis ir menas*. Vilnius.
3. Andrijauskas A. (2001). *Tradicinė japonų estetika ir menas*. Vilnius.
4. Andrijauskas A. (2006). *Komparatyvistinė Rytų ir Vakarų estetika*. Vilnius.
5. Bendorienė A., Bogušinė V. (2005). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius.
6. Biliūnaitė A. (2004). *Daoizmo įtaka kaligrafijai*.// *Literatūra ir menas*, Nr. 2996
7. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius.
8. Dulskis R. (2004). *Žmogaus atsakomybė Dievui konfucianizme* // *Logos*, Nr.38.
9. Duoblienė L. (2005). *Racionalumas ir apžava siekiant mokytojo pavyzdžiu: ugdymo filosofijos perspektyva* // *Acta paedagogica vilnensia*, Nr.15.
10. Hirayama I., Takashina S. (1994) *Japanese art in perspective: A global view*. Tokio
11. Hisamatsu Z. (1958). *Zen and the Fine Arts*. – Kyoto.
12. Inoue N. (2000). *Contemporary Japanese Religion*. Tokyo.
13. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas.
14. Kazuo I. (1988). *School Education in Japan*. Tokyo.
15. Kievišas J. (2007). *Meninis ugdymas švietimo institucijoje*. Vilnius
16. Kunzmann P., Bukard F. P., Wiedmann F. (2000) *Filosofijos atlasas*. Vilnius.
17. Lanham B.B. (1986). *Ethic and Moral Precepts Taught in Schools of Japan and the United States* // *Japanese Culture and Behavior. Selected Readings*. Honolulu: University of Hawaii Press.
18. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir bendrojo išsilavinimo standartai*. (2002). Vilnius.
19. Mikailionis V. (1998). *Japonijos mitai ir legendos*. Vilnius.

20. Munro T. (1997). Rytų estetikos ir meno pasaulis. Vilnius.
21. Okamoto K. (1992). Education of the Rising Sun. An Introduction to Education in Japan. Tokyo.
22. Ozmon H. A., Craver S.M.(1995). Filosofiniai ugdymo pagrindai. Vilnius.
23. Poškaitė L. (2002). Šintoizmas. //Religijų istorijos antologija, III dalis. Konfucianizmas. Daoizmas. Šintoizmas. Vilnius.
24. Poškaitė L. (2002). Konfucianizmas. //Religijų istorijos antologija, III dalis. Konfucianizmas. Daoizmas. Šintoizmas. Vilnius.
25. Reischauer E. O., Jansen M. B. (1996) Japonai šiandien. Permainos ir tęstinumas. Kaunas.
26. Shibaama Z. A. (1970). Flower Does Not Talk. Tokyo.
27. Smith J. (2004). 356 Dzen. Kaunas.
28. Stauskaitė J., Lubytė E., Nevčesauskienė N. (2002). Meno pažinimas: mokytojas – mokinys. I-VI klasėms. Vilnius.
29. Stauskaitė J., Lubytė E., Nevčesauskienė N. (2002). Meno pažinimas: mokytojas – mokinys. VII-XII klasėms. Vilnius.
30. Tarptautinių žodžių žodynas. (1985). Vilnius.
31. Берштейн Н. (2001). Японская музыка. // Все о Японии. Москва.
32. Дэвис Р. Дж., Икэно О.. (2007) Япония. Как ее понять: очерки современной японской культуры.
33. Елисеефф В., Елисеефф Д. (2005). Японская цивилизация, Екатеринбург.
34. Киященко Н.И. (1998). Современные концепции эстетического воспитания. Москва.
35. Мэйхолл И. (2007). Техника японской живописи суми-е. Минск
36. Овчинников В. (1971). Ветка сакуры. Москва. [žiūrėta 2008 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://lib.ru/EMIGRATION/OVCHINNIKOV/sakura.txt>
37. Позднеев Д. (2001). Зарисовки Японского быта. // Все о Японии. Москва.

38. Судзуки Д. Т. (2004). Дзэн в японской культуре. Москва.
39. Царева Г. (2001). И. Синтоизм. Конфуцианство. Буддизм.// Все о Японии. Москва.
40. Cox R. A. (2003). The Zen Arts. An Anthropological Study of the Culture of Aesthetic Form in Japan. London. [žiūrėta 2008 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą:
<http://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=9DOBJyytGu0C&oi=fnd&pg=PR8&dq=Cox+R.+A.+2003+The+Zen+Arts.&ots=zDB6rNXn05&sig=H9Ku9E7RSP6D11KZNg5fYBVd570#PPA54,M>
41. Juniper A. (2003). Wabi Sabi: The Japanese Art of Impermanence. Tokio. [žiūrėta 2008 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą:[http://books.google.lt/books?id=5-mRjsKff_sC&dq=juniper+andrew+2003+wabi+sabi+the+japanese+art+of+impermanence&pg=PP1&ots=meeL_KP0_M&sig=KNGpQK1Yu9gT7MgBn4t2fWt2hWo&hl=ru&prev=http://www.google.lt/search%3Fhl%3Dru%26q%3DJuniper,%2BAndrew%2B\(2003\).%2BWabi%2BSabi:%2BThe%2BJapanese%2BArt%2Bof%2BImpermanence.%2B&sa=X&oi=print&ct=title&cad=one-book-with-thumbnail#PPP1,M1](http://books.google.lt/books?id=5-mRjsKff_sC&dq=juniper+andrew+2003+wabi+sabi+the+japanese+art+of+impermanence&pg=PP1&ots=meeL_KP0_M&sig=KNGpQK1Yu9gT7MgBn4t2fWt2hWo&hl=ru&prev=http://www.google.lt/search%3Fhl%3Dru%26q%3DJuniper,%2BAndrew%2B(2003).%2BWabi%2BSabi:%2BThe%2BJapanese%2BArt%2Bof%2BImpermanence.%2B&sa=X&oi=print&ct=title&cad=one-book-with-thumbnail#PPP1,M1)
42. Wats A. W. Zen mene (1957). [žiūrėta 2008 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą:
<http://surface.lt/gn/zur/zen.htm>

PRIEDAI

Interviu klausimai

1. Papasakokite kaip susipažinote su Rytų tradiciniais menais?
2. Kokios Rytų (Japonijos) menų šakos sudomino labiausiai?
3. Kokias emocijas sukėlė pirmas susipažinimas su Rytų (Japonijos) menais?
4. Ar savo veikloje taikot Rytų menų mokymo metodus? Kokius?
5. Kaip sekasi dirbti, taikant tuos metodus? Ar dirbate su vaikais, jaunimu?
6. Kokie jūsų reikšmingiausi pasiekimai šioje veikloje?
7. Su kokiais trukdžiais (valstybiniu, mokyklos lygiu) susiduriate mokydami pagal Rytų mokymo metodus?
8. Ar reikia Lietuvai tokios, t.y. kitos kultūros integravimo patirties?
9. Ką pozityvaus duotų Lietuvai Rytų menų mokyklų steigimas? Gal galite išskirti esminius tokio mokymo privalumus?
10. Ar didelis domėjimasis Japonijos kultūra ir menais Lietuvoje, jūsų manymu, yra natūralus reiškinys? Kodėl?
11. Kokias matote Japonijos menų mokyklų perspektyvas Lietuvoje?

Ekspertas A: dailininkė, pedagogė

Interviu data: 2008 04 14

Interviu trukme: 1 val.

Intrviueris: Laba diena, pirmiausia noriu Jūsų paprašyti, kad prisistatytumėte, kad pasakytumėte savo pareigas ir kiek jau dirbate šioje srityje.

Respondente: Esu dailininkė, visą savo gyvenimą dirbu dailininke...

Intrviueris: Kaip ir kada susipažinote su Rytų tradiciniais menais?

R.: Šiaip jau visas gyvenimas yra susipažinti...Kas Lietuvoje? Tai knygos, knygos kurios žinoma lietuviu, rusų kalba. Rusų kalba yra labai daug gerų knygų šia tematika, yra labai daug gerų sinologu. Viskas ką geriausia galėjau gauti sovietų laikais, tai rusų kalba, žinoma. Po to mano ryšiai yra irgi si Lenkija, kadangi moku lenkiškai skaityti, ir gerai suprantu lenkų kalbą...Taigi ir lenkų yra labai gerų žmonių, profesorius vienas yra rašęs apie kinų, japonų menus. Mes su juo bendraujam po šia diena. Anglų kalba taip pat kas jau po to galima buvo gauti. Ta teoriją tokią, nes dailės akademijoje, kurią esu baigusi, tų dalykų tikrai nieks nepasakojo. Andrijauskas tikrai, kai aš jau baiginėjau tai pradėjo jau visai akademijai dėstyti. Jis man nedėstė, mes kaip kolegijos dabar esam su juo. O šiaip toksai jau tikras prisilietimas prie tų visų dalykų, menų tai buvo per Kurilus (Kurilų sąlas). Per Kurilus į Hokaidą ir Japoniją... Nuo 1995 metų jau turėjau artimus ryšius su Japonija ir beveik kasmet važinėju į Japoniją. Ten galėjau praktiškai su viskuo, kas mane domino toje teorijoje, susipažinti, prisiliesti prie to. O šiaip studijavau pati labai daug, kadangi dėščiau savo studijas „Tušo kelias“ suaugusiems žmonėms, turėjau pati labai daug žinoti. Nebuvo tų dėstytojų Lietuvoje...Ir po šią dieną nėra jau japonistų tokiu, kurie galėtų dėstyti meno istoriją ir šiaip kultūrą, estetiką. Kur kas buvo įmanoma Lietuvoje aš ėjau į tas paskaitas, meno seminarus. Vieną dėstytoją toki seminarą vieną vedė Orientalistikos centre. Dalyvavau jos paskaitose...Kadangi japonų kalbą mokiausi kaip tik Orientalistikos centre. Japonų kalba yra reikalinga, norint tikrai giliai suvokti, ir suprasti, ir dėstyti kaligrafiją. Taigi kaligrafijos negali dėstyti tas, kuris ir nežino tų hieroglifų. Užsiiminėti toliau – taip, bet dėstyti turi tikrai žinoti... Pirmas dalykas tai tikrai tai padeda hieroglifų kultūra suprasti. Taigi mano pažintis tokia yra. Ir po šią dieną gilinuosi, toliau tą kelią tesiu, niekad nesustodama, nes tai yra filosofija. Iš Japonijos pereini į Korėją, kuriuos yra didžiulė kultūra. Mes dar mažiau žinome Korėjos kultūrą. Toliau dar yra Kinija, kinų filosofija... joje turbūt yra esmė Japonų kultūros, viso meno, visų dalykų. Pati ir sumi-e ir kaligrafija atėjo iš Kinijos. Mąstymo, filosofinio mąstymo irgi yra tą pradžia Kinijoje.

I.: Kokios Rytų menų šakos domina labiausiai.

R.: Esu dailininkė, domiuosi japonų tradicine sumi-e tapyba. Tačiau, manau, kad menininkai, apamai žmogus plačiaja prasme tai ne tik meno žmogus, bet ir mąstanti asmenybė. Čia ir yra toks požiūris, kad neskirstyti menų. Mane labiausia domina, aš siekiu to, einu į tai...neskirstyti menus, neskirstyti apamai mokslą nuo meno. Viskas turi būti harmoningai žmoguje. Reikia viskuo domėtis, save tobulinti“.

R. Kokias emocijas sukėlė pirmasis susipažinimas su Rytų (Japonijos) menais?

I.: Tai tas pirmas susipažinimas tai buvo dailės akademijoje, žinoma. Pirmiausia susipažinau per impresionistus. Būtent kodėl jie tapo, kodėl jie tai tapo. Kodėl juos taip sužavėjo japonų menas? Va tas turbūt. Kadangi mane visada žavėjo impresionizmas: Van Gogo darbai, Sezano, Marke, Miro . Tie visi darbai – tuo kuo mes vadovavomės tapyboje dailės akademijoje. O juos žavėjo? Japonų menai...Taigi prisilietimas prie japonų menų, Japonijos...tas grįžtamasis ryšis turbūt toje kokybėje turbūt. Jie matė, apart Tuluz La Treko, ir tai dar neaišku, tų senųjų, gerųjų darbų kokybė. Faktiškai

kuo sužavėjo japonų menas impresionistus, tai tom graviūrom, kompoziciniais sprendimais. Bet tai nebuvo labiausiai vertinami darbai pačioje Japonijoje...tos graviūros. Čia buvo tokia įpakavimo medžiaga. Siuntė porcelianą įpakuodami jį į tas gražias antspaudus ant popieriaus.

O kuo žavi? Tai galima daug-daug-daug sakyti. Estetinėm kategorijom, vabi, sabi ir tai toliau. Tai labai yra platu, gilu. Labai daug randu ryšių su baltų kultūra.

I.: Kuo gi skiriasi grožio supratimas japoniškas nuo europietiško?

R.: Sakyčiau, kad nesiskiria. Nes tuo aš ir žaviuosi turbūt tą Japonija. Ta trauka kyla iš to. Domiuosi ir kinų kultūra, bet kinų kultūra ir kinų grožio supratimas...Kas yra dabar man nelabai priimtinas. Ko gero kuo mes skiriamės nuo lenkų tai irgi galime pasakyti. Jų ir mūsų grožio samprata yra skirtinga. Taigi čia turbūt būtų labai geras atitikmuo Kinijos ir Japonijos. Jeigu Japonijoje va tas paprastumas ir išryškinimas esmės to dalyko: ar medžio ar akmens paryškinimas. Tai, kad tas akmuo yra samantotas, tai jo grožis ir yra dar didesnis tame. Jo senatvės, senovės dvelksmas... tai irgi yra svarbu. Mums tai yra artima. Būnant Japonijoje pirmą kartą, kai galvojau, kad viskas yra taip svetima. Svetimi yra hieroglifai, valgymas yra kitas ir...aplinka visa yra kita. Ir dar tai, kad tu galvoji...kad visgi yra kažko, kas yra taip tau artima, taip yra gera. Taip yra, todėl, kad tas grožio supratimas yra toks pat. Jie mato tą patį, ką ir mes matome. Ką mes nemėgstame žiūrėti kaip slyvos žydi ar vyšnios? Mes irgi pastebim kaip krenta lapelis. Mes esame poetų tauta, jie irgi poetų tauta. Mūsų dainos kokios gražios, ir jų dainos yra apie tą pačią gamtą, jausmu. Jų tas trapumas...Japonija yra mažytė...Bet ir yra didžiulė tą Japonija, lyginant su mūsų Lietuva. Tik Hokaide yra, kaip mūsų Lietuva. Bet tas panašumas yra šiame trapume ir mažume matyti Visatą, jausti tą dvelksmą Visatos. Mums tas jausmas irgi yra būdingas. Taigi kuo mes esame skirtingi? Dėl to mus ir domina ta Japonija...

I.: Ar savo veikloje Jūs taikot Rytų menų mokymo metodus? Kokius?

R.: Žinoma. Kokius? Aš dabar neišvardysiu visus, kadangi ir dabar kuriu tą dėstymo metodiką. Japonų menus jau dėstau 10 metų. Visą laiką ieškau naujų dėstymo kelių. Viena iš pagrindinių tapybos ir kaligrafijos principas yra kopijavimas senųjų gerų meistrų darbų. Stengiamasi kopijuojant darbus perteikti jų gyvybinę energiją. Dėl to tą kopija yra tiek pat vertinga, kaip jos originalas. Dažnai būna, kad kopija yra vertingesnė už originalą. Tai priklauso nuo to kiek yra perteikiama tą gyvybės energija, tas prisilietimas prie seno meistro gyvybės energijos. Tai nėra vergiškas kopijavimas. Tas metodas yra vienas pagrindinių. Tai yra mums vakariečiams yra seniai priimtina kopijuoti, bet tai yra laikoma blogiu dalyku. Kopija- yra žemas dalykas.Ar ne? Bet samprata yra visai kita. Reikia labai gera žinoti kokia yra ta samprata. O ne tas variantas, kada Rytų filosofija suprantama, kaip: „Nieko neveikimas yra labai gerai“. Tai yra „neveikimas veikime“ filosofija. Tai yra labai gili filosofija. Ir čia lygiai taip pat. Tai yra labai svetinga energija, perteikiant ją per vieną prisilietimą teptuko prie popieriaus. Viskas yra labai gyva, nepakartojama...To neištrinsi, neišimsi. Kad pažinti širdimi reikia tą pamatą labai gerai žinoti. Mokymosi kelias yra ilgas.

Kai kurie mano, ir daugelyje knygų yra rašoma, kad ir tą sumi-e technika yra labai nesudėtinga. Kad kiekvienas kūrinys yra vertingas, kad nėra juokių juodraščių. Knygos yra labai dažnai, ir kalbant apie dzenbudizmą...tai yra ir neveikimas, visko atmetimas. Tai yra labai paviršutiniška, o esmė visa tikrai žymiai giliau. Čia klabėčiau ir apie tą fluxus judėjimą ...kuris yra irgi paviršius, o ta esmė...Jos tikrai nebuvo prisikata. Todėl yra labai daug tokių dalykų. Gali būti ir beždžionės darbas vertingas, nes yra spontaniškai padarytas. Tai gi galime palyginti. Kalbant apie tą pačią tapybą, yra toksai senas labai anekdotas, pasakymas apie tapybą: „Užsakė užsakovas vieną paveikslą. Dailininkas atsakė – „ateikite po metų aš jums jį nutapysiu“. Ateina jis po metų. Žiūri yra tuščias baltas popieriaus lapas, nieko ant jo nėra. Dailininkas pamastė kokias penkias minutes ir nupiešė tą paveikslą. Ir paprašė didelės sumos pinigų. „Tai už ką aš Jums mokėsiu, jei tai yra penkių minučių darbas“ – sako užsakovas. Dailininkas atsakė, kad padarė ko jo prašė – tai yra metų ir penkių minučių darbas“. Taigi kol netampi tuo ką darai ...tik tada gali gimti tas kūrinys. Ir vienį menininkai kurie tampa vertingais tiktai po metų ... nes po šio laiko kiekvienas darbas yra jau kitoks. Nepakartosi tos minutės. Svarbi yra ta idėja, nes tu pieši būtent tą idėją, negalvodamas kaip padaryti, o tą ką tu nori padaryti. ... Menininkų labai daug dabar yra kurie padaro DABAR – yra vertinga tiktai. Taigi yra ilgas kelias, labai ilgas kelias. Gali būti penkių, dviejų minučių darbas, bet gali būti ir metų.

I: Kaip jums sekasi dirbti? Ar dirbate su vaikais jaunimu?

R.: Pati užsiimu kūryba. Ta patirtimi, kurią esu sukaupusi dalintis noriu, tirai dalinuosi. Su vaikais dirbu. Tikrai paruošiu programą. Orientuotą į tai kaip būtent reikia dirbti su vaikais. Būtent su japonų tapyba, kaligrafija. Kokia yra tų dalykų esmė, ką galėtų vaikai pasiimti. Bet dėstant vaikams, paaugliams būtinai reikia labai gerai žinoti Vakarų kultūrą. Suaugusieji, ateidami į tokią meno mokyklą, jau tikrai žino ko nori. Jie ateina mokytis Rytų menų, jiems tai yra įdomu, taip jie nori praplėsti savo akiratį. Vaikas, kuris auga, jam reikia daug visko, kad jis savo kelią atrastų. Visai blogai yra kada yra daug visko, yra geriau kad yra judama viena linkme. Tai nėra taip. Pagal mano gyvenimišką filosofiją, negali būti taip, kad čia yra tikta juoda, o čia yra tik balta. Visada vyksta virsmas. Vakar galvoja, kad yra blogai, o šiandien visai gerai pasirodo ir atvirkščiai. Gyvenimiškoje savo patirtyje mes tai matome. Vaikams dėstant, labai tai būtų svarbu. Ta pati kaligrafija yra labai įdomi, nes lavina tą vizualų supratimą.

Kaligrafija yra labai įdomi. Aš daugelį metų ją studijuoju. To ko nedaro Rytuose, ko gero, tie sumi-e menininkai. Jie tik tapo, bet esmė tos tapyboje yra kaligrafijoje. To ženklo matymas visuma... Yra pamatiniai visumos matymo principai. Kas mane žavi Rytuose, ką jie turi savo prigimtyje turbūt, tai - labai gerai išlavintas vizualus matymas. Tam daugiausiai įtakos turi hieroglifų rašymas. Nes nuo mažens jie turi įsiminti vizualiai kaip tas hieroglifas rašomas, koks yra hieroglifų eiliškumas. Tas hieroglifas, simbolis šneka ir tai yra be gali įdomu. Dėl ko ir vilioja mus rašyti hieroglifus. Aiškindama kaligrafiją, aš aiškinu būtent jų giluminę prasmę, nes tai yra atėję iš amžių gilumos. Tai nėra abstraktus dalykas, tai yra simbolis kuris šneka. Dėl to tie didžiausi kūriniai po šią dieną yra žinomi. Pagrindinė mintis yra už minties. Todėl tas mėnulis ant kurio užplaukia debesėlis atskleidžia tą principą – nepasakyti viską iki galo. Užuomina – tai yra svarbiausia, tai yra erdvė kūrybai. Erdvė žiūrovui, kuris stebi tą paveikslą, nes jis yra tolygus tam menininkui. Jis toliau tęsia tą paveikslą, kuria ji iš naujo ir savaip. Tai yra be galo įdomu. Dėl to žavi ta įėjimas į tą tuštumą taip vadinama, nes viskas iš tos begalybės ateina ir vėl išeina.

Dirbu mokytojų namuose su vaikais, t.y. paaugliais. Su Dailės mokyklos direktore mes bendraujame jau daug metų. Turiu 5-6 įvadinių užsiėmimų kursą, dėstau tiek teoriją tiek praktiką. Vaikams be galo yra įdomu, jie nori sužinoti labai daug ką. Kadangi tai nėra tikta praktinis dalykas, o apie praktiką aš labai daug šneku....Tai yra labai gilų ir dėstyti galima būtų ir 4 metus, ir bakalaurą apsigint, ir vėliau magistrą. O tada jau galime tik pradėti kalbėti apie pačią pradžią. Jeigu tai būtų labai paprasta, tai mūsų tada ir nežavėtų tą tolimųjų Rytų kultūrą. Sumi-e technika yra 2 tūkst. metų senumo, o mes dažniausiai kalbame tik apie Renesansą. O ten juk buvo tais laikais ir dailės akademijos, jau X am. Kinijoje buvo įkurta akademija. Todėl mums, vakariečiams tiesiog yra būtin mokytis. Mes tikta bandome tikta ratą naujai atrasti. Mes perimdami iš ten ir eidami toliau, kaip sako Konfucijus, turime mokytis iš senuolių.

I: Su kokiais trukdžiais (valstybiniu, mokyklos lygiu) susiduriate mokydami pagal Rytų mokymo metodus?

R.: Labai gerai, kad aš nesusiduriu su trukdžiais. Mano du principai yra: teisybė ir laisvė. Kadangi turiu laisvę, tai darau tai, kas man patinka. Neturiu jokių viršininkų, nenoriu turėti ir neturėsiu. Savo gyvenime buvau orientuota į menus ir dariau kas man patinka...finansiskai įvairiai buvo. Bet jeigu galvosi tikta apie pinigus nieko ir nebus. Niekad nežinojau ar turėsiu rytoj pinigų ar ne, bet šiandien viskas vyksta pagal principą: „Gražiai svajok ir viską turėsi“. Jei dirbsi ne tik dėl savęs, o ir kitiems kažką gero duosi, tai yra labai gerai. Ir pačiam gerai, ir kitiem. Ir kokie tada gali būti trukdžiai? Jeigu dirbčiau valdiškam darbe kur kažkas mane koreguotų, nurodinėtų...Jai teisybę nurodinėtų, tai gerai, tvarkoj...tai yra pokalbis. Bet jeigu diktuočiau, tai yra man neįdomu. Tada viso gero! Apeinu aš tuos žmones

I: Kokie jūsų reikšmingiausi pasiekimai šioje veikloje?

R.: Reikšmingiausias dalykas, kad aš galiu laisvai kurti. Tiesiog malonumas yra dirbti, jei darai tai ko tu nori. Kūryba šiaip yra baisus dalykas, nes tą savo kelią viduje turi atrasti, eidamas tuo keliu. Randimas kažkokių naujų sprendimų yra džiaugsmas. Esminis dalykas yra darbas, jei nedirbsi nieko nebus.

Jeigu klabame apie vaikus. Anksčiau man teko rašyti apie tai, kad teko dirbti ir su mažais vaikais. Jie patys įdomiausi man buvo. Iki penkių metų, kurie fantazijos pilni. Kurios svarbu yra

nesugadint...tai yra labai trapus dalykas. Ir kad su jais mokėti kalbėti. Jie yra patys imliausi. Tik po to atsiranda jau toks dalykas, kad aš nemoku, aš negaliu. Ir tada vėl randi tą kelią. Niekada negalima sakyti, kas tas vaikas yra negabus. Yra žmonių, kurie nejaučia spalvos, bet jie jaučia ką kitą. Reikia atrasti kiekviename žmoguje kas yra jo savastis. Svarbiausia mokytojo pareiga ir principas būtų – rasti, padėti ieškoti. Ne tai, kad rasti, nes ir savęs dažnai nesi atradęs, bet padėti ieškoti. Čia yra svarbiausias dalykas. Ir tai, kad neužkirsti savęs ieškojimo kelio. Suaugęs pas mane ateina žmonės ir sako, kad kažkada lyg tai ir norėjo, bet va jam buvo pasakęs mokytojas, kad yra negabus. Ir užmušė tą norą, ir jis dar nebuvo tiek stiprus, kad galėtų savyje tą norą išlaikyti, kad galėtų pats ieškoti kelio. Ir po to jis nelaimingas jaučiasi visą gyvenimą. Taigi kaip pasakyti pedagogui yra labai svarbu. Ta paieška turi vykti per humorą, per juoką, per kažkokius pastebėjimus nereikšmingus, kurie gali, iš tikrųjų, būti labai reikšmingi po to gyvenime .

I.: Ar reikia Lietuvai tokios, t.y. kitos kultūros integravimo patirties?

R.: Bet kokios kultūrinės patirties ko daugiau tuo geriau. Visam pasauliui, nekalbant apie Lietuvą, Rytų menai yra be galo įdomus dalykas. Pasaulis mūsų tikrai nėra didelis. Ypač pasižiūrėjus į visą tą Visatą, kokie mes esame Saulės sistemoje...Kodėl dar šitoje Žemėje visą laiką mes save varžome? Bent jau paragauk, pabandyk atrasi savo kelią. Tikrai neprisirišk. Tai irgi pavojinga yra. Aš irgi nesu fane tos japonų kultūros. Aš tik domiuosi, vis bandau atrasi tokius dalykus, kurie man būtų tiek įdomus, tiek naudingi. Fane esu lietuvių kultūros, kadangi tai yra man svarbu. Ko gero dabar yra lengviau per tą dalyką su jaunimu kalbėt. Per japonų kultūrą apie savo kultūrą. Ieškoti tų sąsajų. Tada kartais ateini skaityti paskaitą apie Japoniją, bet matai, kad apie Žemaitiją klausosi labiau. Mūsų Lietuva yra graži, reikia atrasi ją, nes mes labai nedaug apie ją žinome. Vasara visada važinėju po Lietuvą. Su žemaičiais tikrais keliaujam su palapinėmis. Reikia ne su mašina pravažiuot Lietuvą, bet kojomis apeiti. Tik tada tu pajunti. Ir Japonijoje taip pat: pamatyti saulėtekį, saulėleidį, pajauti, būti čia. Tai yra svarbu. O televizijoje, internete gali apie bet ką sužinoti, bet tai tau nieko nereikš. O tavo dvasiai būtent ta aplinka yra svarbi.

I.: Ką pozityvaus duotų Lietuvai Rytų menų mokyklų steigimas? Gal galite išskirti esminius tokio mokymo privalumus?

R.: Čia aš labai abejočiau ar būtų tas steigimas. Visi verktų, kad čia lėšų trūksta, čia lietuvių nėra, o mes čia japonų steigsim. Žinoma būtų gerai. Tų pinigų visada yra. Tik reikia noro. Rika turėti gražią idėją, jei tokią turėsi, aplamai norėsi tai padaryti, tai pasidarys. Kokiu būdu nežinau, bet tikrai tas atsiras. O kad Rytų praplėsi savo žinias, gerų, pozityvių dalykų kuo daugiau, tuo geriau.

Tą steigimą vertinčiau labai pozityviai. Bet tikrai reikia tokių žmonių, kurie mokėtų su tuo dirbti. Geriausią idėją galima sugadinti. Kas tie dėstytojai? Kokie jie turi būt? Kokia turi būti programa? Ir jei tai bus tik valdiškai daroma be meilės, be nieko, tai geriau ir nepradėt.

Tai yra reikalingas ir geras dalykas. Kol kas Lietuvoje yra tik orientalistikos centrai: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje. Bet jie daugiau yra orientuoti į kalbos mokymą.

Kada aš galvoju apie bet kokio dalyko privalumus, aš pirmiausiai bandau analizuoti kas man yra svarbu tame dalyke. Japonų menų mokymo pagrindinis privalumas, mano atžvilgiu – tai dvasios tobulinimas. Tobulumo ribų tai nėra, žinoma. Ta pati gamtos samprata yra patraukli. Kaip toje konferencijoje: „Sielos, kūno ir dvasios ekologija“ . Būtent tai padėtų, ko gero, mumyse švarinti, gryninti sielą. Įnešti principų, kurie yra dabar Japonijoje, kurie išsaugoti jų tradicijoje. Bet ir ten kasdieniame gyvenime yra mažai atrandami. Japonai nėra kuriantie liaudis, jie – tie kurie perima, per save perleidžia ir padaro dar geriau. Vaikai yra labai kūrybingi, to potencialo turi dar daugiau. Atnešdami tai į savo kultūrą, toliau ją ugdydami, gilindami, atrasdami per kitą kultūrą, mes galime prikelti ją. Japonai moka pas save viską atsinešti, jie nieko neišleidžia, labai sudėtinga iš jų kažką gauti. Tai man atsitiko netyčia, man pavyko į vidų tos kultūros įeiti, į pačius didžiausius dalykus. Pajutau tiek aukščiausius, tiek žemiausius dalykus. Tai yra išskirtinis atvejis, ko gero. Džiaugiuosi, kad esu moteris. Mažai įpareigoja tai, tu gali žymiai daugiau, nieko nedarant, padaryti ir atrasi.

I.: Ar didelis domėjimasis Japonijos kultūra ir menais Lietuvoje, jūsų manymų, yra natūralus reiškinys? Kodėl?

R. : Žinoma, kad tas domėjimasis yra natūralus. Labai daug žmonių domisi japonų kultūra, menais. Pirmas susidomėjimas kyla jaunimui iš filmų apie kokius samurajus. Kažkam kimono yra

gražus dalykas. Žmonės užsidega ir nori sužinoti o kas gi ten daugiau yra. Kai buvo Japonų dienos pirmos, tai dar buvo sovietų laikais, į Japonų kultūros centrą žmonės pro langus lipo, kad pasižiūrėti. O kai būna japonų koncertai, tai ir dabar salė visada pilna. Daug mūsų poetų ir menininkų domisi Japonija. Kiekvienas, galima sakyti. Lengviau yra pasakyti kas nesidomėjo. Nes tikrai yra ko pasimokyti. Jeigu profesionaliai to pasimokyti tai labai naudinga saviraiškai. Todėl reikia steigti tokią mokyklą. Reikia jau dokumentus ruošti (juokiasi). Labai daug kas to norėtų. Gali būti paaugliams kursas, net ir visai mažiems vaikams. Šitie kursai būtų labai naudingi kantrybės ugdymui. Origami lankstymas, pavyzdžiui. Nes reikia kantrybės tam, kad sėdėti ir lankstyti. Svarbu yra paprastume matyti grožį. Tas popierius rankų darbo, reikia to tikrumo, ne sintetikos. Čia būtų pirmas dalykas. Būtina steigti. Taip ir rašykite.

I.: Kokias matote Japonijos menų mokyklų perspektyvas Lietuvoje?

R.: Tokia patirtis tikrai praplėstų, praturtintų ir kitus užsiėmimus naujais dalykais, nauju pažinimu. Ir darbų (technologijų) mokytojai galėtų praturtinti savo užsiėmimus naujom medžiagom, kitokiu požiūriu į darbą. Piešimo mokytojai – kitokia estetika . Kokią sritį nepaimsi visur tos naujos patirties reikėtų. Ta pati poezija, teatras. Teatro principai yra be galo įdomūs. Ta pati muzika, net klausydamiesi japonų muzikos nauji principai gali atsirasti. Dar kartą pakartosiu, kad pasaulis yra visai nedidelis, todėl, nereikia uždaryt savęs savo kiemo vartuose. Mes čia viską žinome ir mokame, mums nieko-nieko nereikia. Mes nesame išsekę, bet daugelis mūsų paviršiuje esame. Patys savo šaknų neieškodami, dar neleidžiame sau toliau pasižiūrėti. Iš tos tolumos mes gal ir savo šaknis geriau pastebėsime, savo savastį geriau atrasime“.

Ekspertas B: mokyklos direktorius, Orientalistikos centro dėstytojas

Interviu data: 2008 04 14

Interviu trukme: 45 min.

Intrviueris: Laba diena, pirmiausia noriu Jūsų paprašyti, kad prisistatytumėte, kad pasakytumėte savo pareigas ir kiek jau dirbate šioje srityje.

Respondentas: Esu mokyklos direktorius, lietuvių kalbos mokytojas, Orientalistikos centro dėstytojas. Dirbu pedagoginį darbą nuo pat studijų baigimo.

I. : Papasakokite kaip susipažinote su Rytų tradiciniais menais?

R.: Mano profesija pagal diplomą yra lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas. Bet aš padaviau dokumentus po mokyklos baigimo į dailę ir darbus. Buvau padaręs visus vasaros darbus. Bet atvažiavęs su darbais aš po mandatinės komisijos apsisukau ir nunešiau dokumentus į lietuvių kalbos studijas. Ta dailė visada buvo mano gyvenime. Man patinka įvairios dailės kryptis. Pačiam, kaip žmogui. Bet tai nėra tik tam tikri hobiai. Literatūra ir dailė labai siejasi.

O kada atsirado proga važiuoti į Japoniją, kada buvo derinamas tas mano važiavimas. Tada tie visi akcentai ir buvo sudėlioti. Aš turėjau studijuoti savivaldybės darbo principus, o laisvalaikiu visas laisvas laikas buvo skiriamas menams. Kadangi arbatos gėrimo ceremonijos studijos trunka nemažiau kaip 5 metai ir trumpesnių kursų nėra, bet japonai visgi surado trumpesnius kursus dėl manęs...Bet pagrindinėmis tapo japoniškos kaligrafijos studijos. Taip ir atėjo tie manai į mano gyvenimą. Viskas labai natūraliai susidėliojo.

I.: Kokios Rytų (Japonijos) menų šakos sudomino labiausiai?

R.: Prieš važiuodamas į Japoniją jau žinojau kas yra tie pagrindiniai japonų menai. Ir ikebana, arbatos gėrimo ceremonija, kovinės sporto šakos, tradicinė dailė. Bet tiesiog žmogus jis pats atsirenka kas jam yra įdomu. Pavyzdžiui, auginti bonsai yra jau gyvenimo būdas,- daugiau yra žmogaus gyvenimo būdas, nei to medžio. Nes kiekvieną dieną reikia juo rūpintis, prižiūrėti jį. Tai ne mano charakterio menas. Kaip ir, pavyzdžiui, origami, nes paprasčiausiai užmirštu, kaip reikia lankstyti. Muzikos nemoku visiškai, balso ir klausos visiškai neturiu. Man visada rūpėjo paveikslai, medžio skulptūros, paprastos skulptūros, piešiniai.Pats nuo vaikystės esu daug piešęs, daug drožęs. Yra ir praktinių darbų padaryta. Mediniai kryžiai...Su liaudės meistras man teko padirbti. Tokie dalykai ateina tiesiog per patyrimą, per tai kas tau patinka. Japoniška tradicija ir yra tokia, kad daug japonų dirba ir profesijas sau pasirenka iš to kas jiems patinka. Tai prie ko tave šaukia tas vidinis balsas, tie aštunti, devinti pojūčiai, kuriuos tu negali prognozuoti. Ir aš, kaip pavyzdį galiu pateikti: savivaldybėje dirbo, finansų skyriuje vienas žmogus. Ir jis pasakojo, kad visą laiką negaliu žiūrėti į skaičius, jis yra menininkas. Ir penktą valandą, po darbo, jis bėga namo. Ten jis piešia, tapo, važiuoja į gamtą, ten piešia, bet jis žino, kad turi dirbti savo darbą, turi dirbti iš visos širdies. Taip žmogus ir pasirenka ir ieško taip savo kelio gyvenime. Mes dažnai kur tiesiog prievartaujam patys save dėl to, kad darbas yra ta gyvenimo dalis iš kuriuos tu gyveni. O hobis yra ta dalis, kuri duoda tau dvasinę ramybę tikriausiai.

I: Kokias emocijas sukėlė pirmas susipažinimas su Rytų (Japonijos) menais?

R.: Pirmiausia tai, kada pradėjau savo pažintį su Rytų menais, labai sunku buvo suvokti jų grožio etaloną. Dėl to, kad jeigu rimtai pažiūrėjus, į tapybą, kaligrafiją, širmų tapybą, ten nėra to vakarietiško grožio. Yra kažkokie kiti dalykai. Ir Vakarų menininkas daugiau suveda tai į daugiau techninius dalykus, o Rytiečiai kaip tik akcentuoja tą techniką. Būtent techniką.

I.: Ar savo veikloje taikot Rytų menų mokymo metodus? Kokius?

R.: Taip, taikau. Bet nedarau to specialiai. Mūsų pasaulio aplinka, kurioje mes gyvename – yra Europos kultūros dalis. Ir jeigu kažką darai kas yra susiję su Rytų kultūra, tas darymas atsiranda, kaip mažas juodas burbuliukas arba baltas burbuliukas tarp juodų burbuliukų. Ir jį ta aplinka labai stipriai veikia. Aš visada šioje vietoje pagalvoju apie vieno, mano draugo japono žodžius. Jis yra budistų šventikas, valdo didžiulę budistų šventyklą, turi labai daug pasekėjų. Ir aš jo klausdavau apie tos budistų dalykus, prašiau paaiškinti vieną ar kitą budistinį terminą. Jis visada sakydavo, kad aš to nesuprasiu. Aš atsakydavau, kad tada aš pasiimsiu knygą, žodyną ir perskaitysiu kas ten parašyta. Jisai sakydavo, kad, taip, tu gali perskaityti, gali pabandyti suvokti savo protu. Bet tu ten, ir visada parodydavo į širdį, neturi to ką turime mes. Ir tas skirtumas, tas turėjimas ar neturėjimas ir apibrėžia tą suvokimo lygmenį. Taip, tu suvoksi protu, bet japonas daugelį dalykų protu nesuvokia. Jis suvokia pojūčiu, arba pojūčiu kompleksu. Ir dėl to visi japonų menai akcentuoja pojūtį. Bet iš kur pojūtis atsiranda? Pojūtis ateina per techniką. Per tobulai įvaldytą techniką. Jeigu domėsitės galite teatro teoriją pastudijuoti, visi teoretikai labai gražiai išskiria meistriškumo laipsnius. Arba tą darbą mes galime sudėlioti į 7-9 etapus. Kiekvienas žmogus tai patiria, bet mes to Vakarų kultūroje neakcentuodavom. O japonai tai akcentuoja. Iš pradžių darbas patinka, jį įdomu daryti, po to atsiranda darbo rutina ir ateina tam tikras kritinis taškas, kada tu nori sulaužyti įrankius ir priemones, matai kad nieko neišaina, nori išeiti ir ieškoti naujo daro. Tai va kada žmogus pereina tą lūžio tašką, tai būna koks 6-7 laipsnis, tada jis pereina į šiek tiek kitus lygmenis, kuriuose patys darbo judesiai atliekami, tampa jau nebe proto dalykais, bet tampa panašūs į instinktus, jutimus. Mes esame instinktyvūs žmonės ir dėl to, jei mus kažkas išgaudina, mes krūptelime. Čia lygia tokia pat analogija. Jeigu tu paimi pieštuką ir rašai „a“ raidę, tu ją taip ir rašai (rašo ant popieriaus). Kažkada vaikystėje, kada tu tą raidę tik mokeisi rašyti, tu praėjai tą etapą, kai nenorėjai juos rašyti. Kai tu priešindavaisi, kai tau nepavykdavo. Kiekvienas žmogus savo gyvenime tos dalykus praeidavo. Tada atsiranda niuansai, kurie automatiškai yra suvokiami kaip tam tikri jusliniai dalykai, instinktyvūs dalykai. Ir tada žiūrima į techniką. Bet tam, kad techniką pamatyti, reikia dirbti pačiam. Reikia pažinti tuos mažius žingsnius – kaip iki to yra ateinama. Ir mums, vakariečiams dažnai atrodo, kad...mes norime visko išmokti labai greitai. Bet čia nieko nėra. Ir toks gražus pavyzdys galėtų būti. Prieš savaitę Klaipėdoje japonų menininkas vedė meistriškumo seminarus, jisai mokė profesionalus grafikus graviūras dengti auksu. Jis dirbo tris dienas ir sakė, kad paprastai tokį darbėlį savo studijoje daro dešimt dienų. Aišku, kad daugelis darbų nepavyko, nes nebuvo tam tikro laiko. Mes negalime paskubinti gamtos dėsnių. Tuo labiau, kad meistras dirba tą senąja technika, kuri buvo XIV-XV am.. Jis pats piešia, atlieka visus techninius darbus. Net gi , kad išdžiovinti popierių ant kurio yra spaudžiamas darbas. Tas procesas turi vykti natūraliai. Jis popierių džiovina saulėje aštuonias dienas. Čia Klaipėdoj mes savo darbus padžiovinome puse dienos, o paskui ėmėm fenus. Popierius išdžiūvo, bet darbas nepavyko. Per amžius mene yra pastebėti tam tikri dėsniumai. Laiko atžvilgiu, medžiagos atžvilgiu. Bendra mintis yra tokia, kad tu nieko negali paskubinti. Tu turi išlaukti tiek kiek reikia. Va čia ir yra tas menininko suvokimas. Japoniškaj kultūroj jis visur yra labai ryškus. Mes norime greitai, tuoj pat ir dabar. Japonai ne, jiems labiau svarbus yra procesas, labiau išsiaiškinti medžiagos galimybes, savo galimybes, savo potyrį, savo jausmą. Tai geriausiai matyti mene: per kaligrafiją, per dailę. Jie net į vakarietiškus meno kurinius žiūri šiek tiek kitaip. Jiems labiau svarbi yra kompozicija, spalvos, spalvų komponavimas, spalvų niuansai tam tikri. Tas paliginimas būtų labai paprastas kompoziciškai. Sustojom autostradoje ant kalniuko pasižiūrėti. Japonas sako: „Aš negali stovėti, sėdam į mašiną, man per daug dangaus. Dangus per didelis, nes tą erdvę jį slegia. Nors japoniškuose visuose menuose: ir kaligrafijoje, ir ikebanoj, ir bonsai – visur erdvės yra be galo daug. Ir ta erdvė sudaro to meno pagrindą. Erdvę mes galime transformuoti į tuštumą...Jeigu pasidomėti kinų tuštumos filosofija, ją labai gražiai pasiėmė dzenbudizmas. Tokia kiniška patarlė yra: „viskas kas vyksta, vyksta tuštumoj“. Mes esame tuštumoj, mūsų viduje yra tuštuma. Tuštuma – yra pasaulio esmė. Bet yra paradoksas. Jei tuštumos yra per daug irgi yra negerai, bet per mažai irgi yra blogai. Nes per mažai tuštumos, ypač kaligrafijoje, ji tada darbą sunaikina. Per didelė tuštuma irgi sunaikina. Tada reikia ieškoti to balanso. Atrodo, kad erdvėje viskas mechaniškai susidėlioja taip, bet pasižiūrėjus į darbą matai, kad jis yra negyvas. Reiškia kažkuri dalis, kažkoks aspektas buvo praleistas. Čia yra pakankamai sudėtingi techniniai dalykai apie kuriuos vaikams dažniausiai nekalbama per pamokas. Man pačiam teko stebėti pamokas. Bet vaikams yra duodama didžiulė laisvė. It ta laisvė yra suvokiama šiek tiek kitaip. Jei paprastai ketvirtos klasės mokiniui liepia nupiešti plakatą prieš dantų ėduonį. Tai jis ima tą didelį lapą (piešia ant popieriaus

gabaliuko). Jis be mokytojo pagalbos piešia, nes gavo užduotį. Reikia nupiešti èduonį, tai reiškia, kad galvos piešti nereikia. Ir visas lapas nuo krašto iki krašto bus išžiota burna. Bus nupaišytos labai schematiškai akis, nosis. Bus tik burna ir dantys. Bet tie piešiniai yra labai spalvingi. Vaikas turi temą ir į ją žiūri šiek tiek kitaip. Aš kai kuriuos dalykus panaudoju per pamokas. Aš liepiu vaikams palįsti po stalu ir rašyti rašinį iš po stalo. Tada vaikas mato vaizdą kitaip.

Jeigu toliau kalbėti apie tuos meno dalykus...tai man labai patiko jų vienas metodas. Jis yra be galo platus, nes į save talpina labai daug dalių. Tai yra hieroglifų rašymas. Bet hieroglifų rašymas susijęs su juo kilme. Ypač pradinių klasių vaikai yra pratinami įsivaizduoti. Kaip įsivaizduoti? Jeigu, pavyzdžiui, yra hieroglifas, kuris reiškia žodį „akis“ (piešia). Ir po to vaikui sako, kad jis įsivaizduotų, kad jis mato čia akį. Ir jam liepia nupiešti, bet tame paveiksliuke turi likti tas hieroglifas. Vaikai taip ir daro. Jie su tuo hieroglifu elgiasi labai laisvai – kaip nori, taip ir padaro. Vaikui svarbu, kad būtų žodis akis ir jis nupiešia akį ir jame turi būti hieroglifas. Elementarūs piešinukai atsiranda. Jie yra spalvoti, gražūs. Yra hieroglifas „medis“ (piešia). Įsivaizduokime medį. Vaikas ir piešia virš to hieroglifo medį, šakelių daug pripiešia. Jis taip tą hieroglifą ir atsimena. Dar sakykime hieroglifas „rytai“ (piešia). Kas tai? Tai yra saulė už medžio, tekanti saulė. Vadinasi vaikas turi piešti peizažą aplink hieroglifą „rytai“. Taip yra skatinama vaizduotė. Reikia įsivaizduoti kaip tai atrodo. Vaikas hieroglifą piešia ne kaip daiktą, o kaip peizažą. Taip atsiranda visai kitos mąstymo formos. Čia ir yra ta esmė. Vaikas gauna laisvę, mokytojas jam nieko neprimeta. Ženklas toks, prašom padaryti piešinį, bet kad jame liktų hieroglifas.

I.: Kaip sekasi dirbti, taikant tuos metodus? Ar dirbate su vaikais, jaunimu?

R.: Aš kalbėdavau su mūsų mokytojais, dailės mokytojais. Aš sakydavau, kad tegu vaikai nupiešia raidę „A“. Bet matote už raidės „A“ ar už raidės „T“ nesislepia žodis. Iš „T“ raidės yra ir „tėtis“, ir „tankas“, ir „traktorius“, ir „traukti“, ir „tempti“. Tai tik raidė, o hieroglifas jis visą žodį reiškia. Čia ir yra Rytų ir Vakarų skirtumas. Mes galime raidę parašyti tik gotikos šriftu ar baroko. Mes galime ją išpuošti be galo. Bet tai bus tikrai labai puošnus daiktas. Tokia raidė neturės už savęs jokio prasminio „lobio“.

I.: Kokia yra didelio susidomėjimo Rytų kultūra Lietuvoje priežastis?

R.: Pirmiausiai, tai, kad pasaulis pasidarė dabar labai mažas. Tikrai jis yra labai mažas su šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis. Ir nukeliauti į Japoniją nėra jau taip sudėtinga.

Rytų pasaulis jis yra...Kadangi jis yra kitoks, viskas ten yra kitaip. Todėl jis mus natūraliai traukia, mes norime sužinoti: kodėl kitaip? Dėl ko kitaip? Kodėl tas pats žmogus bet elgiasi skirtingai? Aš ir studentams sakau. Jei europietis sakydamas „aš“ rodo į krutinę, tai japonas, sakydamas „aš“ paliečia nosį. Kodėl taip yra? Tai yra įdomu. Kitas dalykas. Tas įdomumas ateina tam tikrais periodais. Jeigu žiūrėti į kultūrų sąlyčio taškus – jie kažkada labai suintensyvėja, kažkada labai tolsta. Dabar yra toks metas kada viskas yra suintensyvuojama. Ir tai kartojasi kas dvylika arba trisdešimt metų. Jeigu pasižiūrėsite, tai prieš trisdešimt metų irgi buvo toks pakilimas. Visi kažko ieškojo, ieškojo kur stoti, kada mokytis Rytų menų. Ir tai yra natūralu, nes Rytai yra kitokie. Japonai gyvena labiau dvasinį gyvenimą, tos dvasios yra daugiau. Nors šita dvasia vizualiai nesimato. Mes rytiečius visus matome darboholikais. Visi dirba, visi skuba, visi pagal kažkokį modelį sudėlioti. Bet jie iš to modelio sugeba pabėgti. Vakarų kultūra yra susimodeliavusi, bet vakariečiai to modelio iki galo net nesugeba įvykdyti. Jau nekalbant apie tai, kad iš to modelio galėtų pabėgti. Rytai tą modeli sukūrė taip, kad jie niekur neskuba. Daugelį vakariečių tai be galo erzina. Mes Vakaruose praradome tą natūralią laiko tėkmę. Mes kažkaip susidėliojom viską pagal tą amerikietišką formulę – „laikas-pinigai“. Taip, laikas – pinigai, bet jeigu mes į pinigus žiūrėsime kaip į tam tikrus dvasinius dalykus, tai tą formulę gali apsiversti visiškai kitaip. Rytiečiai taip ir daro. Jie laiką laiko vertybe. Niekur tu nepabėgsi. Dzenbudizmas ir sako, kad mes visi esame tik keleiviai šioje žemėje ir gyvename tik akimirsnį čia. Tai koks skirtumas anksčiau ar vėliau.

I.: Ar reikia Lietuvai tokios, t.y. kitos kultūros integravimo patirties?

R.: Tikrai reikia. Dauguma tą japonų kultūra priima labai paviršutiniškai, jų visus menus. Bet jai tu ir paviršutiniškai suvoksi, tavo suvokimas pasikeis. Ir tai yra gerai. O Lietuvai reikia dėl to, kad mes su japonais nors esame labai skirtingi, bet ir labai panašūs. Šintoizmas ir mūsų pagonybė iš esmės yra tas pats. Vieno kelmo du medžiai. Ir net gi šintoistiniai pastatai atitinka lietuvių pagoniškus

pastatus. Tie žirgeliai, saulutės, augaliniai motyvai yra tie patys. Tikėjimas yra labai artimas. Todėl, lietuviams reikia domėtis, gilumos tuos paieškoti. Nes mūsų archetipai yra labai artimi.

I.: Ką pozityvaus duotų Lietuvai Rytų menų mokyklų steigimas? Gal galite išskirti esminius tokio mokymo privalumus?

R.: Vaikams japonų kultūros integravimas duotų, pirmiausiai, savęs suvokimą. Jie suvoktų kas aš esu. Jie pamatytų, kad aš galiu. Tą patį padaryti kitaip. Kad aš esu kitoks, esu išskirtinis. Gal būt padėtų koncentruotis per tam tikrą ramybę. Tą pačią vidinę kultūrą ugdyti. Atsirastų visai kitos saviraiškos priemonės.

I.: Kokias matote Japonijos menų mokyklų perspektyvas Lietuvoje?

R.: Manau, kad Lietuvoje menų mokyklų yra užtiktinai. Jos labai gerai dirba. Kaip jau sakiau, pasaulis pasidarė labai mažas. Vis daugiau atsiranda ne tik mokyklų, bet ir akcijų visokių. Atvažiuoja japonai ir mes galime stebėti kaip tie dalykai yra daromi. Kada gali japonų keramikas atvažiuoti į bet kurį Lietuvos miestą ir visiems Lietuvos keramikams praveisti seminarą. Dabar visai nesvarbu, kur žmogus gyvena. Pasaulis universalėja. Kuo išsiskiria menai? Savo unikalumu, o tą unikalumą galima pasiekti tikrai per kultūros pažinimą. Man labai gaila, kada jaunas žmogus labai mažai gauna savo kultūros meno. Labai nustebau, kad japonų meistras dirba mokykloje mokytoju. Kada mes kalbėjom, jis sakė, kad yra kursas ir tame kurse mes esame dviese. Yra kursas apie meno kultūros istoriją ir kursas apie japonų meno istoriją. Ir jeigu mokykloje trūksta valandų jie braukia japonų meno istoriją, bet palieka pasaulio. Tada kyla labai natūralus klausimas: kodėl mes akcentuojame pasaulio meno istoriją? Gal mums reikia daugiau dėmesio skirti mūsų meno istorijai? Tada ir mūsų tauta išeis į pasaulį šiek tiek kitokį. To balanso turi būti vienodai.

Lietuvos mokyklose aš pasigendau labai tokio paprasto dalyko. Ką yra išlaikę japonai ir kinai? Jie kaligrafiją laiko mokyklos ugdymo plane ir kiekvienoje klasėje yra privalomos kaligrafijos pamokos. Ne dailės, bet kaligrafijos. Jie kaligrafiją suvoki kaip dailę. Jeigu žiūrėtume į lietuvišką mokymo sistemą, tai dar prieš 45 metus dailė buvo, kaip pamoka. Svarbu yra gražiai rašyti raides. Dabar dailės nebeliko ir penktoje klasėje vaikas negali perskaityti ką pats parašė. Aiškų, kad japonų ar kinų kaligrafija yra menas. Menas kuris priverčia žmogų mąstyti. Hieroglifas yra ne plokštumos meno dalis, bet tai yra erdvinis menas. Jeigu ženklą mes išvaizduotume erdvei, tai mes ir pasaulį kitaip suvoktume. Vakaruose žmogus bet kokią raštą išvaizduoja tik plokštumoje. Plokštumoje lieka tikrai kai kuriuos hieroglifo dalis.

Išvis kaligrafijos meistras, braukiant teptuku vieną horizontalų brūkšnį, padaro penkis judesius. Mums visai nesvarbi yra technika. Svarbiausiai, kad būtų gražu. Hieroglifas negali būti gražus. Mane net bausdavo kaligrafijos mokytojas, nes mano hieroglifai buvo per gražūs. Hieroglifas turi būti grubus.

Ekspertas C: menų mokyklos direktorė, dailininkė

Interviu data: 2008 05 06

Interviu trukme: 30 min.

I.: Kaip susipažinote su Rytų tradiciniais menais? Ir kada?

R.: Daug skaičiau. Susipažįstu kartu su vaikais. Viską gavau pati. Specialiai nieko nestudijavau. Ir bendrai turiu tokį bruožą, kad ką aš bestudijuočiau, aš viską užmirštu. Bet jei man lieka emociškai, tai aš jau žinau, kad kažką žinau. Ir mano mokykla yra paremta šituo. Net ir jokios kompozicijos be to negalima išmokti, tu turi išmokti ją pajauti. Jeigu pieši modelį. Kas čia yra svarbiausia. Tu turi surasti santykį su tuo ką tu pieši. Visur yra santykis. Ir mano santykis su Rytų kultūra yra emocinis. Aš juos ne tiek suprantu, kiek juntū. Kiek aš juntū, man užtenka to minimumo. Ir tai aš galiu pasakyti savo mokiniams.

I.: Kokie jūsų reikšmingiausi pasiekimai šioje veikloje?

R.: Esame išleidę vadovėlį, kuris tori labai didelę paklausą. Jis yra skirtas dailės mokytojams. Tiek pirmoje, tik antroje vadovėlio dalyje skiriame dėmesį japonų menams, dailei.

Mūsų mokykla jau gyvuoja 17 metų.

Anksčiau pati vesdavau ir dabar vedu įvadinės japonų dailės pamokas. Turiu mano pačios sugalvotus principus kai mes į tuos Rytus įeinam. Mes pradėdam nuo to, kad ne pasakojam apie tuos dalykus... bet kadangi tu žadi susidurti su situacija, kuri bus visiškai kitokia, nes mes pripratę prie visiškai kitokių dalykų, nes bus visiškai kitokia atmosfera.

Aš pati nesu labai didelė rytų specialistė. Yra tam tikri pasaulėjautos dalykai. Žinau ką turiu pasakyti, pateikti visai žaliems jaunuoliams tą dalyko esmę. Jie ateina pas tave ir jie dažnai net nežino kur yra Onos bažnyčia Vilniuje. Ką tu jiems gali pasakyti? Nuo ko turi pradėti? Kaip tu gali juos įvesti į tą Rytų pasaulį? Jeigu tu pradėsi nuo pat pradžios paskaitą skaityti, tai vienas miegos, kitas telefonu kalbės. Ir tu vis tiek jų nesudominsi. Reiškia tu turi, ir toks yra bendrai mūsų mokyklos principas...Tarp kitko japonų meną mes dėstome tiktai žiemą. Tik tada, kai iškrenta sniegas. Kodėl? Nes mano yra toks įsitikinimas, kad žmogus eina, ir jis jau yra paveikiamas gamtos. Jeigu jis eina per baltą sniegą ir mato tik baltą ir juodą. Jis jau atėjęs labiau susikoncentruos, nei jis atėjęs iš kažkokios sumaišties, iš spalvingos aplinkos. Mes šriftą, grafiką ir japonus visada einam žiemos metu.

Kitas dalykas. Vaikas turi ateiti į visiškai kitą erdvę, kuri jį nustebintų. Tai reiškia, kad aš turiu pasiruošti taip: pirmiausia, turi būti visiškai sutvarkyta auditorija. Ant stalų tuli būti patiestas švarus baltas popierius. Trečias dalykas – jaunimą labai sunkų paveikti. Bet reikia paveikti jį emociškai. Tu visokių žvakelių pridarei, muzika groja. Atidarytos durys, manęs nėra...Jie ateina į tokią erdvę. Ir jie sumišta. Kas čia? Kas čia? Jiems niekas nieko neaiškina. Jie renkasi, iš karto nutyla. Nes viskas yra kažkaip kitaip, nei visada buvo. Ir jiems nebuvo nieko pasakytą, kad rytoj viskas bus kitaip. Tas visada būna netikėtai. Kada jie susirenka, susėda...Kiekvienam yra padėta žvakutė, po lapiuką popieriaus, po pieštuką. Viskas, daugiau nieko jiems nėra. Tada aš nepradedu pasakoti apie Rytus, aš paprastai pradėdu su jais apie tai, kad mes turėsime visiškai kitokią pamoką....

Po to aš sakau, kad visi atsistotų, apsidairytų aplinkui ir ilgai negalvoję, paimkite patį pirmą pasitaikiusi daiktą, kokį patį nereikšmingiausią...Kurį jūs išmestumėte į šiukšlių dėžę, arba niekada negalvotumėte, kad jį galima pastebėti, tuo labiau nupiešt. Toki daiktą paimkit. Kas ten bebūtų. Jie taip ir padaro: vienas paima trintuką, kitas – kokį pieštuką, trečias – puoduką, šaukštuką...

Aš ir sakau, kad mes dabar nieko daugiau nedarysime, tik visą valandą žiūrėsime į šį daiktą ir bandysime jį nupiešti. Tik mes turime būtinai įsižiūrėti į jį. Taip tas daiktas yra mažas, nereikšmingas, bet ką mes galime jame pamatyti. Viską ką galime pamatyti, mes ir turime nupiešti. Nereikia jokių šešėlių. Turi būti tiktai tas daiktas.

Piešti tai piešti. Reiškia mes piešiame. Paprasčiausiomis priemonėm ant popieriaus. Kada vaikai jau nupiešia, tik pamokos pabaigoj, aš pradėdu sakyti ką mes čia darėme...ir kas čia įvyko. O čia įvyko būtent tai, kad mes susidūrėme su visai kitu dalyku. Prieš tai mes čia darėme visokius

medžius, visokias improvizacijas, visokias instaliacijas. Mes europietišškai žiūrėjome į aplinką. Mes sakėme: aš esu ir aš gali viską padaryti. O dabar tu paėmei daiktą visiškai niekingą...Kuris mūsų sąmonei atrodytų: „o kodėl aš turiu vargti dėl kažkokio trintuko gabalo?“. Bet visgi vaikas buvo priverstas visą valandą turėt lako ir dėmesio jam...Čia ir yra esmė Rytų filosofijos: nėra nereikšmingų dalykų, nėra nereikšmingų daiktų, netgi manęs nėra. Yra santykis su kitu. Kada nuo pat pradžios jie pajuto tą santykį, tik po to apie jį galima pradėti galvot. Reikia paaiškinti ką jie pajuto.

Jau kokia nors antra pamoka...Jinai gali būti skirta japoniškų trielių „haiku“ skaitymui. Aš pradėdau skaityti. Ir vėl visiems yra padėta popieriaus. Kiek haiku skaitom – tiek yra popieriaus lapelių. Kiekvienas mokinys turi iliustruoti perskaityta eilėraščių. Tik yra viena prašymas neilustruoti pirmą savo nuotaiką, o ne Base šokančią į vandenį varlę. Kas pirma ateina į galvą, galvojant apie tai, prašome fiksuoti. Visi paišo tą, po antro eilėraščio skaitymo – kitą. Ir tai dedam į krūvelę. Pamokos pabaigoje paimam vienos trielės iliustracijas, dar kartą jį perskaitom ir sudedam piešinius ant stalo. Po to renkam visi kartu piešinius, kurie labiausiai artimi tam piešiniui. Tada mes atrandam kodėl tas piešinys yra arčiausiai šito, nors ten nieko nepavaizduota. Gali būti linija, gali būti taškas, gali būti dėmė. Ir vėl tada mes artėjame prie šito. Toks yra mano visiškai autentiškas priėjimas prie tų visų dalykų. Man tai pačiai atėjo į galvą, kaip tai turi būti suprasta.

Čia yra tik įvadas į japonų meną. Šitos pirmos pamokos yra įvadas į sumi-e techniką. Tik po to, kada jau pirmi žingsniai yra padaryti, atsiranda tušas, teptukas, baltas popierius, erdvė.

Į kitą etapą aš jau kviečiu vieną dailininkę. Ji tikrai padaro vaikams įspūdį. Atneša įvairių priemonių, rankų darbo popierių.

Pradžioj to nebuvo, aš pati tai dariau.

Mano vadovėlis yra skirtas mokytojams. Čia viskas yra labai gerai paaiškinta.

Ir išvis mūsų mokykloje nėra jokių iš viršaus nuleistų programų, mes visi turime jausti kuo tikrai reikia. Kažkas, jei jauti, netiks – tai neduodi arba kažką pridedi.

Dar vienas dalykas iš mūsų programos. Vaikas per vieną užsiėmimą turi sudaryti ir nupiešti japonišką natiurmortą. Vaikam yra iš anksto sakoma atnešti kažkokį daiktą šitam natiurmortui: šaką, gėlę, akmenį. Šitas daiktas turi būti, vaiko manymui, nors šiek tiek japoniškas, tiktų kompozicijai. Tada daiktai komponuojami į atskiras puokštes. Po to vaikai piešia tą natiurmortą.

Mūsų mokymo esmė – kiekvienas užsiėmimas turi turėti savo dramaturgiją: aiškia pradžia, vystymąsi, pabaigą. Paskutinė dalis – aptarimas. Ji yra būtinas tam, kad suprasi ką iš tikrųjų mes padarėme, ką darydami sužinojome, kokie mes iš čia išėjome. Labai yra gerai, kad mes vaikų nevertinam pažymiais. Jus norit? Atėjot? Reiškia jums duota.

I.: Kokio amžiaus yra vaikai?

R.: Mūsų mokykla dabar jau yra nuo 3 metų iki senatvės. Apie ką pasakoju, tai yra jaunimo grupė. Tokie 16-mečiai.

I.: Ar reikia Lietuvai tokios, t.y. kitos kultūros integravimo patirties?

R.: Taip, tokios patirties būtinai reikia. Nors į mano Rytų menų mokymo metodiką buvo skeptiškai žiūrima. Kad čia diletantus mes darom. Mes tikrai neruošiam mokinių dailės akademijai, nesiekiam, kad jie taptų menininkais, Rytų menų žinovais. Mes gyvenimui vaikus ruošiame. Jeigu vaikai norės stoti į akademiją, jei jaučia, kad tai yra jų pašaukimas...jie to pasieks. Iš tikrųjų mes kaip niekas kitas ruošiame vaikus ir dailės akademijai. Vaikai ateina sužadinti, jie ateina paruošti. O išmukti akademinį dalykų yra šeši metai. To yra net gi per daug. Dabar akademijoje studentai žaidžia, o turėjo tai daryti vaikystėje.

Mūsų vadovėlis turi labai didelę paklausą. Jau du tiražai buvo. Jau visi mokytojai, kurie į darbą su vaikais žiūri kūrybiškai, visi jį turi. Todėl ir Rytų menais susidomėjimas auga. Nes tai duoda vaikui kūrybos laisvės, jis daug sužino ir tai kelias į tolimesnį domėjimąsi.

Mūsų vadovėlis iš esmės skirtas ne meno mokykloms. Jis labiausiai tinka bendrojo lavinimo mokyklai, nes yra nukreiptas į bet kokį žmogų. Jis nėra skirtas labai gabiam vaikui. Jis neduoda žmogui nusivilimo. Kaip anksčiau buvo? Ir dabar dar yra. Pastatomas vaikams ašotis – pieškite. Bet jeigu tu neturi tos dievo dovanos, taigi tu nenupaišysi. Jeigu tu nupieši jo – gausi dvejetą. Ir tada viskas...galima padėti kryžių ant to meno ir menininko. Vaikas jau niekada nenorės piešti. Bet jeigu tu pastatysi ašotį ir pasakysi, kad vaikai pieštų, kaip Rytų patarlej – ne ašoti, bet ašotio sielą. Tada vaikas padarys kokį nori ašotį. Kuo įdomesnį jis jį padarys, tuo aukštesnį pažymį jis turėtų gauti. Tada jis

susidomės. Tai yra menas, menininkas ir visą kitą. Jis jau kažką padarė ir gali padaryti. Japonų tradiciniai menai moko to paties.

Revoliucija šitoj plotmėj tikrai vyksta. Dabar labai didelis dėmesys yra kreipiamas į neformalųjį ugdymą: būrelius, neformalias mokyklas. Tai yra priemonė kaip ugdyti žmogų per meną. Tai vyksta, bet viskas labai priklauso nuo dėstytojų.

I.: Ar didelis domėjimasis Japonijos kultūra ir menais Lietuvoje, jūsų manymų, yra natūralus reiškinys?

R.: Žinoma, kad natūralus. Žmogus visada ieško naujos patirties. O kadangi tradicinio japonų meno istorija yra labai gili, menas yra labai savotiškas, nepakartojamas. Todėl ir traukia tai žmones, jaunimą.

I.: Kokias matote Japonijos menų mokyklų perspektyvas Lietuvoje?

R.: Aš manau, kad tas domėjimasis Rytais, kaip jūs ir pati jaučiat, yra natūraliai stiprėjantis. Čia girdime, kad kažkur čia japonų sodą daro kažkas, tai dar visokie įdomūs dalykai vyksta. Vis daugiau lietuvių keliauja į Japoniją, bet sugrįžta ir atvežą su savim naujas žinias.

Aš linkėčiau, kad toks, ne tai kad mokykla, bet centas prie kažkokios mokyklos atsirastų. Bet aš manau, kad iš lietuvių nereikia daryti nei indo, nei japono. Bet kitas dalykas, kad apie tai reikia žinoti, tai tikrai. Tokią mokyklą aš išivaizduočiau ... Reikia, kad tokie populiarūs pagrindai būtų įtraukti į mūsų bendrojo lavinimo mokyklas. Reikia populiariai sudominti, pritraukti. Tai taip. Bet jeigu kurti atskirą japonų menų mokyklą? Aš žiūrėčiau skeptiškai. Man atrodo, kad prie mūsų dabartinio gyvenimo kur yra tiek daug informacijos pasiūlų... Gal aš linkėčiau visą energiją nukreipti į savo kultūrą. Ten galime atrasti visokių sąsajų ir su japonais, kinais, indais.

Ekspertas D: Japonistikos klubo darbuotojas, VDU doktorantas.

Interviu data: 2008 05 19

Interviu trukme: 35 min.

Intrviueris: Laba diena, pirmiausia noriu Jūsų paprašyti, kad prisistatytumėte, kad pasakytumėte savo pareigas ir kiek jau dirbate šioje srityje.

Respondentas: Laba dina, esu japonistikos klubo darbuotojas.

I.: Papasakokite kaip susipažinote su Rytų tradiciniais menais?

R.: Kadangi mūsų klubas daugiau orientuotas į šiuolaikinės Japonijos studijas, su tradiciniais menais dirbame labai mažai. Būna paskaitos. Ateina specialistai, dailininkai, atvažiuoja ir iš Japonijos žmonės.

Pats susipažinau daugiau studijuodamas VDU. Buvau Japonijoje, tenai prie to prisiliečiau. Daugiau, žinoma, teoriškai, nes nesu menininkas.

Viskas prasidėjo nuo kalbos. Mus visus, kurie mes esame Kaune...Kalbos dėstymas prasidėjo nuo kokių 1994 metų universitete. Po to atsirado galimybė visiems išvažiuoti per tarptautines programas. Išvažiavus į Japoniją natūraliai atsiranda susidomėjimas. Tiek visuomene, tiek tradicine kultūra. Taip ir įsitrauki. Japonai irgi yra labai aktyvūs savo kultūros propagavime. Dauguma mūsų, kurie dirbame šiame centre taip ir susipažinome.

Dabar turime šešis darbuotojus, kurie atlieka tyrimus būtent su Japonija. Tyrimai yra įvairūs. Visi mes laisvalaikiu domimės tradiciniais menais, kultūra. Bet mūsų tyrimai daugiau susiję su moderniąja Japonija, su moderniąja Japonijos visuomene. Viena tokia yra kryptis – modernioji Japonijos kultūra. Tai yra manga, seksualumas, lytiškumas...Visi šitie dalykai. Ką aš pats tyrinėju – tai yra Japonijos įvaizdis. Įvaizdžio strategija, įvaizdžio politika, kaip Japonija yra suvokiama pasaulyje. Bet tai viskas yra XX – XXI amžius.

Kaip Japonija save anksčiau prisistatinėjo? Kaip tradicinio meno šalis. Tai yra arbatos gėrimo ceremonija, kaligrafija, origami, ikebana ir taip toliau. Tą meną Japoniją pristatinėjo kaip specifinį, kurio niekur nėra, kad Japonija yra tuo išskirtinė. Vėliau japonai suprato, kad tuo jie yra atskiriami nuo pasaulio, kad pasaulis į juos žiūri kaip į tokius labai egzotiškus. Po to jau šiek tiek keitėsi ta strategija. Japonai yra irgi žmonės su tais pačiais jausmais, su tom pačiom emocijom. Iš esmės tas menas šiek tiek pradėjo menkti. Žiūrint pasauliniu mastu. Lietuva šituo atžvilgiu atsilieka. Mes tik dabar pereiname tą kitą fazę. O jau dabar, kokius 3 metus japonai iš vis savo menų nebepropaguoja. Arba kiek įmanoma bando minimalizuoti tą propagavimą. Pereiti prie moderniosios Japonijos kultūros propagavimo. Manga ir anime yra tie dalykai, kurie šio metu turi didžiausią poveikį. Ir kad jie veikia labiausiai veikia jaunimą. Tai yra labai svarbu. Tradiciniai menai yra būtent suaugusiems. Būtent per manga ir anime japonai bando ugdyti jaunus žmonės, kurie domisi Japonija. Tai yra labai apgalvota strategija. Ir valstybė dabar labiausiai remia būtent šitą pusę. Nes tradiciniai menai eina į užmirštį dabar. Žiūrint pasauliniu mastu, ne Lietuvos mastu. O jei Lietuvoje mes padarytume apklausa? Tai rezultatas būtų labai nuspėjamas: geišos, samurajai ir taip toliau.

I.: Kokios Rytų (Japonijos) menų šakos sudomino labiausiai?

R.: Visos šakos įdomios. Net negaliu vienos išskirti...dailė, muzika, ikebana, kovos menai.

I.: Ar savo veikloje taikot Rytų menų mokymo metodus? Kokius?

R.: Galbūt vienintelis menų mokymo metodas kurį taikome... tai per kalbos mokymosi pamoks. Mūsų dėstytojai moko ne tik rašyti, bet rašyti gražiai. Kaligrafija bendrai labai disciplinuoja žmogų. Mes mokome tuos vidinės disciplinos, susikaupimo...jei galima taip pasakyti vidinės ramybės.

Ir bendrai mes daugiau sudarome galimybes tą tradicinį japonų meną propaguoti.

I.: Kaip sekasi dirbti, taikant tuos metodus? Ar dirbate su vaikais, jaunimu?

R.: Dirbti sekasi neblogai. Dirbame daugiau su studentais, jaunimu. Jaunimas tikrai labai domisi japonų kultūra. Nori mokytis kalbos, susipažinti su tą kultūra.

Mes organizuojame ir Japonų tradicinių menų vasaros stovyklą. Šiais metais ji vyks pačiame Lietuvos centre. Labai gražioj vietoj, prie upės. Iš ryto ten vyks paskaitos, po pietų diskusijos visokiausios. Kviečiame mes jaunus žmones, nuo 17 metų.

Skaitysime paskaitas mes, bet kviečiame ir menininkus. Vyks tradicinio meno dienos. Kiekviena diena turės savo temą. Menininkai galės vaikus supažindinti su pagrindinėm technikom. Atvažiuos ir iš Talino universiteto rektorius, kuris yra pats žymus japonistas.

Tokia stovykla yra organizuojama pirmą kartą. Žiūrėsime kaip pavyks. Jeigu viskas bus gerai, tai kitais metais galbūt darysime jau tarptautinę stovyklą. Kviesime žmones ir iš Japonijos.

Pagal šios mokyklos viziją mes norėtume ne tiek supažindinti jaunimą su Japonija, tradiciniais menais, Japonijos kultūra. Daugiau mokyklą mes norėtume orientuoti į žmonės, kuriems jau turi tą pagrindą. Mes norėtume, kad mokykla būtų orientuotą daugiau į žinių apie Japoniją praplitimą. Jaunimas jau turi žinoti kažką apie Japonijos kultūrą. Bet kai paskelbėm apie šią mokyklą pamatėme, kad labiau tuo domisi ne magistrantai, bet visiškai žalias jaunimas. Teko keisti šiek tiek tą mūsų viziją.

I.: Ar didelis domėjimasis Japonijos kultūra ir menais Lietuvoje, jūsų manymų, yra natūralus reiškinys? Kodėl?

R.: Aš jaučiu kad susidomėjimas yra tikrai natūralus. Tikrai susidomėjimu nesiskundžiam. Nes, mano manymų, šita egzotika visgi yra labai artima mums. Pasaulis labai susiaurėjo. Mes jau taip nebijome kitų kultūrų. Be to per kitų kultūrų pažinimą mes geriau galime susipažinti ir su savo kultūra, tradicijomis.

Bet jeigu geriau pastudijuoti tą įvaizdžio politiką, galime teigti, kad tas susidomėjimas gali būti suprantamas kaip dirbtinis. Viskas yra nulemta. Yra gražios strategijos, kuriuos yra formuojamos. Ir tas pats japonų kultūros išskirtinumo mitas. Kad ši kultūra yra visiškai kitokia, labai ypatinga. Iš mano pozicijos žiūrint. Japonija nėra labiau išskirtinė už Kiniją ar Korėją. Tas susidomėjimas yra i Japonijos įvaizdžio kūrimo dalis. Kitaip niekas ir nežinotų apie tą Japoniją.

I.: Ar reikia Lietuvai tokios, t.y. kitos kultūros integravimo patirties?

R.: Manau, kad tikrai reikia. Japonų tradicinė kultūra, menai labai geras dalykas tolerancijos ugdymui. Iki šiol Lietuva yra ganėtinai uždara šalis. Reikia suprasti, kad svetimų kultūrų suvokimas, pažinimas tirtai neatneša grėsmės. Japonais mes tikrai netapsime.

Japonijos tradiciniai menai labai daug duoda žmogaus estetiniam ugdymui. Visi Japonijos menai yra orientuoti į žmogaus vidų, į jo patirtį, jausmus. Tačiau, ten yra ir didžiulė pagarba kitam žmogui. Pagarba kitam – yra tapusi vertybe. Iš vis Japonijoje išsilavinimas, žinios yra vertybės.

I.: Ką pozityvaus duotų Lietuvai Rytų menų mokyklų steigimas? Gal galite išskirti esminius tokio mokymo privalumus?

R.: Aš nelabai įsivaizduoju, ar gali toks dalykas atsirasti Lietuvoje. Bet gi jau yra Kaune ir Sudzuki ir Yamaha mokyklos. Dėl visų kitų dalykų nežinau. Kadangi tai yra ir tam tikras uždarbio šaltinis. Mano manymų, suburti tuos žmonės, kurie galėtų toje mokykloje dirbti bus ganėtinai sunku. Ir ar bus kam dėstyti? Kiek žinau Lietuvoje tokių žmonių yra vienetai. Kviesti iš Japonijos? Galbūt.

Yra vienas labai svarbus dalykas. Būtent integruoti šiek tiek mūsų žmones. Nes dažniausiai Lietuvoje su menais yra dirbama individualiai. Ir todėl norima sukurti kažkokį tinklą. Kad mes galėtume nuolat dalintis informacija. Kas, kur vyksta... Nes lietuviškas yra toks charakteris, kad kartais mes nelabai mėgstame dalintis. Nelabai tas yra įdomu. Kiekvienas savo miestelyje tiktai verda. Todėl labai svarbu būtų turėti tą tinklą. Aš jau seniai apie tai šneku. Bet dar nėra tokios institucijos, organizacijos, kad galima būtų sujungti tuos žmones. Kad mes visi dalintumėmės savo patirtimi. Šitas ir yra didžiausias trūkumas. Mąstant apie perspektyvas šitą dalyką reikia labai keisti

Ekspertas E: Japonų kultūros centro vadybininkė.

Interviu data: 2008 05 19

Interviu trukmė: 45 min.

Intrviueris: Laba diena, pirmiausia noriu Jūsų paprašyti, kad prisistatytumėte, kad pasakytumėte savo pareigas ir kiek jau dirbate šioje srityje.

Respondentas: Laba diena, esu Japonų kultūros centro vadybininkė, klubas jau gyvuoja 4 metus.

I.: Papasakokite kaip susipažinote su Rytų tradiciniais menais?

R.: Studentai, Japonijos kultūros gerbėjai susibūrėme į tokį klubą. Mes kviesdavome japonus, kurie atvykdavo pas mus pagal mainų programas, skaityti paskaitų.

Gilesnis susipažinimas įvyko, žinoma, jau Japonijoje. Kelis metus studijavau Osakoj universitete Japonija yra aukso amžius, nes tada galėjau arčiau prisiliesti prie visų menų, kurias domėjausi. Prie arbatos gėrimo ceremonijos....Kardų gamybos menas labai sudomino. Mane šiaip domina viskas: nuo sporto iki....Viskas yra įdomu.

I.: Kokios Rytų (Japonijos) menų šakos sudomino labiausiai?

R.: Labai domina japonų tekstilė. Kimono gamybos menas. Tą tradicija irgi yra tūkstančio metų senumo. Tos spalvos...Pas mus Lietuvoje paklaustume vaikų kiek jie spalvų žino, tai išvardintų pagrindines. O japonukai galėtų iki 200 spalvų išvardinti. Japonai yra išlaikę ryšį su gamta. Tos visos spalvos iš ten, tai įvairių gėlių pavadinimai

Arbatos gėrimo ceremonija man yra labai įdomi. Kodėl? Tikslas lyg tai arbatos išgerti, bet taip nėra. Iš arbatos gėrimo ceremonijos mokausi ramybės, susikaupimo.

Šitais visais dalykais domiuosi jau daugiau septynių metų, bet tik dabar pradėsi suprasti kas slepiasi už visų šitų dalykų.

Domiuosi ir kaligrafija, sumi-e tapyba. Metus turėjau Japonijoje sumi-e tapybos kursą.

Kiekvienas menas yra daugiau nei menas. Tai yra laikas, kada tu gali pabūti pats su savimi. Niekada neišmoksi kaligrafijos, jei busi įsitempęs, labai apie kažką mąstysi, bus mintys pašalinės...Be to turi būti labai ryžtingas, nes kai prisilieti prie popieriaus turi ir pabaigti tą hieroglifą tašyti. Jeigu sustosi...bus klaida. Turi susikaupti ir nuraminti mintis.

I.: Ar savo veikloje taikot Rytų menų mokymo metodus? Kokius?

R.: Taip. Esu dirbusi Siniti Sudzuki muzikos mokykloje. Anksčiau ši mokykla buvo keturmetė, dabar jau tapo aštuonmete. Dirbau aš pagal šį metodą, bet kadangi aš vaikams vedžiau kalbos ir Japonijos kultūros pamokėles, pati darbo metus susipažinau giliau su tuo metodu. Kažkiek įvesdavau tuos dalykus ir į savo programą vaikams. Per muzikai vaikai susipažindavo su visais tais dalykais. Mes dainuodavom visokiausias daineles japoniškas. Per rašymo pamokas mes irgi užleisdavom muziką, kuri yra parinkta pagal šią programą.

Dirbau su mažais vaikais nuo pirmos iki ketvirtos klasės. Kadangi vaikai yra maži, tai ir metodai šitie nėra labai sudėtingi. Švedavom japonų šventes, nes tai yra labai svarbus kultūros pažinimo elementas. Susidomėjimas vaikų buvo tikrai labai didelis.

Ir dabar dėstau kaligrafiją, nes tai yra neatskiriama Japonų kalbos dalykas. Hieroglifas turi būti užrašytas taip, kaip jis yra gimęs....tušu, teptuku.To reikia tam, kad pajusti visą tą grožį. Visai yra kitaip kada tu parašai tušinuku, pieštuku. Tas dalykas yra labai svarbus estetiškumo, meniškumo lavinimui. Kaligrafija yra menas.

Ir iš viso besimokant japonų kalbą mums reikia žinoti visą kontekstą. Kultūrinį, istorinį, meno istorijos. Daugelių dalykų u nesuprasi, nes japonų mąstymo būdas yra kitoks. Kol nesuprasi kaip japonas masto, tu negalėsi ir taisyklingai sakinio suformuluoti, kalbėti apskritai. Visada ir kultūra, ir menas eina šalia kalbos. Ir aš taikau tuos metodus.

I.: Kaip sekasi dirbti, taikant tuos metodus? Ar dirbate su vaikais, jaunimu?

R.: Visai neblogai sekasi. Net ir kalbos mokymas tampa efektyvesnis. Iš vis japonų kabos mokymasis neįmanomas be tų visų metodų.

Kaip jau sakiau ir su vaikais, jaunimu, vyresnio amžiaus žmonėmis.

Ir dirbame su paveikslukais, nes kiekvienas hieroglifas yra tam tiktas simbolis, paveikslukas. Visada dirbu su įvairiomis kortelėmis, net gi spalvotas turiu. Žaidžiame įvairius žaidimus, dėliojame žodžius. Vaikai, kurie dar patys žaidžia ir yra gabiausi. Galima sakyti net, kad pirmokai yra gabiausi. Jie turi dar daug fantazijos. Vėliau jau ji kažkur dingsta. Pirmokas visada daug stropesnis net už ketvirtoką. Ir Siniti Sudzuki mokyklos vienas pagrindinių principų – mokymasis muzikos nuo pat pirmųjų dienų.

Bet ir suaugusiems tie metodai yra labai veiklūs. Visada svarbi yra pati pradžia. Reikia parodyti kaip tas hieroglifas gimė. Jo visą tą simbolinę reikšmę ir kilmę. Vėliau jau viskas yra paprasčiau.

Hieroglifų rašymas turi aiškias taisykles. Reikia juos rašyti taip, kaip reikia. Pradėti nuo to galo, nuo kurio reikia. Hieroglifų rašymas, kaip ir kaligrafija moko tvarkos.

I.: Kokie jūsų reikšmingiausi pasiekimai šioje veikloje?

R.: Visos tos padėkos...taip. Bet didžiausias pasiekimas, kai išgirstu iš savų mokinių arba kitų žmonių, kad jie tikrai kažko išmoko. Ta nuoširdi padėka yra man labai svarbi. Kartais net supranti, kad kažkokią įtaką žmogaus gyvenimui esi padarius.

Mūsų centre vykstantys kursai: tapyba ant šilko, kaligrafija, origami...Žmonės, kurie lankė tuos kursus džiaugiasi savo pasiekimais. Bet visi žmonės teigia, kad jiems tas laikas buvo labai ypatingas. Žmonės galėjo pabėgti nuo kasdienybės. Jie tampa laimingesni. Tai yra žymiai svarbiau už tai kiek padėkų esi gavęs, ar kiek projektų yra padaryta.

Buvau Hirosimoje. Labi paveikė mane tie dalykai. Jei jau prisiliečiau prie to...Bendravau su žmonėmis, kurie išgyveno tą baisią tragediją. Nuo to laiko pradėjau ir Kaune įvairias taikos akcijas organizuoti. Hirosimos ir Nagasaki atominio sprogimo aukų pagerbimui surengiau Lietuvoje prieš dvejus metus tokią akciją. Akciją – „Išlankstyk gervelę už taikų pasaulį“. Dvi dienas vyko ta akcija. Viename Kauno prekybos centre ir filmukus rodėm, ir pasakojom apie tą dalyką. Ir vyko toks konkursas. Reikėjo išlankstyti gervelę. Mes mokėm lankstyti tas gervelės. Kiekvienas galėjo savo vardą parašyti ant tuos gervelės. Tai buvo Lietuvos žmonių dovana Japonijai. Tos garvelės turėjo būti nuvežtos į Taikos parką, kuris yra Hirosimoje. Tai būtų skirta visiems vaikams žuvusiems nuo atominio sprogdinimo. Nuvežėm keturis tūkstančius gervių. Aš ir netikėjau, kad tiek žmonių dalyvaus. Lankstė ir tėvai, ir vaikai, ir seneliai. Vėliau vyko tokia loterija. Jaunimą labai svarbu yra supažindinti sustoktais globaliniais dalykais. Pasibaigus akcijai burtu keliu buvo traukiami tie bilietukai, kuriuos pildė kartu su gervėmis. Pagrindinis prizas buvo kelionė į Japoniją. Buvo visa tokia delegacija, kurie vežė tas gerves į Japoniją. Kai nuvažiuoju į Japoniją japonai tikrai buvo labai sužavėti. Net reportažą rodė per nacionalinę televiziją. Ir tiek milijonų žmonių sužinojo apie Lietuvą. Tokie dalykai yra man reikšmingiausi.

I.: Su kokiais trukdžiais (valstybiniu, mokyklos lygiu) susiduriate mokydami pagal Rytų mokymo metodus?

R.: Kokie trukdžiai? Susidūriau su jais ir steigdama šį centrą ir taikos akcijų metų susiduriu. Čia vyksta ir savivaldybės lygiu. Visi paploja kaip yra gražu, kaip gerai...Bet, jeigu reikia kažkokios pagalbos net ir dėl tos reklamos. Visiškai nieko. Viskas visada baigiasi tik gražiais žodžiais.

I.: Ar reikia Lietuvai tokios, t.y. kitos kultūros integravimo patirties?

R.: Žinoma, kad reikia. Pas mus yra didžiulė problema tos netolerancijos kitiems. Tai būtent kitoms kultūroms, kitos tautybės žmonėms. Kiek daugiau atsiras tokių centrų, mokyklų, vyks tarptautinių projektų tuo geriau. Ypač tai yra gerai jaunimui, nes vyresnio amžiaus žmonių požiūrį jau labai sunku yra pakeisti. Lietuvai tai yra labai aktualu. Kai padidės srautai pas mus kitataučių, o tai tikrai atsitiks. Eis tie vaikai į mūsų mokyklas, ir jeigu ir mes tokį požiūrį turėsime. Ir mums bus blogai, ir jiems. Jau šiandien turime apie tai galvoti.

Svarbu yra ir tai, kad susipažindamas su kita kultūra, tu turi ir giliau pažinti, daugiau domėtis savo kultūra. Tu turi palyginti, išsigilinti. Bet ir kitiems turi pateikti savo kultūrą. O mūsų kultūra yra labai savotiška, įdomi, gili, nepakartojama. Bendraudamas, tu nori ir savo šalį pristatyti.

Ir su vaikais per japonų kultūros užsiėmimus yra skatinamas toks dalykas. Vaikai susipažindami su svetimos kultūros elementais turi palyginti, sužinoti kaip tas ar anas reiškinys pasireiškia Lietuvoje, mūsų kultūroje.

I.: Ką pozityvaus duotų Lietuvai Rytų menų mokyklų steigimas? Gal galite išskirti esminius tokio mokymo privalumus?

R.: Daug dalykų matau, kurie mus tikrai būtų labai naudingi. Bet tie visi menai, aš manau turi būti nors šiek tiek integruoti į tas bendrąsias programas. Kažkokia dalis galėtų būti integruota. Tas japonų menų patirtis, kaip pavyzdys tikrai galėtų būti. Tas dalykas turi būti pateiktas labai aiškiai, paprastai ir suprantamai. Kuo mes daugiau turėsime žmonių, kurie galės perduoti tas vertybes, tuo geriau. Kaip pažiūrėkit yra tų Rytų kovos mokyklų Lietuvoje. Juos yra labai populiarios. Ir karate, dziudo, kendo. Tos vertybės yra pateikiamos per sportą. Ten yra tiek disciplinos ir pagarbos. Čia yra ir labai daug estetikos. Tai yra žavu, gražu, nauja, kitaip. Už to slypi labai gylus kultūrinis paveldas. Ir jeigu ir sportas tas būtų paviršutiniškas jis neprigytų jokioj šaly. Todėl žmonės iš tos gilios japonų civilizacijos daug ko gali pasimokyti, ir save geriau suprasti.

I.: Ar didelis domėjimasis Japonijos kultūra ir menais Lietuvoje, jūsų manymų, yra natūralus reiškinys? Kodėl?

R.: Kai kurie dalykai gali būti kaip ir mada. Tos mangos, tie visi filmukai. Bet kitaip yra su tradiciniais menais. Čia gali būti ir sena žmogaus svajonė ir toks nuoširdus domėjimasis. Čia jau ne mada, o visiškai natūralus dalykas. Tai yra labai natūralu. Tai traukia žmones. Galbūt, jie tiesiog pavargo nuo šitų šiuolaikinių technologijų. Jiems norisi kažko tikro, naujo.

I.: Kokias matote Japonijos menų mokyklų perspektyvas Lietuvoje?

R.: Kuo labiau tie menai plinta, tuo labiau populiarnesni pasidaro. Ta žinių visuomenė, tuos galimybes, internetas viską paspartina. Daug žmonių sužino apie tai. Ir tas susidomėjimas tik didės. Ir aš tikrai manau, kad tokios mokyklos tikrai kursis. Labai gerai, jei žmonės turės galimybę susipažinti su tais dalykais, į juos pasigilinti.